

הרב מאיר וונדר

מפתח מוער

למאמרי רפואה והלכה שנדפסו בספרי השו"ת

ובכתבי-עת תורניים בשנת תשנ"ב

רשימה קודמת: ספר אסיא ט, עמ' 514-545

תוכן הפרקים

14 - 1	א. רפואה ורופאים
41 - 15	ב. תפילין, תפילה וברכות
60 - 42	ג. הצלה
105 - 61	ד. שבת
137 - 106	ה. מועדים
148 - 138	ו. איסור והיתר
166 - 149	ז. טהרה וטבילה
188 - 167	ח. נדרים, מילה ופדיון הבן
212 - 189	ט. חולים ונפטרים
250 - 213	י. בעל ואשה
277 - 251	יא. הפלות והשתלות

רשימת הספרים וכתבי-העת

לזכר הרב משה שניידר, ברוקלין	1. אהל משה
מכון אהלי שם ליזבאוויטש, כפר חב"ד ב'	2. אהלי שם
המזרחי והפועל המזרחי באמריקה, ניו יורק	3. אור המזרח
קהילת חסידי ברסלב, יבנאל	4. אור יבנאל
הכולל שע"י ישיבת חכמי לובלין, בני ברק	5. אור מאיר
ישיבת כסא רחמים, בני ברק	6. אור תורה
מוסדות אור יעקב ואור זרוע, רחובות	7. אמת ליעקב
המכון ע"ש ד"ר פלק שלזינגר ז"ל לחקר הרפואה עפ"י התורה, ליד המרכז הרפואי שערי צדק, ירושלים	8. אסיא
הרב צבי גוטמן, תל אביב	9. ארץ הצבי
מכון להוצאה של חסידי בודהוש, בני ברק	10. באר יצחק
הרב מרדכי פורהנד, נייטרא - סלובקיה	11. באר מרדכי
כולל בית תלמוד להוראה, ברוקלין	12. בית תלמוד להוראה
הרב יהודה הרצל הנקין, ירושלים	13. בני בנים
חברה קדישא, תל אביב - יפו	14. בנתיבי חסד ואמת
כולל שיח יצחק, תל אביב	15. ברכת יעקב-הייזלר
הרב שלום קרויז, אודווארי - הונגריה	16. דברי שלום
הסתדרות הרבנים דאמריקה, ניו יורק	17. הדרום
ישיבת כוכב מיעקב, ירושלים	18. דרך כוכב מיעקב
הרב ירמיהו מנחם כהן, אנטוורפן	19. והרים הכהן ב'
הרב שבתי לוי, בני ברק	20. וללוי אמר
הרב מנחם חכם, אור עקיבא	21. זהב מנחם ג'
בית מדרש ישיבת אליהו, חולון	22. זכור לאברהם
לזכר ר' ברוך אברהם לאב, בני ברק	23. זכרון אב
הרב אלעזר כהנוב, ברוקלין	24. זכרון בצלאל
הרב ישראל מאיר לאו, ירושלים	25. יחל ישראל
המועצה הדתית האזורית מטה בנימין, פסגות	26. ישע ימינו
תלמידי האדמו"ר מבאבוב, ברוקלין	27. כרם שלמה
הרב נתן גשטטנר, בני ברק	28. להורות נתן ח'
הרב מאיר אמסעל, ברוקלין	29. המאור

30. מבית לוי
 31. מגיד תשובה ב'
 32. מגל
 33. המודיע
 34. מוריה
 35. מים ההלכה ג'
 36. מנחת חן ב'
 37. מסורה
 38. מרקחת בשמים
 39. משברי ים א'
 40. משיב בהלכה
 41. משיב דבר
 42. משנה הלכות תנינא
 43. משפטיך ליעקב
 44. נחלת פינחס א'
 45. נתיבות התורה
 46. הסופר
 47. ספר הזכרון
 48. ספר היובל
 49. עדות משה
 50. עולת יצחק ב'
 51. על מדין
 52. פאת השדה ב'
 53. פאת ים
 54. פסקי דין
 55. הפרדס
 56. פרנס לדורו-פרינס
 57. הצפה
 58. ציץ אליעזר י"ט
 59. קובץ-על-יד
 60. קובץ תורני מרכזי
- בית מדרשו של הגר"ש ואזנר, בני ברק
 הרב בוגיד סעדון, ג'רבה
 אוניברסיטת בר אילן, רמת גן
 אגודת ישראל העולמית, ירושלים
 הוצאת מוריה, ירושלים
 הרב יונה מצגר, תל אביב
 הרב נתן אייזיק אהלבוים, ניו יורק
 איגוד הקהילות החרדיות באמריקה, נוא יארק
 הרב שמואל גרינברגר, טשנד - הונגריה
 הרב משה שטיינברג, ירושלים
 מכון להוראה, נוא יארק
 הרב יעקב חיים פליישמן, זשמבק - הונגריה
 הרב מנשה הקטן, ברוקלין
 הרב יעקב יחזקיה גרינולד, פאפא - הונגריה
 הרב פינחס אברהם מייערס, האג
 כולל ברסלב, בני ברק
 התאחדות תלמידי ישיבת חתן סופר, ברוקלין
 להרב יצחק ידידיה פרנקל, תל אביב
 איגוד הרבנים דאמריקא, ניו יורק
 הרב משה דרעי, שוקדה - הנגב
 הרב יצחק רצאבי, בני ברק
 אריאל, ירושלים
 הרב ברוך עקפלד, טשוז - הונגריה
 הרב ידידיה מונסונייגו, פאס - מרוקו
 הוצאת גדעון, תל אביב
 הרב שמחה עלברג, ברוקלין
 כתב, ניו ג'רסי - ירושלים
 התנועה העולמית של המזרחי, תל אביב
 הרב אליעזר יהודה ולדינברג, ירושלים
 חוג בני הישיבות בארץ הקודש, בני ברק
 מוסדות חסידי גור, ירושלים

מחלקת החינוך של אגודת ישראל באירופה, לונדון	61. קול התורה
הרב אברהם דוד הורביץ, ירושלים	62. קנין תורה בהלכה ז'
כולל הרבנים, גייטסהעד	63. קרן היובל
מערכת אוצר החסידים, כפר חב"ד	64. קרנות צדי"ק
הרב יוסף מרדכי ידיד, ירושלים	65. שארית יוסף
ספר זכרון למרן החתם סופר, ירושלים	66. שביבי אש
הרב בנימין כהן, רמלה	67. שושנת בנימין א'
הרב שמשון רפאל הירש, פרנקפורט ע"נ מיין	68. שמש מרפא
הרב יהושע בנבנשתי, קושטא	69. שער יהושע ב'
פועלי אגודת ישראל, תל אביב	70. שערים
רבני אירופה, ירושלים	71. שרידים
הרב דוד בן ציון קליין, יסודות	72. תהלות דוד א'
מוסד הרב קוק, ירושלים	73. תורה שבעל-פה
מכון סנהדרין, ירושלים	74. תקדים

מפתח השמות

בלייך, ר' יהודה דוד 266, 257	אבינר, ר' אלישע 132
בלנק, ר' יצחק 222	אבישי, מנחם 3
בן יעקב, אברהם 5	אבן דנאן, ר' משה 243
בן משה, ר' אברהם 128	אברהם, סופר אברהם 8
בן שלמה, ר' אליעזר 42	אורבך, ר' שלמה זלמן 237, 173
בנבנשתי, ר' יהושע 153, 120	אלבוים, ר' יצחק 183
בנדיקט, ר' אליהו עקיבא 102	אליהו, ר' מרדכי 200
בקשי-דורון, ר' אליהו 260, 217	אמיתי, ר' יחזקאל יצחק 91
בר-אילן, ר' נפתלי 267	אמסל, ר' מאיר 192
ברוידא, ר' חזקיהו אברהם 46	אפל, ר' יוסף יהושע 166
גוטל, ר' נריה 47, 27	אפלבוים, ר' דוד יעקב 54
גוטמן, ר' צבי 212, 199	בוטבול, ר' אהרן 243
גולדשטיין, ר' שלום 170	בלום, יצחק יהודה 160

- ולדינברג, ר' אליעזר יהודה 13, 18,
41, 51, 57, 76, 99, 111, 194, 227,
230, 272, 276
- זהר, נעם 52
- זילבר, ר' בנימין 228
- זילברשטיין, ר' יצחק 259
- זנגר, ר' יום טוב 100
- חכם, ר' מנחם 277
- חלילי, ר' יחזקאל 94
- טננבוים, ר' צבי 198
- יוסף, ר' דוד 87
- יוסף, ר' עובדיה 90, 234
- ישראלי, ר' שאול 216
- כהן, ר' בנימין 181
- כהן, ר' יוסף בן ציון 213
- הכהן, ר' יוסף וזיפה 168
- כהן, ר' ירמיה מנחם 30, 92, 97, 109,
219
- כהנא, ר' יצחק זאב 43
- כהנוב, ר' אלעזר 83, 88, 138, 186,
255
- כ"ץ, ר' אהרון 273
- לאו, ר' ישראל מאיר 1, 50, 173,
188, 271
- לב, זאב 222
- לבוביץ, ר' אלימלך זאב 147
- הלוי, ר' חיים דוד 49
- לוי, ר' שבתי 133
- לויטס, ר' חיים מנחם 149
- לייזרזון, ר' שמחה בונם 130
- לנדאו, ר' דב 145
- לנדמן, י 176
- מאיר, דוד 53
- גורן, ר' שלמה 239, 258
- גינזברג, ר' צבי מאיר 261
- גלבשטיין, ר' לוי 88
- גלדר, ר' אליעזר פון 162
- גרודזנסקי, ר' חיים עוזר 142
- גרוס, ר' שמאי קהת 141
- גרוסמן, ר' ישראל 59
- גרינברגר, ר' שמואל 117
- גרינולד, ר' יוסף 125, 163, 178, 225
- גרינולד, ר' יעקב חזקיה 12, 28, 103,
106, 163, 218
- גשטטנר, ר' נתן 58, 113, 127, 215
- דיכובסקי, ר' שלמה 238
- דפנה, יעקב 237
- דרזי, ר' שלמה 223
- דרעי, ר' משה 34
- הבר, ר' דוד 139
- הורביץ, ר' אברהם דוד 61, 73, 175,
182, 233, 240, 247, 256
- הירש, ר' שמשון רפאל 23, 135,
161
- הלברשטם, ר' משה 235
- הלפרין, ר' לוי יצחק 265
- הלפרין, ר' מרדכי 8, 214
- הנקין, ר' יהודה הרצל 39
- וונזר, ר' אברהם אלעזר 84
- וונזר, ר' חיים מאיר 107
- וונזר, ר' שמואל 2
- וונדר, ר' מאיר 9
- וייס, ר' אשר 131
- וייס, ר' יצחק יעקב 235
- וינברגר, ר' רפאל 202, 203

- מונסוניגו, ר' ידידיה 248, 243
 מזרחי, ר' שלום 239
 מייערס, ר' פנחס אברהם 70, 40, 16, 226, 220, 211, 209, 206, 195, 86, 228
 מלאך, דניאל 217
 מצגר, ר' יונה 36, 35, 29, 24-26, 20, 69, 74, 95, 104, 114, 116, 134, 268
 משאש, ר' שלום 57
 ר' נחמן מברסלב 4
 נימן, ר' יעקב יצחק 131
 נימן, ר' שלמה 55
 נריה, ר' נחום 11
 נשר, ר' בן ציון 263
 נושד, ר' צדוק שמואל 217
 סיימון, ר' הלל ליב 89
 סילברברג, ר' אלימלך יוסף 71
 סילמן, ר' יהודה 21
 סינקלר, דניאל ב 196
 סלומון, ר' מתתיהו חיים 7
 סעדון, ר' בוגיד 234, 165
 ספקטור, ר' יצחק אלחנן 167
 עובדיה, ר' יעקב 201
 עטלינגר, ר' יעקב יוקב 180
 עלברג, ר' שמחה 14
 עקפלד, ר' ברוך 253, 112
 פורנהנד, ר' מרדכי 241, 156, 56, 32, 252, 249, 244
 פיינשטיין, ר' דוד 217
 פינקלשטיין, ר' ברוך 217
 פלטשר, ג'ורג' 44
 פליישמן, ר' יעקב חיים 184, 158
 פלק, ר' פסח אליהו 80, 72
 פרג, ר' שלמה 208
 פרימר, דב 189
 צויבל, ר' משה שמעון 122
 קויפמן, ר' שמעון 85
 קורנגוט, ר' אפרים 190
 קורצטג, ר' משה 217
 קירשנבוים, אהרון 44
 קלוגר, ר' שלמה (רש"ק) 118
 קליין, ר' דוד בן ציון 136, 93, 79, 75
 קליין, ר' מנשה 6, 15, 22, 31, 38, 65, 68, 77, 96, 101, 105, 108, 110, 119, 126, 129, 137, 144, 146, 148, 154, 157, 159, 172, 174, 179, 185, 191, 204, 205, 231, 232, 251, 264, 270, 274
 קליין, ר' משה שאול 131
 קרויז, ר' שלום 229, 177, 140, 60
 ראט, ר' משה 245
 ראט, ר' יחזקאל 246, 245
 רובינשטיין, ר' אלטר אליהו 155
 רובינשטיין, ר' שמואל תנחום 10
 רוזין, ר' יוסף 250
 רפאל, ר' שילה 48
 רפפורט, ר' שבתי אברהם 53
 רצאבי, ר' יצחק 17, 37, 62, 115, 124, 150, 151, 164, 221
 שבדרון, ר' שלום מרדכי (רש"ם) 244
 שור, ר' דוד 266, 261
 שורין, ר' אהרון בן ציון 197
 שטיינברג, ר' משה 19, 33, 63, 67, 143, 171, 187, 210, 224, 242, 269
 275

שטיינברג, ר' ישעיה א 81
 שטרן, ר' שמואל אליעזר 58, 78,
 113
 שפירא, ר' אברהם 81
 שפרן, ר' יגאל 193, 201

מפתח העניינים

אב 144, 170-173; אבהות 216; אבר 103, 199, 200, 205, 260, 267; אוזן 165;
 251; איבוד לדעת 50; איידס 206; איטר 16, 17, 126, 249; אילם 2, 24;
 אינפוזיה 130; איסורי הנאה 137, 138; אם פונדקאית 270-273; אנדרוגינוס
 156; אפילפסיה 244; אצבע 207.

בבל 5; בדיקות 189, 232; בהמות 105, 227; ביבליוגרפיה 9; ביפר 67;
 ביצים 223, 230; בישול 76, 77; בית חולים 61, 98, 148, 182, 210, 237,
 260; בית כנסת 33, 34; בית קברות 211, 212; בכור 110; בן 39; בנק 251;
 269; בקור חולים 2; בר מצוה 24-26; בריאות 3; ברכות 36, 66, 111, 184;
 בשמים 66; בשר בחלב 101; בשר קפוא 142.

גבורת אנשים 228, 243; גבס 35; גוסס 198, 199; גט 113, 198, 236, 238, 239;
 244-246; גידם 18, 19; גילוח 92, 128, 147; גמגום 242; גרדת 236; גרות 188;
 גרמא 222.

דג 146; דגן 111; דיאטה 104; דם 141, 150-154, 159, 172, 174, 209, 221,
 232, 251.

הארכת חיים 195; הברלה 61, 65, 119, 123; הגומל 41-37; הדלקת נר 83;
 הומיאופטיה 109; הוראה 205; הזרעה 277-274; הנקה 141; הסקה 78;
 הפלה 184, 185, 236, 256-261; הצלה 60-42; הקזה 251; הרדמה 183;
 השחתה 215; השתלות 270-259.

ויטמינים 130; ורידים 166.

זינתה 236; הזכות לחיות 44, 196; זיקנה 155, 170, 229, 247; זריקה 174;
 זרע 218-216, 276, 277.

חובל 56, 251; חוטם 160; חול המועד 114; חולים 39-37, 59-46, 78-76, 92-81, 107-109, 112, 113, 118, 127-137, 142, 143, 189-199, 221, 231, 247; חום 174; חיטים 108; חלב 74, 204; חליצה 250-247; חמץ 109-106; חנוטים 224; חציצה 166-159; חרם דרבנו גרשום 224; חרש 23, 24, 185, 224, 234, 250, 267.

טבילה 166-159; טבעת 165, 219; טהרה 206; טומטום 156; טחורים 152; טלטול 73-67; טלפון 65.

יבלת 12; יבם 247, 248; יד 20, 35; יולדת 40, 84, 98, 116, 120; יום טוב 112, 113; יום כפור 118, 136-129; יחוד 229-225; יחוס 273-270; יי"ש 103; יסורים 195; יצוא 210; ירושה 216, 270; ירושלים 119; יתושים 95.

כבד 261, 262; כדורים 63, 72, 219; כהן 199, 200, 237; כותל מערבי 192; כלה 158, 243; כליות 227; כפיה 50-46; כרות שפכה 223; כרסת 111; כתובה 235, 239.

לא ילבש 147; לב 15, 54, 64, 72, 73, 171, 265-251; ליזר 174.

מד חום 96; מוניטור 81; מוסדות 140; מות 257, 258, 261, 265; מזונות 236; מח עצמות 266, 267; מחלות רוח 140, 190, 239-237; מי שברך 2; מילה 41, 123, 183-173; מילון 5; מים 117, 146, 157; מינקת 74, 115, 116, 132, 256; מכונת שמיעה 71; מכירה 191; מליחה 143; מלקחים 186; ממזר 231; מנין 22, 23, 125; מניעת הריון 219, 220; מעבד 80; מעוברת 119, 132, 154, 211; מעלית 114; מעשר כספים 168, 169; מצה 111; מצוות 11; משחות 97-95; משטרה 13; משלוח מנות 137; משקים 36, 89, 146; משקפים 68, 70, 71, 79; מת 201, 205, 209, 260, 262, 269.

נאמנות 10, 58, 277; נדה 158-149; נדוניה 167; נדרים 167, 168, 198; נזיקין 12, 202; נטילת ידיים 35; נישואין 234, 239, 256; ניתוח 28, 160, 231, 264; נכרים 60, 78, 83, 86, 87, 92, 102, 140, 182, 191, 196, 205, 229, 252, 253, 255; נשים 20, 61, 124, 171; נשמת אברהם 8.

סגולות 194, 213; סודה 93; סוכרת 62, 72; סומא 100, 126, 179, 224; סידור קידושין 223; סירוס 218, 221, 222; סכנה 55, 90, 99, 118, 144-146; סתימה 164-161; סת"ם 17, 18.

עבודה זרה 148 ; עגלה 125 ; עדשות 68, 69, 80, 159 ; עובר 196, 201-203, 251, 259, 271 ; עונה 64 ; עוף 143 ; עור 103, 151, 269 ; עליה לתורה 122 ; עצם 199, 260 ; עקרות 213-215, 233 ; ערב פסח 110 ; עשבי רפואה 212.

פג 26, 27, 181 ; פגועי מח 22 ; פדיון הבן 187-181, 274 ; פה 18 ; פוריות 214, 223- ; פחות מכשיעור 121, 129 ; פי הטבעת 135, 136 ; פסח 101, 106-111 ; פצוע דכא 223 ; פצעים 94, 95, 141 ; פיקוח נפש 60-43, 76, 81.

צביעה 79 ; צהבת 174-177 ; צואה 28 ; צום גדליה 127, 128 ; ציבור 54 ; צינעת הפרט 189 ; צלב 148 ; צמר גפן 75, 163.

קבורה 199, 207-212, 260 ; קדימה 51-53, 181 ; קוצב לב 49 ; קטטר 29 ; קטלנית 275 ; קטנים 139 ; קידוש 61, 62, 133 ; קידושין 198, 238, 240, 246 ; קיטנה 30 ; קישוי 64 ; קריעה 75.

ראש השנה 125, 126 ; רב 2, 233 ; רגל 32, 166, 248, 249 ; דוסייה 182, 183 ; רופאים 1, 2, 10-14, 46, 57, 67, 149, 150, 151, 163, 165, 173, 188, 199, 218, 225-227, 230, 253, 276, 277 ; רחם 155, 157, 215, 248, 270 ; רפאנו 31 ; רפואה 9-1, 42-49, 212 ; רצח מרחמים 197.

שבות 85 ; שבת 1, 105-42, 157 ; שהחיינו 126, 184, 185 ; שוטה 238, 239, 245, 246 ; שחיטה 112 ; שידוך 147, 231, 232 ; שיוף 103 ; שינים 101, 102, 161, 162, 164, 179 ; שיתוק 20, 25 ; שלא כדרך 107.

תחבושת 96 ; תינוק 204 ; תכנון 53 ; תספורת 172 ; תענית 110, 115-124 ; תפילות 1, 4, 29-33, 192-194 ; תפילין 21-15, 24, 25 ; תקיעות 126 ; תרומת איברים 1, 214 ; תרופות 5, 6, 36, 88-91, 105-109, 117, 134, 136, 138, 139, 213, 246 ; תשעה באב 119-124.

א. רפואה ורופאים

1. **יחל ישראל, שו"ת, עיונים ובירורי הלכה, חלק ב, בעניני רפואה והלכה.** הרב ישראל מאיר לאו. ירושלים תשנ"ב, שה-תרי עמ'.
- בסי' נו-צ דן בנושאי רשות הרופא לרפאות, רפואה בשבת, תרומת איברים, ועוד. בסוף: תפילות ושבועות הרופאים, מפתחות.
2. **תשובות קצרות בעניני רפואה.** הרב שמואל וזנר, לד"ר אברהם שטיינברג. **מבית לוי א, תשנ"ב, קמה-קמט.**
- גדרי אילם ובדיקתו. - רב בית החולים בו מאושפז החולה פסק אחרת מרובו של החולה. - ביקור חולים במחלה מדבקת, וחובת הרופא לטפל בו. - נוסח מי שבירך לחולה, ועוד.
3. **"לשון חכמים מרפא".** - על בריאות הגוף והנפש, מלוקט ממאמרי חז"ל, בבלי וירושלמי. מנחם אבישי. ירושלים תשנ"ב, 16 עמ' 4.
- ספר רפואה.** לקט עצות והתחזקות, תפילות ובקשות על עניני רפואה. מלוקט מספרי רבי נחמן מברסלב ותלמידיו. ירושלים, אבן שתיה, תשנ"ב, ד, קעב עמ', מנוקד.
5. **הרפואה העממית אצל יהודי בבל.** ריפוי מחלות, תרופות עממיות, מילון ערבי-עברי לשמות שהיו מקובלים עד התקופה האחרונה. חלק א-ב. ד"ר אברהם בן-יעקב. אייר: נסים קריספיל. ירושלים, יריד הספרים, תשנ"ב, 10, 774 עמ'.
6. **השתמשות היום ברפואות הנזכרות בש"ס.** הרב מנשה הקטן, להרב יוסף יצחק לרנר. **משנה הלכות, תנינא, ח"ב, סי' רנב, עמ' קנט.**
- בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תיג מחלק בזה לפי סוגי הסכנות.**
7. **אני ה' רופאך.** הרב מתתיהו חיים סלומון. **קול התורה, לב, תשנ"ב, סז-עה.**
- שיחה מוסרית על הרפואה הבאה מאת ה'.**
8. **ספר נשמת אברהם כרך ד' מאת פרופ' אברהם-סופר אברהם.** הרב מרדכי הלפרין. **אסיא נא-נב, תשנ"ב, 141-132.**
- דיון בנושאים שונים הנדונים בספר.**
9. **מפתח מוער למאמרי רפואה והלכה שנדפסו בספרי השו"ת ובכתבי-עת תורניים בשנת תשמ"ח.** הרב מאיר וונדר. **אסיא נא-נב, תשנ"ב, 182-142.**
- 11 פרקים, 43 ספרים וכתבי-עת, 203 ערכים.

10. נאמנות הרופאים לגבי עניני הלכה. הרב שמואל תנחום רובינשטיין.
תורה שבעל-פה לג, תשנ"ב, מז-נא.
 סקירת המקורות בהם נדון ענין נאמנות הרופאים.
11. מתי פטור צוות רפואי מקיום מצוות. הרב נחום נריה. **אסיא נא-נב,**
 תשנ"ב, 9-22.
 ברור השיטות בהלכה והמסקנות המעשיות לגבי צוות רפואי.
12. אומן שחתך לחברו יבלת יותר מדאי עד שפך דם, וגרם לו יסורים
 והוצאות רופא. הרב יעקב יחזקיה גרינולד. **משפטיך ליעקב, חו"מ, סי'**
 ו, עמ' קלה.
 דינו כרופא שעשה ברשות בית דין, ופטור מדיני אדם רק לצאת ידי
 שמים. כמומחה ימשיך לעסוק בזה, ולא איבד חזקתו בפעם אחת.
13. הובא לרופא ילד מוכה וחבול על ידי הוריו, אם יתלונן במשטרה. הרב
 אליעזר יהודה ולדינברג, לפרופ' אברהם-סופר אברהם. **ציץ אליעזר**
 ח"י"ט, סי' נב, עמ' קמד-קמו.
 בחשש פיקוח נפש ימסור, גם אם בגלל זה יפקיעו את הילד מחינוך דתי
 למוסד נכרי. כשאין חשש לפיקוח נפש - אל ימסור.
14. הרופא בעבר וכיום. הרב שמחה עלברג. **הפרדס, אדרים תשנ"ב, 6-2.**
 הרפואה היא מלאכת שמים, והרופא של פעם היה מסור ואנושי.

ב. תפילין, תפילה וברכות

15. מי שלבו בצד ימין, באיזה יד יניח תפילין. הרב מנשה הקטן. **משנה**
הלכות תנינא, או"ח, סי' לג, עמ' כז.
 יניח תפילין בשמאלו, כי דרשת ידכה עיקר.
16. איטר בהנחת תפילין. הרב פינחס אברהם מייערס, לר' שלום עלזס.
נחלת פינחס, אות ג, עמ' כח.
 לקט מהפוסקים על פרטי ההלכות בזה.
17. איטר שכותב ביד שמאל, אם יכול לכתוב סת"ם. הרב יצחק רצאבי,
 להרב עזרא בן משה. **עולת יצחק ח"ב, סי' כ, עמ' מב-מה.**
 מן הדין מותר לו לכתוב אפילו לכתחילה ביד שמאל של כל אדם שהיא
 ימין שלו, אך ממידת חסידות לחומרא בעלמא ינהג שב ואל תעשה.

18. גידם בשתי ידיו אם יכול לכתוב סת"ם וגיטין בפיו. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, להרב יהושע מאמאן. **ציץ אליעזר** ח"ט, סי' ה, עמ' ט-יא. יש לפסוק כאחרונים שכתבתו כשרה, וממילא בשבת יהיה חייב.
19. גידם בתפילין. הרב משה שטיינברג. **משברי ים** ח"א, סי' עג, עמ' פג-פו. דיון כיצד יניח תפילין כשנקטעה זרועו עד המרפק.
20. הנחת תפילין על יד משותקת. אם יכולה אשה להניח לבעלה החולה. הרב יונה מצגר. **מים ההלכה** ח"ג, סי' יב-יג, עמ' מד-מו. יניח על יד שמאל המשותקת, גם כאשר לדעת הרופאים לא תירפא עוד. יכולה אשה להניח לבעלה, והוא יברך.
21. שריפת תפילין לצורך מצוה. הרב יהודה סילמן. **זכור לאברהם**, תשנ"ב, שצג-שצד. חולה טיפוס יכול להביא תפילין לבית החולים, אף על פי שלבסוף ישרפו הרופאים את חפציו.
22. ילדים פגועי מוח, ועל ידי טיפול רפואי וחינוך מיוחד נעשים כמעט ככל האדם. הרב מנשה הקטן, להרב סיני הלברשטם. **משנה הלכות**, תנינא, ח"ב, סי' תכג, עמ' שמה-שמט. פרטי ההלכות אימתי מצרפים אותם למנין ולכל דבר שבקדושה.
23. צירוף למנין בשעת הדחק של חרש המתנהג כפיקח. הרב שמשון רפאל הירש, להרב א' מרקס מדרמשטט, בתר"ם. **שמש מרפא**, סי' ג, עמ' ח. דינו כקטן, ואין להקל לצרפו למנין, גם אם למד הכל בבית ספר מיוחד.
24. טקס בר-מצוה לנערים חרשים-אילמים. הרב יונה מצגר. **מים ההלכה** ח"ג, סי' לד, עמ' פט-צג. נער המאזין באמצעות מכשיר חשמלי ומתמצא בחובות המוטלות עליו, יניח תפילין ויקיים מצוות התורה.
25. בר-מצוה לנער משותק. הרב יונה מצגר. **הצפה**, כ"ז טבת תשנ"ב, 8. יניחו לו תפילין על זרועו השמאלית, ויעלה לתורה בכסא נכים.
26. מתי הבר-מצוה של פג שהוכנס לאינקובטור. הרב יונה מצגר. **מים ההלכה** ח"ג, סי' לה, עמ' צג. הבר-מצוה ביום הולדתו מבלי להמתין עוד.
27. הפגות בהלכה. הרב נריה גוטל. **אסיא** נא-נב, תשנ"ב, 85-128. פרק שני מחיבור מקיף לכירור נושא הפגות והשלכותיו, ומיון סוגי הולדות והנושאים.

28. נותח במעיו, והרופאים התקינו לו פתח יציאה. הרב יעקב יחזקיה גרינולד, להרב אברהם משה שטיין, בתרצ"ג. שו"ת משפטיך ליעקב, או"ח, סי' ז, עמ' ר.
- אביו בעל ערוגת הכושם שעבר אף הוא ניתוח כזה המשיך לומר דברים שבקדושה, ולא דן כיס זה כצואה בפי הטבעת.
29. כניסת חולה עם קטטר לתפילה בבית הכנסת. הרב יונה מצגר. מים ההלכה ח"ג, סי' כז, עמ' עז.
- כשעטוף בבגדים נקיים יכול להיכנס לבית הכנסת להתפלל ולהניח תפילין. כשמרגיש ירידת טיפה יפסיק לרגע, ואח"כ ימשיך.
30. יצאו אשתו וילדיו להבראה במקום קיט ואין שם מנין. הרב ירמיהו מנחם כהן, לר' יששכר דב שוורץ. שו"ת והרים הכהן ח"ב, סי' ד, עמ' ל-לב.
- הדעת נוטה שמשום עונג שבת וחינוך יהיה עמם, אפילו אם בגלל זה לא יתפלל בציבור ולא ישמע קריאת התורה.
31. שליח ציבור שדילג ברכת רפאנו. הרב מנשה הקטן. משנה הלכות, תנינא, או"ח, סי' פז, עמ' נט.
- טעה וחשב שיצא בברכת עננו, יחזור ויתפלל.
32. שליח ציבור חייל שקטעו את רגלו, והרכיבו לו רגל מגומי. הרב מרדכי פורהנד. שו"ת באר מרדכי, או"ח, סי' ד, עמ' ט-י.
- יש מקום להתיר לו להמשיך לעבור לפני התיבה.
33. קיבל על עצמו ללמוד כל יום אחרי התפילה עטוף בטלית ותפילין, ורוצה לעשן כדי להתרכז. הרב משה שטיינברג. משברי ים ח"א, סי' צז, עמ' קי.
- אסור לעשן בבית הכנסת, וכיום אסור בגלל הנזק לבריאות.
34. עישון בבית הכנסת ובכית המדרש. הרב משה דרעי. שו"ת עדות משה ח"א, סי' יב, עמ' לו-לח.
- חולק על הרב עובדיה יוסף, וסובר שבכל מקרה אין לעשן בהם.
35. נטילת ידיים כשיד אחת בגבס. הרב יונה מצגר. מים ההלכה ח"ג, סי' ד, עמ' לב.
- מטבע הברכה על נטילת ידיים, גם כאשר נוטל רק יד אחת.

36. שתית משקה לצורך בליעת תרופה. הרב יונה מצגר. **מים ההלכה ח"ג**, סי' כב, עמ' סז.
על מים לא יברך, ועל חלב ושאר משקים יברך.
37. ברכת הגומל בחולה שלא נפל למשכב. הרב יצחק רצאבי, להרב דניאל קדיס. **עולת יצחק ח"ב**, סי' עט, עמ' קלז-קמא.
נפל למיטה אפילו שלא היתה במחלתו סכנה, ואפילו פחות משלושה ימים - יברך הגומל.
38. ברכת הגומל לחולה שעדיין לא נתרפא לגמרי. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, או"ח, סי' קעז, עמ' קמג.
פשוט שאין לברך כל זמן שלא יצא מחוליו.
39. ברכת הגומל על בן או בת שנתרפאו. הרב יהודה הרצל הנקין. **שו"ת בני בנים ח"ב**, סי' טו-טז, עמ' נט.
יכול לברך על רפואת בנו או בתו, וכן עשה מעשה שבירך בנוסח שגמל לבתי כל טוב.
40. ברכת הגומל ליולדת. הרב פינחס אברהם מייערס, להרב איסר יהודה מלין. **נחלת פינחס ח"א**, אות כז, עמ' מ.
יש בזה מנהגים אם תברך או לא, והרב יעקב לנדא מבני ברק הורה לברך. באות צה עמ' סט דן במנהג לשים אצל היולדת שיר המעלות לברכה ולסגולה, שהוא מנהג טוב.
41. ברכת הגומל ביולדת ובמבוגר שנימול. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לפרופ' אברהם-סופר אברהם. **ציץ אליעזר חי"ט**, סי' נג, עמ' קמז-קנ.
יברכו, מכיון שהיו במצב של סכנה. - בסי' סח חוזר על האיסור למול ב"מגן קלעמפ".

ג. הצלה

42. **וחי בהם** - רפואה, משפט והלכה. קובץ א: הצלת חיי אדם. עורך: הרב אליעזר בן-שלמה. פרדס חנה, ניסן תשנ"ב, 71 עמ'.
43. פיקוח נפש בהלכה. הרב ד"ר יצחק זאב כהנא. **תורה שבעל-פה לג**, תשנ"ב, קכב-קל. הרפואה בספרות ההלכה שלאחר חתימת התלמוד. קלא-קסז.
סקירות נרחבות בספרות חז"ל והשו"ת.

44. הפעלת כח מגן כמעשה הצלת חיים. ג'ורג' פ' פלטישר. **תקדים ג-ד**, תשנ"ב, 75-86. חובת ההצלה במשפט העברי. אהרן קירשנבאום. 87-109.
דיונים בשאלת הזכות לחיות.
45. טיפולים רפואיים במצבי פיקוח נפש וסכנה. הרב אברהם שרמן. **תורה שבעל-פה לג**, תשנ"ב, פב-צד.
השלכות מהדיון לגבי העלאת עולי רוסיה ואתיופיה בשבת, או האזנה לרדיו בזמן מלחמת המפרץ.
46. חובת הרופא לחולה בנסיבות של חילוקי דעות ביניהם. הרב חזקיהו אברהם ברוידא. **אסיא נא-נב**, תשנ"ב, 80-84.
כפיית טיפול נחוצה בפיקוח נפש או טירוף הדעת, ואם לאו יטפלו רק בהסכמתו.
47. הטיפול הרפואי: בין בחירה לכפייה. הרב נריה גוטל. **אור המזרח קמד**, תשנ"ב, 59-70, קמה, 167-176.
יש גישה בהלכה המתירה להימנע מטיפולים רפואיים, וכן שכן ששוללת כפייתם. טיפול מרצונו של החולה עדיף, ולא בכל מקרה אפשר לכפותו.
48. כפיית טיפול רפואי על חולה. הרב שילה רפאל. **תורה שבעל-פה לג**, תשנ"ב, עד-פא.
ישנם נימוקים שלא לכפות על חולה טיפול רפואי בניגוד לרצונו. הרב שלמה זלמן אורבך פסק בחולה הסובל מאד, כי אוכל וחמצן יתנו לו גם נגד רצונו.
49. כפייה לקבלת טיפול רפואי. הוצאת קוצב הלב מגוף המת. הרב חיים דוד הלוי. **על מדין**, תשנ"ב, 181-188.
אין זה פשוט שאפשר לכפות חולה המסרב לקבל טיפול קשה. - מותר להוציא את קוצב הלב מהנפטר, וכנראה אף ממי שלא ציוה בפירוש.
50. חיוב הצלת אדם בעל כרחו. הרב ישראל מאיר לאו. **בנתיבי חסד ואמת**, תשנ"ב, 17-21.
תמצית דברי הפוסקים בחיוב מניעת איבוד לדעת אפילו בשבת.
51. דיני קדימה להצלה. הרב אליעזר יהודה ולדינברג. **ספר הזכרון להגרי"י פרנקל**, תשנ"ב, תקסב-תקע.
דיון בקדימויות של איש ואשה, יחיד וציבור.

52. קדימה וסדרי עדיפות בשאלות חיים ומות. נעם זהר. **תקדים ג-ד**, תשנ"ב, 19-31.
דיון בנושא צלם אלוקים והכרעות רפואיות.
53. קדימויות בהקצאת משאבים ציבוריים לרפואה. הרב שבתי אברהם רפפורט. **אסיא נא-נב**, תשנ"ב, 46-53. פרופ' דוד מאיר. 185-186.
תכנון עתידי מותר אם אינו פוגע בחולים המאושפזים כבר.
54. הכנות להצלת מקרי דום לב, חובת היחיד או הציבור. הרב ד"ר דוד יעקב אפלבוים. **תורה שבעל-פה לג**, תשנ"ב, צה-ק.
ראוי לכל יחיד ללמוד לבצע החיאה בסיסית, כדי שיוכל להציל אדם שנתקף ברום לב. חובה על בית הדין או הממונים לדאוג שרבים ילמדו ויקיימו שירות רפואי דחוף.
55. האם מותר לאדם להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את חברו מסכנה ודאית. הרב שלמה נימן. **שרידים יג**, תשנ"ג, נא-ס.
מסקנות מעשיות לגבי הצלת אדם חשוב, ולגבי מלחמת מצוה.
56. חובל בעצמו לצורך רפואת חברו. הרב מרדכי פורהנד. **באר מרדכי**, חו"מ סי' כג, עמ' תצו-תקו.
חולה שהבריאה ונוטלים מדמו לרפואת מי שעדיין חולה, יוכל לעשות כן אם גם לדעת רופא נוסף לא יזוק בכך כלל הראשון.
57. אם צריך ליתן כל ממונו שלא לעבור על לא תעמוד על דם רעך. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לפרופ' אברהם-סופר אברהם. **ציץ אליעזר** ח"ט, סי' א-ב, עמ' א-ז, סי' לג, עמ' צ-צד.
לכאורה זו מחלוקת הרא"ש והיד רמה בסנהדרין. עסק בשאלה זו החות יאיר, סי' קמו. - בסי' טז, עמ' לה-לת, השיב לו על חילול שבת מיראת יסורים, אם היא מלאכה שאין צריכה לגופה. - אין הרופא חייב להפסיד ממונו ופרנסתו כדי להימנע מפעילות רפואית שאינה על פי ההלכה. - בסי' סג תשובה לעו"ד אליעזר בן שלמה, שאין להטיל עונש או קנס על מי שנמנע מהצלת חברו.
58. נאמנות החולה על עצמו לענין פיקוח נפש. הרב שמואל אליעזר שטרן. **שבבי אש**, בתוך ספר זכרון למרן החתם סופר, תשנ"ב, קיג-קטז. הרב נתן גשטטנר, קיז-קג.
יש להחמיר ולהאכיל החולה האומר שהוא מסוכן, ולחלל שבת עבורו. - בעמ' ככד-קלה דן הראשון בסוגיות מאכילין אותו הקל הקל, פקוח נפש הותרה או דחויה, הנאת מעיו ביום הכיפורים.

59. האם עדיף בפיקוח נפש שאחר יחלל שבת, או שיעשה החולה בעצמו. הרב ישראל גרוסמן. **אמת ליעקב**, אלול תשנ"ב, יט-כה.
שניהם חייבים בהצלה, והשני אין לו לגלגל את החילול על החולה.
60. הוראות לחברת הצלה. הרב שלום קרויז. **דבר שלום ח"ו**, ס"ו נז, עמ' עה-עט.
פרטי ההלכות של אמירה לנכרי בשבת.

ד. שבת

61. קידוש והבדלה בשבת ויום טוב בבתי חולים. הרב אברהם דוד הורביץ.
קנין תורה בהלכה ח"ז, ס"ו כט, עמ' לב-לג.
העובר מחדר לחדר לקדש, יקח עמו בליל יום טוב אל הנשים - איש שלא קידש לכרך בפניו, וכן בהבדלה.
62. אלמנה זקנה חולת סכרת שאינה יודעת לקדש. הרב יצחק רצאבי. **עולת יצחק ח"ב**, ס"ו צט, עמ' קעד.
יקדש לה אחד על הפת, כי בנסיבות שלה אין אפשרות אחרת.
63. כדורי שינה בליל שבת. הרב משה שטיינברג. **שו"ת משברי ים ח"א**, ס"ו י, ס"ק ב, עמ' יב.
מותר לקחתם, ולא מטעמו של הרב מרדכי פוגלמן בספרו בית מרדכי, ס"ו כו.
64. אנוס מלקיים מצות עונה בלילה. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, או"ח, ס"ו קצ, קצב, עמ' קמט-קנא.
מעוברת שחוליה מתגבר בלילה, ורק בבוקר מרגישה יותר טוב, יכול לפקדה בבית אפל או בכיסוי. עבר התקפת לב והרופאים נתנו לו כדורים לחיזוק הקישוי, יטול לפני כניסת השבת, ויקיים המצוה אחרי הסעודה אף שזה קודם חצות.
65. הבדלה בטלפון. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, או"ח, ס"ו רלג, עמ' קעה.
המאושפזת בכית חולים אינה יוצאת בשמיעת הבדלה בטלפון.
66. לא הרגיש טוב וצם ביום השבת, אם יכרך על הבשמים במוצאי שבת. הרב משה שטיינברג, לר' דוד טולידנו. **משברי ים ח"א**, ס"ו ע, עמ' עט.
יכול לכרך על הבשמים, וכל שכן אם סעד בליל שבת.

67. הליכת רופא בשבת במכשיר ה"ביפר" כשאין עירוב. הרב משה שטיינברג, לבנו ד"ר אברהם. משברי ים ח"א, סי' יב, עמ' טז-יז. האיסור הוא תרי דרבנן במקום מצוה, ועל ידי שינוי מותר לכתחילה.
68. עדשות בשבת. הרב מנשה הקטן, להרב יצחק פנפיל, בתשמ"ג. משנה הלכות, תנינא, אר"ח, סי' רמח, עמ' קפח; סי' שז, עמ' רטז. נמנע להתיר לצאת בהם, כי יתכן שיעופו או יפלו וישאם. מותר לצאת במשקפים שצבעם מתחלף לפי האויר והמקום.
69. יציאה בעדשות מגע חוץ לעירוב. הרב יונה מצגר. מים ההלכה ח"ג, סי' סב, עמ' קמט-קנ. כשהתרגל להם מותר לצאת בהם, כי אין חשש שיסירם בדרך.
70. יציאה במשקפים ובמשקפי שמש בשבת. הרב פינחס אברהם מייערס, להרב לוי יצחק הלפרין. שו"ת נחלת פינחס ח"א, סי' כט, עמ' קפה-קצא. מותר לצאת במשקפים בשבת, אך לא במשקפי שמש אלא אם כן השמש מזיקה לו. משקפים שצבעם מתחלף לשחור - אין בזה משום צביעה.
71. מכונת שמיעה בשבת. הרב אלימלך יוסף סילברברג. אהלי שם ז, תשנ"ב, רטז-ריח. לדעת הגר"ז יהיה מותר לשאת מכונת שמיעה או משקפים אפילו כשאפשר זולתם, ודלא כמנחת יצחק ח"א, לו.
72. יציאה לרשות הרבים בשבת עם כדורי רפואה. הרב פסח אליהו פלק. קרן היובל, תשנ"ב, שיז-של. חולי לב או סכרת יניחו בתמידות את התרופות בשקית פלסטיק בפינה התחתונה של אחד מבגדיו, ולא יניחום כל ערב שבת. יניחו גם מלאי בבית או בבית הכנסת.
73. אם יכולים חולי לב וכדומה, לשאת בשבת בכיסם פתק המודיע על מצבם. הרב אברהם דוד הורביץ. קנין תורה בהלכה ח"ז, סי' כג, עמ' כה-כו. אפשר להקל בספק פיקוח נפש, ובפרט אם ישא תחת כובעו.
74. שאיבת חלב מהמינקת במשאבה בשבת. הרב יונה מצגר. מים ההלכה ח"ג, סי' נו, עמ' קלט-קמא. כשסובלת מכאבים תקלח החלב לאיבוד בכיור או על הרצפה, ואם קשה לה יכולה במשאבה, אבל תכניס לה מי סבון תחילה.

75. קריעת צמר גפן בשבת. הרב דוד בן ציון קליין. תהלות דוד ח"א, סי' קח, עמ' קמט-קנא.
לכתחילה יש להכין מערב שבת, ובדיעבד אפשר לסמוך על המקילין שאין בזה משום קורע ומחתך.
76. מותר לבשל בכלי שני ספק קלי הבישול לחולה שאין בו סכנה. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, להרב משה מאיר יאדלר. ציץ אליעזר חי"ט, סי' יד, עמ' לא-לג.
בסי' יג דן אם מותר לקיים בשבת מצוה שתגרום אח"כ לחלול שבת מחמת פיקוח נפש.
77. בישל בשבת ונזדמן לו חולה שיש בו סכנה. הרב מנשה הקטן. משנה הלכות, תנינא, או"ח, סי' רפ, עמ' רב.
אינו מתקן למפרע העבירה שעשה. בסי' רצד עמ' רט דן אם עדיף להרבות במלאכות או להרבות בטירחה בחולה שאין בו סכנה.
78. הסקה בשבת לחולה שאין בו סכנה. הרב שמואל אליעזר שטרן. מבית לוי א, תשנ"ב, קלג-קמא.
מותר לומר לנכרי שידליק התנור לחימום, וכן הסכים הרב וזנר.
79. הרכבת משקפים מחליפי צבע בשבת. הרב דוד בן ציון קליין, להרב יוסף הרץ, בתשכ"ב. תהלות דוד ח"א, סי' קיב, עמ' קנג.
מותרת לחלוטין, ואין בזה משום צובע, מתקן מנא ונולד.
80. הכנסת עדשות מגע לתוך נוזל בשבת, לרכסם אחרי שנתקשו. הרב פסח אליהו פאלק. הסופר כ, תשנ"ב, עה-צז.
איסור תורה לעשות כן משום מעבד.
81. שינויים ברישום החשמלי של המוניטור, כתוצאה מנגיעות ההורים בילדם החולה שיש בו סכנה. הרב ישעיה א' שטיינברגר. אסיא נא-נב, תשנ"ב, 23-33.
בירור דעת הגר"ח והגרי"ז מבריסק בספק פיקוח נפש לגבי שבת ויום כיפור.
82. קונטרס משאת שבת על הלכות רפואה בשבת, אורח חיים סימן שכ"ח. ביאורי וביורוי מקורות ההלכה מן הגמרא, ראשונים ואחרונים. כולל אברכים דחסידי בעלזא. מאנסי, ניו יורק, תשנ"ב. קפו עמ'. הקדמה מאת משה שמעון בינעטה.

83. חולה בשבת. הרב אלעזר כהנוב. זכרון בצלאל ח"א, סי' ד, עמ' לא-עב. פרטי ההלכות הנוגעות להצלת והתנהגות החולה בשבת. בסימנים הבאים עניני אמירה לנכרי והדלקת נר לחולה.
84. חילול שבת ליתובי דעתא. הרב אברהם אלעזר וזנר. אור מאיר א, תשנ"ב, מא-מב. מותר לעשות איסור דאורייתא ליישב דעת החולה, ולא רק ביולדת.
85. שבות הנעשה על ידי ישראל לצורך חולה. הרב שמעון קויפמן. אור מאיר א, תשנ"ב, עג-עו. למשנה ברורה שינוי מועיל רק בדרכנן, ולקצות השולחן גם בדאורייתא. - עוד בענין זה: היתר הפסת שחין. הרב אברהם ישעיה רוטברט. פא-פג.
86. חילול שבת של רופא עבור חולה נכרי. הרב פינחס אברהם מייערס. נחלת פינחס, אות נט, עמ' נב. משום איבה התירו, אבל כשיש הרבה רופאים ראוי להימנע.
87. חילול שבת לצורך חולה גוי. הרב דוד יוסף. אור תורה, רצד, תשנ"ב, תשנ"ג-תשנ"ד. כשאין ברירה מחללים את השבת אפילו במלאכות דאורייתא, במחשבה להינצל מעונש או להציל יהודים אחרים מסכנה.
88. נטילת אוכלים ומשקים ותרופות בחושש ובחולה שאין בו סכנה. הרב לוי גלבשטיין. ברכת יעקב (הייזלר), תשנ"ב, עח-פג. יש להחמיר בחולה שקיבל תרופות לכמה ימים ובתוכם שבת, ודלא כשמירת שבת כהלכתה המסתמך בטעות על אגרות משה.
89. עירוב תרופות במשקה לצורך שבת. הרב הלל ליב סיימון. אהלי שם ז, תשנ"ב, קלו-קמא. יש מקום להקל להמיס תרופות, אבל רק המתרפא ולא הרוקח.
90. רפואה בשבת במקום סכנה. הרב עובדיה יוסף. תורה שבעל-פה לג, תשנ"ב, יא-מ. רפואה ידועה מאכילים את החולה, אף כשאין ידוע אם תועיל לו. ברפואה סגולית יש לסמוך על הפוסקים המתירים במקום פיקוח נפש.
91. חילול שבת לרפואה שאינה ידועה. הרב יחזקאל יצחק אמיתי. קובץ-על-יד ח, תשנ"ב, עב-עז. דעת המגן אברהם שמחללים רק לתרופה ידועה - אינה מוסכמת, ויש סוברים שבכל אופן ספק נפשות להקל.

92. גילוח חולה שיש בו סכנה בשבת. הרב ירמיהו מנחם כהן, להרב מנחם גליק. והרים הכהן ח"ב, סי' יא, עמ' מה-מח.
דיון אם להעדיף בסם או בתער, על ידי נכרי או יהודי ואשה.
93. שתית סודה לשתיה בשבת. הרב דוד בן ציון קליין, לאדמו"ר מקרטשינף, בתשכ"ב. תהלות דוד ח"א, סי' קד-קה, עמ' קמג-קמה.
איך לאסור משום שחיקת סממנין, וכל שכן שמותו למי שהתחיל לקחת את התרופה לפני שבת.
94. טיפול בפצעים בשבת. הרב יחזקאל חלילי. אור יבנאל 48, תשנ"ב, 30, 49, 30.
פרכי ההלכות בסוגי הפצעים השונים.
95. הטיפול בפצעי לחץ שבת. הרב יונה מצגר. מים ההלכה ח"ג, סי' נד, עמ' קלח.
ישתדלו למרוח המשחה לפני או אחרי השבת, וכדיעבד מותר גם בשבת כדין חולה שיש בו סכנה. מותר למרוח אלתוש נגד יתושים, מכיון שאינו לרפואה, רק להרחקת היתושים (סי' נה, עמ' קלט).
96. תחבושת בשבת. הרב מנשה הקטן. משנה הלכות, תנינא, או"ח, סי' רמג, עמ' קעט.
מותר להניח תחבושת בלי למרוח עליה משחה. - בסי' רנט עמ' קפט מתיר מודד חום בשבת, ואפילו החדשים המראים בצבע.
97. השתמשות במשחות בשבת. הרב ירמיהו מנחם כהן. והרים הכהן ח"ב, סי' יד, נז-ס.
מותר להשתמש בנוזלים, אך לא במשחות אפילו הן רכות.
98. הבאת יולדת לבית החולים בשבת. הרב ברוך פינקלשטיין. ישע ימינו 31, תשנ"ב, 40-50.
פרכי השאלות המתעוררות בהסעת יולדת מישוב לבית חולים.
99. חילול שבת לחולה עינים שיש סכנת עיוורון לשתי עיניו. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, להרב שלום וייס. ציץ אליעזר חי"ט, סי' כט, עמ' פג-פד.
מחללין שבת להצלת עיניו. כשנקבע בגמרא על דבר שהוא סכנה, לא ישתנה הדבר גם אם יאמרו הרופאים שהיום אין בזה סכנה.
100. פוקח עוורים, לקט על הלכות סומא. הרב יום טוב זנגר. בני ברק תשנ"ב, 8, קיב עמ', הסכמות, הערות רבנים, מפתח.

101. ברזלי השינים בשבת. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, או"ח, סי' רנא, עמ' קפד; סי' ערה, עמ' קצו; סי' רחצ, עמ' ריב; סי' שנו, עמ' רמז.
אם הם קבועים, מותר לצאת בהם. כשנקרע הגומי אסור לשים אחר, משום מתקן כלי. אינו מסכים לפסק הרב שלמה זלמן אויערבך, וסובר שאם נפלו אסור להחזירם מדין ישור איברים שנאסר. - הוראות לניקוי הברזלים לפסת. - בח"ב, יו"ד, סי' יג עמ' יג פסק, שאין לחוש כשאוכל בהם בשר וגם חלב.
102. הוצאת השן בשבת על ידי ישראל ועכו"ם. הרב אליהו עקיבא בנדיקט. **אור מאיר** א, תשנ"ב כז-כט.
יש הבדל מתי מותר רק ע"י עכו"ם, ומתי אפילו ע"י ישראל.
103. השתזפות בשבת. הרב יעקב יחזקיה גרינולד. **משפטיך ליעקב**, או"ח, סי' כד, עמ' יח.
כשיש לו מחלת עור אסור, וכשבריא מותר בחצירו כשאינ מראית עין. שפיכת יי"ש לחמם אבר בגופו מותרת, כאשר שופך מחוץ למקום ושותת אליו.
104. עשית דיאטה בשבת. הרב יונה מצגר. **מים ההלכה** ח"ג, סי' לט, עמ' קא-קב.
יש הבדל אם זה ליופי או לבריאות בהוראת הרופא שלא להרבות שומנים, ובכל אופן יש להקפיד על שלוש סעודות.
105. תרופות לבהמות בשבת. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, או"ח, סי' רצט, עמ' ריב.
מותר לתת לבהמה תרופות באופנים שאין בהם איסור.

ה. מועדים

106. רפואה בפסח מחמץ לחולה שאין בו סכנה. הרב יעקב יחזקיה גרינולד. **משפטיך ליעקב**, או"ח, סי' מב, עמ' לד.
מגן אברהם ושו"ע הרב פסקו שמותר בחמץ עכו"ם, מפני שהאיסור דרבנן שלא כדרך, ובמקום רפואה לא גזור.
107. אוכלין שאינם ראויים ושלא כדרך אכילתן, לחולה שאין בו סכנה. הרב חיים מאיר וונדר. **מבית לוי** א, תשנ"ב, פה-פט.
אביו אינו מרבה להחמיר ולהחשיב תרופות שנפסלו מאכילת כלב ויש

- בהם תערוכת חמץ, ובצורך גדול מותר ע"י בישול בתערוכת דברים המותרים.
108. ציוו הרופאים לחולה שיש בו סכנה לאכול מאכל עם תערוכת חיטים בפסח. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, או"ח, סי' שצא, עמ' רסט.
- יתקן מראש חטים שמורים מחמץ וילוש עם שמן או מי פירות, ואם אי אפשר בזה יעשו חליטה במים חמים.
109. הכשר תרופות הומיאופטיות לפסח ולכל השנה. הרב ירמיהו מנחם כהן, להרב חיים רוזנברג. **והרים הכהן ח"ב**, סי' כ, עמ' עב-עט.
- בתנאים מסוימים אפשר להשתמש בתרופות אלו בפסח.
110. תענית בכורים בערב פסח ליוצא דופן. הרב מנשה הקטן, להרב אברהם מאיר איזראעל, בתשמ"ה. **משנה הלכות**, תנינא, או"ח, סי' שע, עמ' רנז.
- גדולי האחרונים פסקו שדינו כבכור לענין התענית.
111. אכילת מצה לחולי כרסת שדגנים מזיקים להם. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לדר"ר יוסף פבר. **ציץ אליעזר ח"ט**, סי' כב, עמ' סג-סד.
- יאכל זיתי המצוה, מכיון שהנזק אינו מידי. על תחליפי דגן לא יברכו המוציא וברכת המזון. התפחתם בשמרים כשרים לפסח יש בה משום מראית עין, וראוי להתמיר.
112. שחיטה ביום טוב אחרי הצהרים לחולה שאין בו סכנה. הרב ברוך עקפלד, לר' גבריאל כ"ץ, בתרכ"ז. **שו"ת פאת השדה**, או"ח, סי' טו, עמ' לד-לו.
- דיון אם מותר לשחוט כשאיין יודעים אם יאכל כזית.
113. כתיבת גט לשכיב מרע ביום טוב שני כדי שלא תיטרף דעתו. הרב נתן גשטטנר, להרב משה זכריה ברזס. **להורות נתן ח"ח**, סי' כג, עמ' לו-לז.
- הדבר דומה לאיסור למנות רופא החשוד על ניתוחי מתים כמנהל בית חולים, מפני שגורם פחד לחולים.
114. תיקון מעלית בבית משותף בחול המועד. הרב יונה מצגר. **מים ההלכה ח"ג**, סי' צו, עמ' רלד.
- הר"ש וזנר מתיר אפילו מעשה אומן כשיש חשש לבריאות זקנים, חולים ומעוברות הגרים בבנין. לדעת רש"י אויערבך זה צרכי רבים שמותר בכל אופן, מה גם שהורים זקנים יבואו לבקר אצל בניהם.

115. מעוברות ומיניקות אם יתענו בארבעת הצומות. הרב יצחק רצאבי.
עולת יצחק ח"ב, סי' קכט, עמ' רכב.
יכולה להתענות אם מרגישה בעצמה שהיא בריאה, ולא ייגרם נזק לה או לולד.
116. צום י"ז בתמוז וי' בטבת למעוברת, יולדת ומינקת. הרב יונה מצגר. מים
ההלכה ח"ג, סי' קג, קז, עמ' רמט, רנה.
יולדת תוך שלושים יום פטורה, ומינקת נחשבת עד שנתיים, אע"פ שפסקה להניק זמן קצר אחרי הלידה.
117. כשיש מנין מצומצם של מתענים, ואחד הוצרך לשתות מים עם נטילת
סמי רפואה. הרב שמואל גרינברגר מטשנד, להרב אברהם ריזל
מוושלב, בתש"ג. שו"ת **מרקחת בשמים**, סי' יט, עמ' נה-נז.
יכול לעלות לתורה לקריאת ויחל, והש"ץ אומר עננו.
118. חולה וספק סכנה לגבי תענית תשעה באב ויום כיפור. רבי שלמה
קלוגר, להרב צבי הירש רפפורט. כרם שלמה, אב תשנ"ב, יד-יז.
כשהוחזקה המגיפה אין להתענות, וראוי לאכול בפרהסיא כדי שמהם
ילמדו המון העם.
119. תענית מעוברת בתשעה באב. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא,
או"ח, סי' תלט, עמ' רצז.
בירושלים מקילין לה, אבל לכתחילה ודאי צריכות להתענות. בסי' תנה,
עמ' שד השיב להרב ישראל אלטוסקי, שחולה שצריך לאכול בתשעה
באב לא יבדיל מיד אלא לפני שאוכל, ויכנס בני ביתו לשמוע.
120. תענית יולדת בתשעה באב. רבי יהושע בנבנשתי מקושטא. שו"ת **שער
יהושע ח"ב**, או"ח, סי' ט, עמ' קפד-קפה.
ביאור סתירה מהבית יוסף לשולחן ערוך ביו"ד, סי' רסה.
121. אכילת פחות מכשיעור בתשעה באב. הרב פינחס אברהם מייערס. נחלת
פינחס ח"א, אות ע, עמ' נח.
לקט דעות הפוסקים אם גם בתשעה באב יאכל החולה פחות מכשיעור,
או רק ביום כיפור.
122. חולה שאינו מתענה בתשעה באב, אם יכול לעלות לתורה. הרב משה
שמעון צויבל. **זכרון אב** (לאב), תשנ"ב, קח-קיב.
קראוהו לתורה יעלה, ואין כל התעניות שוין בזה.
123. דין חולה ובעל ברית בתשעה באב דחוי. הרב שלום משאש. **אור תורה
רצה**, תשנ"ב, תתכג-תתכו.

- חולה שרשאי לאכול יבדיל תחילה כרגיל, אך לא כאשר הרופא קצב זמן מתי לאכול - שאז לא יקדים.
124. אשה שאחרי תשעה באב חולה מחמת הצום. הרב יצחק רצאבי. **עולת יצחק ח"ב**, סי' קלא, עמ' רכד. לכאורה נראה להקל מכיון שתמיד נהיית חולה בגלל הצום, אלא שלמעשה יש להתישב בדבר.
125. הליכה למנין בראש השנה בעגלה כשאינו יכול ללכת ברגליו. הרב יוסף גרינולד, ויען יוסף, סי' ו, עמ' רטו, בתוך שו"ת **משפטיך ליעקב**. כשהעגלה ממונעת אסור, וכשמופעלת ביד - מותר ברחובות מרוצפים בעיר שיש לה עירוב.
126. איטר יד באיזה צד יתקע. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, או"ח, סי' תפ, עמ' שכ. ספק באחרונים אם יתקע בימין שלו, ובדיעבד בכל אופן יצא. - בסי' תצ עמ' שכו השיב בתשל"ב להרב מאיר צבי גרינבוים, שגם סומא יכרך שהחיינו בליל שני של ראש השנה.
127. אדם חלש שאם יצום בצום גדליה יתכן שלא יוכל לצום ביום כיפור. הרב נתן גשטטנר. **להורות נתן ח"ח**, סי' לד, עמ' נא-נה. יצום בצום גדליה למרות החשש. - בסי' לה דן בסוגית חולה שמאכילין אותו הקל הקל.
128. חולה שאם יתענה בצום גדליה לא יוכל להתענות ביום כיפור. הרב אברהם בן משה. **ברכת יעקב** (הייזלר), תשנ"ב, נד-עא. דעות שונות באחרונים בשאלה זו, ותוצאות לה לגבי גילוח הזקן בימי מלחמת המפרץ.
129. בהלכות יום כיפור. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, או"ח, סי' תק, תקג, תקח, עמ' שלב, שלג. חולה שיש בו סכנה מאכילין אותו פחות מכשיעור. עברה הסכנה לא יאכל עוד. יש לשאול רופאים שומרי תורה ומצוות.
130. חולה שיש בו סכנה ביום כיפור. הרב שמחה בונם לייזרזון. **קובץ תורני מרכזי ט**, תשנ"ב, קנז-קס. להלכה נראה כהסוברים שיאכל חצי שיעור מקודם, ואל ימתין עד שיצטרך לאכול שיעור שלם. אינו צריך להשתדל לעשות אינפוזיה או ליטול ויטמינים יום קודם, ונראה שאף יש איסור בדבר.

131. אכילה ושתייה לחולה ביום הכיפורים. הרב שמואל אליעזר שטרן. **שביבי אש**, בתוך ספר זכרון למרן החת"ס, תשנ"ב, קלו-קמד. הרב יעקב יצחק ניימן. קמה-קמו. הרב משה שאול קליין. קמז-קנב. הרב אשר וייס. קנג-קנו.
פרטי ההלכות של האכלת חולה ביום כיפור.
132. צום מיניקות ומעוברות ביום הכיפורים. הרב אלישע אבינר. **אסיא נא-נב**, תשנ"ב, 192-194.
כל רב פוסק אחרת לבני קהלו, וראוי להגיע לפסיקה אחידה.
133. קידוש לחולה שצריך לאכול ביום כיפור. הרב שבתי לוי. **וללוי אמר ח"ב**, סי' ס, עמ' תכב-תכה.
יכוין בתפילה לצאת ידי חובת קידוש, אבל לא יקדש.
134. אם יכול להיות שליח ציבור ביום כיפור, חולה הזקוק לתרופות. הרב יונה מצגר. **שערים ט'** תשרי תשנ"ב, 9; **מים ההלכה ח"ג**, סי' עג-עה, עמ' קסה-קעח.
נטל הכדורים באופנים המותרים כדת, אין למנוע ממנו את הזכות להיות שליח ציבור. כשנחלש מהצום יכול לשבת לנוח באמירת הפיוטים, ובלבד שלא יניע רגליו ממקומם. - חולה מסוכן אסור לו להחמיר ולצום.
135. האכלת חולה ביום כיפור דרך פי הטבעת. הרב שמשון רפאל הירש, לחתנו הרב שלמה זלמן ברייער, בתרמ"ח. **שמש מרפא**, סי' יט-כב, עמ' כד-לא, כולל תשובת נכדו הרב מאיר לרנר.
פרטי ההלכות אימתי עדיפה צורה זו על האכלה דרך פיו.
136. נטילת תרופה ביום כיפור דרך אחוריו. הרב דוד בן ציון קליין. **תהלות דוד ח"א**, סי' קלה, עמ' קפא.
כל הפוסקים התירו, מכיון שאין כאן הנאת גרון ואיננה מזון.
137. השולח מנות איסורי הנאה לחולה שיש בו סכנה. הרב מנשה הקטן, להרב יעקב צבי ריבא. **משנה הלכות**, תנינא, ח"א, סי' תקנו, עמ' שע.
נחלקו האחרונים אם יצא ידי המצוה.

ו. איסור והיתר

138. תרופות ממאכלות אסורות ואיסורי הנאה לחולה שאין בו סכנה. הרב אלעזר כהנוב. **זכרון בצלאל ח"א**, סי' ד, עמ' כ-לא.
מותר לאוכלם כשאינם ראויים למאכל אדם, או שלא כדרך אכילתם.

139. תרופות לחולה שאין בו סכנה. הרב דוד העבער. **מסורה ז, תשנ"ב**, צא-צו.
כשנותנות טעם לפגם מותרות אף לגדולים, ובטעם לשבח יש צדדים להקל לתת לקטן.
140. מסירת ילדים חולי רוח למוסדות נכרים. הרב שלום קרויז, לר' חיים משה שטויבר. **שו"ת דברי שלום ח"ו, סי' מט, עמ' סז**.
בודאי כי מהנכון לבנות מוסד יהודי, לכל יתחנכו שם הילדים ויתגעלו במאכלי נכרים.
141. הנקה כשהתינוק מוצץ דם. הרב שמאי קהת גרוס. **קרנות צדי"ק, תשנ"ב**, שמו-שמו.
יכול לינוק משדי אמו, אע"פ שיש לה שם פצעים והוא מוצץ דם.
142. היתר בשר קפוא לחולים. הרב חיים עוזר גרודונסקי, להרב מאיר צבי קליין, בתרצ"ג. **מוריה רז-רח, תשנ"ב, מז-מח, פקסימיל**.
אפשר להקל גם לכתחילה, כי שעת הדחק הוי כדיעבד.
143. חולה שנאסר לו לאכול תבשיל עם מלח, וגם צלי ומטוגן. הרב משה שטיינברג. **משברי ים ח"א, סי' צט, עמ' קיב**.
יש להקל לו בבשר עוף שבושל במים שאין איסורו מן התורה.
144. סכנה בעישון טבק. הרב מנשה הקטן, להרב דוד אקרמן, בתשל"ח. **משנה הלכות תנינא, ח"ב, סי' כג, עמ' יט**.
להגיש לאביו סיגריות תלוי אם הוא עצמו מעשן, ואין לקבוע מסמרות בזה.
145. העישון בהלכה. הרב דב לנדאו. **המודיע, תוספת, י"ד ניסן תשנ"ב, יט**.
שאלות הלכה אצל אלו שאינם נשמעים לרופאים ולפוסקים האומרים שזה מזיק לבריאות.
146. שתית משקה אחרי דגים. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות, תנינא, או"ח**, סי' ריא-ריג, עמ' קסא-קסב.
אין שותים מים אחרי דגים מחמת הסכנה, רק שאר משקה, ואפילו יאמרו הרופאים שאין כעת סכנה בזה.
147. שערות מעל החוטם המחברות יחד את שני גביני העינים. הרב אלימלך זלמן לעבאוויטש. **אהל משה (ברוקליין) ד, תשנ"ב, יג-טו**.
בחור העוסק בשידוכין יכול לגלח את מקום החיבור, ואין בזה משום לא ילבש.

148. לבישת בגדים שיש עליהם שתי וערב ולרופא בבית חולים. הרב מנשה הקטן, להרב שלום דובר חייקין בקליבלנד. **משנה הלכות**, תנינא, ח"ב, סי' מג, עמ' כח.
כשיש לזה קשר לעבודה זרה אסור, ואם רק כסמל הארגון אין לאסור. -
בסי' קלז עמ' פו השיב, שלמתעטש אומרים מרפא, אבל אין למשוך
תנוך האוזן, כי זה מדרכי הגויים.

ז. טהרה וטבילה

149. בהלכות נדה. הרב חיים מנחם לויטס. הדרום נב, תשמ"ג, 74-79.
הכניס הרופא מכשיר למקור, יש להקל שאינה טמאה נדה.
150. טומאת האשה כשהרופאים בדקו במכשיר. הרב יצחק רצאבי, להרב
בניהו מחפור. **עולת יצחק ח"ב**, סי' קעא-קעב, עמ' רפב-רפד.
כשבדק הרופא במכשיר צילום, אי אפשר בשום אופן להקל מחמת ספק
ספיא. דם שיוצא מתפירת צואר הרחם על ידי הרופאים אינו אסור.
151. היה לה כאב בירכה וראתה דם. אם תולים מכה בגירוד שבעור. מצאה
דם במוך דחוק ויש לה מכה. הרב יצחק רצאבי. **עולת יצחק ח"ב**, סי'
קסה-קסח, עמ' רעז-רעט.
פרטי השאלה במכשול דם שנמצא אחר תשמיש סמוך לוסתה. יש להקל
בגירודים חזקים בעור שסביב אותו מקום, וחיככה הרבה באצבעותיה.
יש להקל כשצרב הרופא את מכתה בצדדי הפרוזדור, שמא מרוב בדיקות
חזרה מכה וניעורה, ולא כאחד מגדולי המורים שהחמיר.
152. מצאה דם על עד הבדיקה, ויש לה מחלת טחורים. הרב מנשה הקטן.
משנה הלכות, תנינא, ח"ב, סי' עח, עמ' מד; סי' פח, עמ' נ.
כשאינה זוכרת אם נגעה שם, נקרא העד אינו בדוק וטהורה בפחות
מגריס. לרוצה להחמיר טוב שתבדוק שנית, ותזהר לא לנגוע במקום
המחלה. אין מטהרים שמא יש לה מכה, אלא בידוע לנו כודאי שיש לה.
153. רואה דם מפעם לפעם אפילו שלא בשעת וסתה. רבי יהושע בנבנשתי.
שער יהושע ח"ב, יו"ד, סי' י, עמ' רכג.
מכיון שהעידו המילדות שסובלת מטחורים, תולים בדם מכתה.
154. סילוק דמים במעוברת ובמפלת. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא,
ח"ב, סי' עה-עו, עמ' מג-מד.
מעוברת מסולקת מן הדמים משהוכר עוברת בשלושה חדשים דוקא,

- ואפילו הבחינו בזה הרופאים קודם לכן. המפלת יש לה דין מינקת כ"ד חרשים שאינה קובעת וסת.
155. זקנה שהוציאו לה את הרחם. שאלת הרב אלטר אליהו רובינשטיין, ותשובת הרב שמואל וזנר. **זכור לאברהם**, תשנ"ב, תיא-תיז; יגדיל תורה נז, תשנ"ב, כב-לא.
- יש בה כמה ספיקות אם שייך בה גדר פליטת שכבת זרע, והמקיל בספירת ז' נקיים אין מזניחים אותו.
156. דיני נדה בטומטום ואנדרוגיניוס. הרב מרדכי פורנהנד. **באר מרדכי**, יו"ד, סי' טו, עמ' קכה-קכח.
- פרטי ההלכות של טומאת נדה אצלם.
157. ניקוי הרחם בשבת בשפופרת של מים. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות** תנינא, או"ח, סי' רצג, עמ' רט.
- אין לזלף מים ולשפשף בשבת כעצת הרופא כדי שתמהר לגמור ימי וסתה.
158. כלה חולנית וכשהתרפאה קצת תבעוה לינשא, בבדיקה נמצאת טהורה, אבל נשכח לספור ז' נקיים, ונישאת אחרי שלושה ימים. הרב יעקב חיים פליישמן. **משיב דבר**, סי' ג, עמ' ג.
- מן הדין נראה שמותר לחתן לבוא עליה, ולמעשה צריך עיון.
159. חציצה בטבילה. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, ח"ב, סי' צח-קג, עמ' נח-סא.
- עין תותבת אין צורך להוציא בכל פעם. שכחה להוציא עדשה אחת או שתיהן ונזכרה למחרת, תחזור ותטבול. ברזלים מהודקים בשיניים אינם חוצצים. - עירוני דם מגופו לגופה בשעת טומאתה מותר, ולא כמו שפסק בשו"ת הר צבי, יו"ד, קנד.
160. סתימת החוטם בשעת טבילה במקום סכנה. הרב יצחק יהודה בלוס. **שו"ת מנחת חן** ח"ב של גיסו, סי' נז, עמ' רמ-רמד.
- עברה ניתוח באף, ולדעת הרופאים סכנה שיבואו שם מים, יש אופנים להקל כשחברתה או היא יסתמו את הנקבים בידיים רטובות רפות.
161. חציצה בשיניים לטבילה. הרב שמשון רפאל הירש, להרב ש' גרינוולד מוועסלי ולהרב משה ליב כהן באסטרא, בתר"ח. **שמש מרפא**, סי' מח-מט, עמ' נח-נט.
- סתימה בשיניים אינה חוצצת, ודלא כבינת אדם, כלל קיט סקי"ב. שיניים תותבות אינן חוצצות.

162. שן תותבת וסתימה בשיניים. הרב אליעזר פון גלדר, לר' אליעזר ליפמן פרינס, בתרמ"ח. פרנס לדורו, תשנ"ב, 192-194.
פרטי ההלכות אימתי תטבול ואין זו חציצה.
163. טבלה ושכחה להוציא צמר גפן שהניח לה הרופא בסתימת השן. הרב יעקב יחזקיה גרינולד, לחתנו הרב משה יהודה הכהן (שורץ). משפטיך ליעקב, יו"ד, סי' מט, נה, עמ' קב-קג, קו-קז.
בדיעבד יש להקל כאשר אינה יכולה להוציא אלא ע"י הרופא, ואם יכולה להסיר בעצמה אפשר שיש להחמיר. שן המתנדנדת, אם בדעתה להוציאה הוי חציצה, ואם מניחתה כך עד שתיפול אינה חציצה. בסתימה זמנית הקל גם הרב יוסף גרינולד, ויען יוסף, סי' לג, עמ' רלז-רלט.
164. נזכרה אחרי הטבילה שיש לה סתימה זמנית בשיניים. הרב יצחק רצאבי, להרב טוב יצחק הלוי. עולת יצחק ח"ב, סי' קצז, עמ' שכ-שכב; סי' ר, עמ' שכג.
פרטי ההלכות אימתי הסתימה היא חציצה. - חוט ברזל שעושים הרופאים לשמנים כדי שלא יאכלו הרבה - הוא חציצה.
165. טבילה באשה שאינה יכולה להוציא את הטבעת ששם לה הרופא. הרב בוגיד סערון. מגיד תשובה ח"ב, סי' מג-מד, עמ' רפט-רצא.
תספור נקיים ותטבול מבלי להוציא את הטבעת. - כואבת אוזנה יש דרך שתטבול.
166. רצועות כרוכות ברגל אי הוי חציצה. הרב יוסף יהושע אפפל. שרידים יג, תשנ"ג, ה-ח.
אשה שורידיה מתנפחים בגלל מחלת לב והרופא הורה לה ללכת תמיד ברצועות, אפשר להקל לה לטבול כך מכיון שראתה שהמים נכנסים דרך הרצועות.

ח. נדרים, מילה ופדיון הבן

167. נדר נדוניא לבתולה עניה אם יתרפא בנו ונפטר. הרב יצחק אלחנן ספקטור, להרב נתן במברגר, בתרמ"ג. כרם שלמה, קמא, תשנ"ב, כא.
יכול להישאל על נדרו כשעשה התנאי במחשבה, ואם פירש אינו צריך להישאל.
168. נדר בצרת חוליו להפריש מעשר מכל, וראה שאינו יכול לעמוד בזה כי פרנסתו בדוחק. הרב יוסף וזיפה הכהן. שו"ת שארית יוסף, בסוף יעקב

- איש וביתו, תשנ"ב, סי' י, עמ' יב-יג.
 דיון אם אפשר להתיר לו את הנדר.
169. תשלום הוצאות רפואת בנו מדמי מעשר. הרב פינחס אברהם מייערס.
 נחלת פינחס ח"א, אות קג, עמ' עא.
 יכול להשתמש בדמי המעשר כשהוצאות הריפוי גבוהות מיכולתו.
170. טיפול בהורים זקנים וחולים על ידי אחרים. הרב שלום גולדשטיין.
 הדרום ס, תשנ"ב, 30-31.
 בנים שאינם יכולים יותר לטפל בהוריהם בביתם, יכולים לשימם לטיפול במושב זקנים.
171. אב חולה לב המתנגד שבנו ישא אשה פלונית. הרב משה שטיינברג.
 משברי ים ח"א, סי' נט, עמ' סט.
 כאשר הנישואין יסכנו את חיי האב, על הבן לציית לאב ולא לשאתה.
172. תספורת לאביו במכונה מקולקלת. הרב מנשה הקטן. משנה הלכות,
 תנינא, ח"ב, סי' קטו, עמ' ע-עא.
 כשהבן חושש שאולי יוציא דם, יכול בכל זאת לספרו כשאין אחר.
173. מילת אב ע"י בנו. הרב ישראל מאיר לאו. יחל ישראל ח"א, סי' כג, עמ'
 קלד-קלו. הרב שלמה זלמן אויערבך. קלח-קלט.
 בתשובות אמרי אש, יו"ד, צד, פסק שרופא ימול את אביו כשאין אחר.
174. עניני מילה. הרב מנשה הקטן. משנה הלכות, תנינא, ח"ב, סי' קסו-קעה,
 עמ' קז-קטו.
 אין למול תינוק שנפלה בו צהבת, ולא כמו שהקל בספר פני לוי. מוהל
 בקי ומומחה שאינו טועה יכול לסמוך על מראה עיניו, ואין צורך
 בכדיקת דם במעבדה. - ירדה הירקות מעשרה או מחמישה בלירובין,
 יש להמתין שבעה ימים עד שמלים. - אין לחלק כמו הציץ אליעזר,
 חי"ג, סי' פא, מחמת מה החום של התינוק, אבל כשרק נוטל
 אנטיביוטיקה מלים אותו מיד כשמפסיק. - לבעל מנחת יצחק כשמתו
 אחיו מחמת מילה, יכולים למולו בלייזר שאינו מוציא דם, אם בודאי אין
 בזה סכנה. אין לעשות זריקה וכדומה כדי שלא יצא דם.
175. צהבת בתינוק העומד להימול. הרב אברהם דוד הורביץ. קנין תורה
 בהלכה ח"ז, סי' פא, עמ' קב.
 פרטי ההלכות אימתי מלים כשמבריא, ומתי ממתינים שבעה ימים.

176. צהבת בלתי ישירה בילוד הבשל. ד"ר י' לנדמן. **מבית לוי א, תשנ"ב, קנ-קנד.**
מועד ברית המילה אחרי צהבת בדרגות שונות.
177. מילת תינוק שהיה ירוק. הרב שלום קרויז, להרב מנשה קליין ולהרב יעקב יצחק ניימן. **דברי שלום ח"ו, סי' קיב, קיד, עמ' קנב-קנג.**
נחלקו הפוסקים בדורנו אם כשסרה הירקות ימול מיד, או ימתין שבעה ימים.
178. תינוק עם חום ומשלשל. הרב יוסף גרינולד. ויען יוסף, סי' לט, עמ' רמו, בשו"ת **משפטיך ליעקב.**
יש להמתין למולו עד שבעה ימים אחרי שיתרפא גם מהשלשול.
179. מילת תינוק סומא. הרב מנשה הקטן, להרב אריה ליבוש קניג. **משנה הלכות, תנינא, ח"ב, סי' קסד, עמ' קה-קז.**
אביו חייב למולו ואפילו בשבת. - בס"י קסה כתב להרב יצחק אליהו ברנשטיין, באור דברי הרמב"ם שאין מלין אלא וולד שאין בו שום חולי, גם מהטעם שאפשר למול לאחר זמן.
180. מבוגר שהחריץ בראש העטרה אינו מגולה. הערוך לנר, להרב שמשון רפאל הירש, בתרכ"ב. **שמש מרפא, סי' נז, עמ' עב-עד.**
אפשר לסמוך על כך שמילתו היתה כתיקונה, ונתכסה אחר כך.
181. קדימת פדיון הבן למילה. הרב בנימין כהן. שו"ת **שושנת בנימין ח"א, סי' כח, עמ' 155-161.**
תינוק באינקובטור וטרם נימול או שהבריא ביום ל"א, יקדימו את המילה. ואם אי אפשר למולו - יעשו את הפדיון בזמנו כמנהג האשכנזים וחלק מהספרדים, אבל בג'רבה ובטוניס נהגו להמתין עד אחרי שימול.
182. מזהל יהודי רוסיה הנכנס לבית חולים שנמצא בשכונת נכרים. הרב אברהם דוד הורביץ. **קנין תורה בהלכה ח"ז, סי' פז, עמ' קא-קכג.**
יכול להיכנס לזמן קצר למול, כשנודע לו קודם כניסתו שהכל בסדר.
183. ברית למבוגרים בהרדמה מקומית. הרב יצחק אהלבוים, לד"ר פנחס קעס, בתשל"ח. שו"ת **מנחת חן ח"ב של בנו, סי' נד-נה, עמ' רלב-רלז.**
מותר למול עולים מבוגרים מרוסיה בהרדמה מקומית, אבל לא בהרדמת כל הגוף.
184. הפילה אחרי חמשה שבועות וראתה כמראה מים בתוכו, ושוב אחרי עשרה שבועות כמראה חלמון ביצה. הרב יעקב חיים פליישמן מוזסאמבעק בהונגריה. שו"ת **משיב דבר, סי' א, עמ' א-ג.**

- מן הדין הבא אחריהם הוא בכור גמור וחייב בפדיון, אלא שיכרך האב בלי שם ומלכות והכהן יכרך שהחיינו.
185. פדיון הבן באשה שהפילה תוך שמונה שבועות. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, ח"ב, סי' רל, עמ' קמז.
- כשהעידו הנשים שלא ראו ריקום איברים, חייב הבא אחריו בפדיון הבן. כסי' רלב פסק שאם אבי הבן חרש, יכרך הכהן שהחיינו.
186. פדיון הבן כשנולד ע"י מכשיר, או בסיוע ידי הרופא וכפפות. הרב אלעזר כהנוב. **ספר היובל** איגוד הרבנים, תשנ"ב, קח-קכח; **זכרון בצלאל** ח"ב, סי' עג, עמ' רסו-רעה.
- מכיון שהראש מגולה בלי חציצה, יפדו את הבכור ובברכה.
187. פדיון הבן בתינוק שנדחתה מילתו. הרב משה שטיינברג, להרב חי בלעיש. **משברי ים** ח"א, סי' נד, קג, עמ' סה, קטו.
- דיון אם יפדוהו בזמן, או שבית דין יניחו לו לפדות עצמו כשיגדל.
188. גרות לשם אישות. הרב ישראל מאיר לאו. **יחל ישראל** ח"א, סי' כה, עמ' קמ-קמח.
- רופא שנשא בעת המלחמה אחות נכרית, וכעת נראה לו בחלום רכי משה מבוואן שלאביו אין מנוחה ועליו לתקן זאת, יש צדדים שניתן לגיירה, והבן שנימול כיהודי יצטרך רק טבילה וקבלת עול מצוות.

ט. חולים ונפטרים

189. בדיקות רפואיות והזכות לצינעת הפרט. דב פרימר. **תקדים** ג-ד, תשנ"ג, 233-240.
- השוואה ועימות בין המשפט העברי לאנגלו-אמריקאי.
190. ריפוי של מחלות פסיכוסומטיות. הרב אפרים קורנגוט. **שערים**, א' אייר תשנ"ב, 7.
- מקורות לדרכי הטיפול במחלות נפש לפי ההלכה.
191. מכירת מחלתו לאחר. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, ח"ב, סי' כה, עמ' כ.
- מותרת כשמוכר לנכרי, אבל לא ליהודי.
192. סידור תפילות לחולים על יד הכותל המערבי. הרב מאיר אמסל, להרב יוסף שיינברגר. **המאור** שכו, תשנ"ב, 17-19.

- דיון בנדיב ששילם לסדר מנין להתפלל על חולה, אם אפשר לצרף לתפילה גם חולים אחרים.
193. לקט תפילות החולה, לאמירה בעת מחלה על ידי החולה, קרובי משפחתו ומבקרו. יגאל שפרן. ירושלים, המועצה הדתית - המחלקה לרפואה והלכה, תשנ"ב, 199 עמ'.
194. תפילה על חולה אנוש שימות, או הימנעות מסגולות מועילות לאריכות ימים שהיה רגיל לעשותן. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, להרב יצחק וייס. **ציץ אליעזר** חי"ט, סי' י, עמ' יח.
- בדרך כלל אסור להתפלל, והמניעה מסגולות היא שב ואל תעשה.
195. הנוטה למות, אם חייבים להאריך חייו על ידי מכונות שונות. הרב פינחס אברהם מייערס. **נחלת פינחס** ח"א, אות קי, עמ' עד-עה.
- לקט דעות הפוסקים אם יש להשתדל להאריך חיי היסורים שלו, או שב ואל תעשה עדיף.
196. ההגנה על חייהם של החולה אנוש, העובר והגוי בהלכה. דניאל ב' סינקלר. **תקדים** ג-ד, תשנ"ב, 74-33.
- דיון בשאלת הזכות לחיים.
197. המתות חסד. הרב אהרן בן ציון שורין. **הדרום** ס, תשנ"ב, 138-130.
- רצח מתוך רחמים אסור בהחלט לפי התורה.
198. בדין הגוסס. הרב צבי טננבוים. **הדרום** נט, תש"ן, 59-56.
- בירורים מה דינו לענין קידושין, גיטין ונדרים.
199. כניסת כהן לביתו של גוסס. הרב צבי גוטמן. **ארץ הצבי**, עמ' תעז-תעט.
- אל יכנס, רק אם הוא רופא ומטפל להצילו. - בעמ' תפ-תפא כתב שעצם מהמת חייבת בקבורה. אין מתרפאים באבר מת יהודי.
200. טומאת אבר ככהן שנקטעה אצבעו וחיברוה בבית החולים. הרב מרדכי אליהו. **אמת ליעקב**, אלול תשנ"ב, ה-יא.
- יש להקל שיקח הכהן את אצבעו לבית החולים, ומוטב על ידי אחר.
201. הוצאת ודל מגופה של נפטרת. הרב יעקב עובדיה, הרב יגאל שפרן. **אסיא** נא-נב, תשנ"ב, 191-189.
- חייבים להציל ודל החי הנתון במעי אמו, ואין לחוש בזה לניזול המת.
202. תביעה לנזקי עובר. רפאל וינברגר. **מגל** ח-ט, תשנ"ב, 137-103.
- עד היום דנו בכך רק הרב זלמן נחמיה גולדברג והרב לוי יצחק הלפרין.

203. מעמדו המשפטי של העובר במשפט העברי. רפאל וינברגר. **תקדים ג-ד**, תשנ"ב, 139-159.
- ביירוים בדינו לגבי ההלכות השונות.
204. עד כמה שנים תינוק מסוכן אצל חלב. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, ח"ב, סי' י, עמ' יב.
- בדרך כלל יניקתו שנתיים, ובמסוכן ממש אין לו גבול.
205. הוראת רפואה על איברי מתים. הרב מנשה הקטן, להרב שלום דובר חייקין. **משנה הלכות**, תנינא, ח"ב, סי' רנג, עמ' קנט.
- איברי המת אסורים בהנאה, ואף במת עכורים אין זה פשוט שמוחר.
206. טהרה למי שמת ממחלת איידס. הרב פינחס אברהם מייערס. **נחלת פינחס ח"א**, אות קיא, עמ' עה.
- אפשר לטהרו בזהירות על ידי לבישת בתי ידים מניילון.
207. חיוב קבורת איברים. דייני בד"ץ המכון להוראה במאנסי. **משיב בהלכה** ה, תשנ"א, פה-פז.
- אין צריך לבקש מהרופאים את האצבע שקטעו כדי לקברה.
208. חיוב קבורה בעין שהוציאו מאדם חי. הרב שלמה פרג. **נתיבות התורה** א, תשנ"ב, תצ-תצג.
- נותח בעינו והוציאו הרופאים, נחלקו האחרונים אם חיוב הקבורה באיברים הוא גם בעין, או שאין צריך כי אין בה טומאה.
209. הוצאת דם מהמת. הרב פינחס אברהם מייערס, לחברה קדישא במונטריאול, בתשמ"ז. **נחלת פינחס ח"א**, סי' עו, עמ' רנד-רנו.
- איסור גדול להוציא דם מהמת, והכל טעון קבורה.
210. יצוא שליות לחו"ל. הרב משה שטיינברג, להרב שמואל קפלן. **משברי ים ח"א**, סי' יז, עמ' כד.
- יש לקבור השליא, ואין להתיר לבית החולים לייצא לחו"ל.
211. הליכת מעוברת לבית הקברות להקמת מצבת אמה. הרב פינחס אברהם מייערס. **נחלת פינחס ח"א**, אות קיב, עמ' עו.
- יש להימנע מחשש עין הרע שהוא בכלל סכנה, אבל יכולה לעמוד בריחוק ד' אמות מהקברים.
212. שתילת מיני זרעים ועשבי תרופה בבית הקברות. הרב צבי גוטמן. **ארץ הציב**, עמ' תצו-תצז.

עשבי רפואה יש להתיר. - בעמ' תצה-תק מבאר את חיוב החולה להיזקק לרפואה.

י. בעל ואשה

213. הבה לי בנים. ליקוט תרופות טבעיות וסגולות לפקידת עקרות, לכה גברא, להוליד בנים זכרים, לזכות לבנים צדיקים, ועוד בענין עין הרע והדרכים להינצל ממנו. הרב יוסף בן יצחק כהן. ירושלים תשנ"ב. 20, קפו עמ'.

214. היבטים רפואיים והלכתיים בתרומת חומר גנטי בטיפולי פוריות. הרב ד"ר מרדכי הלפרין. תורה שבעל-פה לג, תשנ"ב, קא-קטו. התקדמות המדע כיום מאפשרת לפתור בעיות עקרות קשות, אך מעוררת שאלות הלכה סבוכות ומענינות. המאמר כולל דיון מקיף בסוגיית קביעת אבהות ואמהות.

215. חשוכת בנים שלרפואתה צריכה לקלח ברחמה מיני סמים כל יום בלי הפסק. הרב נתן גשטטנר, להרב אלטר דוד טעבל היילברון-היילפרין. להורות נתן ח"ח, סי' עד, עמ' צט. יש לסמוך על המקילים, שלצורך רפואה שתלד מותר לה לקלח למחרת ליל טבילתה, ואין זו השחתה.

216. אבהות בהזרעה שלא כדרכה. הרב שאול ישראלי. תורה שבעל-פה לג, תשנ"ב, מא-מו.

הנולד מזרע מוקפא אחרי מות בעל הזרע אין לו שום יחס קירבה למשפחת איש זה, ואינו יכול לתבוע חלק בירושה.

217. הקפאת זרע לקיום מצות פרו ורבו. הרב צדוק שמואל שושרד. אסיא נא-נב, תשנ"ב, 72-74. שמירת הזרע של רווק לקיים מצות פריה ורביה. הרב משה קורצטג. 75-79. ד"ר דניאל מלאך. 183-185. הרב אליהו בקשי-דורון מסתמך על גדולים שאסרו, אבל הרב דוד פיינשטיין מתיר. הרב קוצטג מצדד להתיר.

218. הסתכנה בלידותיה הרצופות, ולדעת הרופאים יש לקשור לה את שבילי הזרע שלא תתעבר. הרב יעקב יחזקיה גרינולד, להרב שמעון ישראל פוזן. משפטך ליעקב, אה"ע, סי' א, עמ' קכה-קכו. מותר מעיקר הדין מכיון שלרוב הפוסקים סידוס מדרבנן, וכאן זה גרמא, ומה גם שזה פיקוח נפש. יש לבקש מהרופאים שיקשרו לשנה, ויתירו אחר כך.

219. נתינת טבעת ברחם למניעת הריון. הרב ירמיהו מנחם כהן, להרב יהושע חנוך גבל. **והרים הכהן ח"ב**, סי' מג, עמ' קמב-קמג.
אין כל היתר לאשה שאינה חולה, ורק לזמן מוגבל אחרי הלידה תוכל לקחת כדורים הגורמים לוסת לאחר.
220. אשה שסכנה גדולה לה להתעבר. הרב פינחס אברהם מייערס, להרב איסר יהודה מלין, בתשמ"ח. **נחלת פינחס ח"א**, סי' פה, עמ' ער-רעא.
כשהסכנה תמידית - יכול מורה הוראה להתיר לשואלת זו לשמש במוך, אך אין לפרסם בזה היתרים ברבים.
221. רואה דמים רבים מחמת חולי, אם יכול בעלה שקיים פריה ורביה לשנות כוס של עקריין. הרב יצחק רצאבי. **עולת יצחק ח"ב**, סי' רמג, עמ' תיד-תיח.
דיון אם יש מקום להקל באיסור חמור זה.
222. סירוס אדם על ידי גרמא. הרב יצחק בלנק. **דרך כוכב מיעקב ו, תש"ן**, מד-נב. פרופ' זאב לב. ז, פג-צא.
דיון בספקו של בעל ערוך השולחן אם גם גרמא אסור.
223. פצוע דכא וכורות שפכה. הרב שלמה דרזי. **באר יצחק, תשנ"ב**, קסא-קעה.
כרות שפכה בזמננו, אף אם יתברר שמוליד, פסול לבוא בקהל, ובניו כשרים לקהל. פצוע דך וכורות ביצה אחת פסול, גם אם לדעת הרופאים יכול להוליד על ידי השניה המתוקנת, אלא שיש לצרף שיטות להקל. במקום הצורך אפשר להקל ליטול ביאופסיה אפילו משתי הביצים.
224. חרם דרבנו גרשום בחרש וסומא. הרב משה שטיינברג. **משברי ים ח"א**, סי' ק, עמ' קיג.
סומא נכלל בחרם דרבנו גרשום, אבל לא חרש שאינו שומע ואינו מדבר. - בסי' קח, עמ' קכ, העלה שגופים חנוטים אינם מטמאים.
225. יחוד אצל הרופא. הרב יוסף גרינולד. ויען יוסף, סי' כח, עמ' רלא, בשו"ת **משפטיך ליעקב**.
יש איסור גם אם הפתח אינו נעול, ותקח אשה אחרת עמה או האחות. כשהרופא אינו מסכים, יבוא הבעל עמה וימתין בחוץ.
226. ביקור אשה אצל רופא גבר. הרב פינחס אברהם מייערס. **נחלת פינחס ח"א**, אות קכ, עמ' עח.
בידיעבד יש להקל בכמה תנאים, אבל לכתחילה תלך לרופאה.

227. רופא דתי שעליו לטפל באשה חולה. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לד"ר יעקב מועלם. **ציץ אליעזר** ח"ט, סי' לב, עמ' פח-פט.
אל לו להעביר הטיפול לרופאה או לרופא חילוני. - ניטלו כליות הבהמה - כשרה, וכשחז"ל קבעו את הטריפות - לא ישתנה הדבר לעולם אחרי כן.
228. יחוד במי שאין לו גבורת אנשים. הרב פינחס אברהם מייערס, להרב בנימין יהושע זילבר, עם הסכמתו, **נחלת פינחס** ח"א, סי' פד, עמ' רסט-ער.
ביחוד דאורייתא אסור, ובדרבנן כגון פנויה טהורה מותר.
229. זקן-חולה, ושוכרים לו אשה נוכרית להשגיח עליו במשך היום. הרב שלום קרויז, להרב רפאל גרויס. **דברי שלום** ח"ו, סי' קלא, עמ' קעה-קעו.
אין בזה חשש יחוד ומותר, מה גם שהפתח אינו נעול.
230. רופאי הצבא הבודקים בחורי ישיבה וממשמשים בביצים. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לשיבת שפת אמת. **ציץ אליעזר** ח"ט, סי' ד, עמ' ח-ט.
איסור מדינא לאדם זר למשמש בביצי אחר כאשר אין לו שם שום מיחוש.
231. אם חייב לומר בהצעת שידוך שיש חולה במשפחה. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, ח"ב, סי' רפא, עמ' קצח.
חייב להגיד רק כששואל על כך, או שמוחזקים במשפחה למחלה כזו. - בסי' רפג עמ' רב דן במי שעשו לו ניתוח באיברי הזרע וילדה אשתו אח"כ, אם יש לחוש לממזרות.
232. בדיקות דם של דור ישרים לפני השידוכין. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, ח"ב, סי' רסה, עמ' קסו-קעו.
אין לעשות בדיקות אלו, ותמים תהיה עם ה' אלוקיך.
233. סידור קידושין לזוג, כשרופא סגר רחם האשה שלא תוכל ללדת. הרב אברהם דוד הורביץ. **קנין תורה בהלכה** ח"ז, סי' צד, עמ' קלה-קלו.
אל ירחקם בגלל שאינם רוצים להוליד, ולפחות אל ימנעם מלכת אל רב חרדי אחר.
234. נישואי חרש וחרשת. שאלת הרב בוגיד סעדון, ותשובת הרב עובדיה יוסף. **מגיד תשובה** ח"ב, סי' מו-מח, עמ' רצא-רצט.
פרטי ההלכות של הנישואין, הברכות והבדיקות.
235. הוסיפו שם מחמת חולי או לסגולה, אם צריך להוסיף זאת בכתובה. שאלת הרב משה הלברשטם, ותשובת הרב יצחק יעקב וייס, בתשמ"ז.

קובץ על יד ג, תשמ"ט, כב-כה.
יש לכתוב כתובה חדשה.

236. זינתה ברצון תחת בעלה ומאמין לה. הרב אליעזר יהודה ולדינברג. **ציץ אליעזר ח"ט, סי' נח, עמ' קנה-קנו.**
לא התגרשו - אך טוענת כי מזה שנים מאוס עליה בגלל מחלת גרדת וריח האף, והבעל מאמין לתעודה הרפואית שהפילה ומזנה בקביעות, יש לכופו לגט על דרך ברירה, דהיינו שאם יסרב תוך זמן מסוים, יחויב במזונותיה אע"פ שאינה יושבת תחתיו.
237. חולת נפש נשואה שנבעלה בבית החולים. הרב שלמה זלמן אויערבך, לד"ר יוחנן שטסמן. **אסיא נא-נב, תשנ"ב, 44-45.**
נאסרת לבעלה אם הוא כהן אפילו בזמן ששניהם שוטים. ראוי שתהיינה מחלקות נפרדות בבית החולים. למסקנה זו הגיע גם ד"ר יעקב דפנה, 39-43.
238. מחלות נפש במשפחה. הרב שלמה דיכובסקי. **תורה שבעל-פה לג, תשנ"ב, סד-עג.**
דיון במחלות נפש של הבעל או האשה לגבי קידושין וגירושין.
239. היתר נישואין לבעל שאשתו חולת רוח, כתובתה ומזונותיה. הרב אברהם שפירא, והסכימו עמו הרבנים שלמה גורן ושלום מזרחי. **פסקי דין יד, 1, 20-3.**
ינסו לסדר את הגט גם כשהיא בבית חולים, ואם אינה ראויה כעת יכול לישא אחרת. חייב בכתובתה, אך לא במזונותיה ודיוור.
240. בחשש קידושי טעות. הרב אברהם דוד הורביץ. **קנין תורה בהלכה ח"ז, סי' צג, עמ' קלד-קלה.**
נודע לה אחרי י"ב שנה לנישואין ויש להם ילדים, שאינו רואה כלל בעין אחת, ואם היתה יודעת, לא היתה נישאת לו, אינו צריך לקדשה שנית.
241. השתדך עם אשה, וטוען שלא ידע כי אינה רואה בעיניה. הרב מרדכי פורנהנד. **באר מרדכי, אה"ע, סי' ז, עמ' רצט.**
צודק אם טוען שאינה רואה בעין אחת, אבל בעין זכוכית היה יכול להכיר.
242. ביטול קשר השידוכין בגלל שהאשה מגמגמת. הרב משה שטיינברג. **משברי ים ח"א, סי' נא, עמ' סא.**
מכיון שהחתן טוען שמאוסה עליו, רשאי לבטל את השידוכין.
243. כלה הטוענת שאין לחתן גבורת אנשים. הרב ידידיה מונסונייגו. **שו"ת פאת ים, סי' כח, עמ' קג-קח, עם הרב משה אבן דנאן והרב אהרן**

- בוטבול.
נותנים לו ששה חדשים להתרפא ולהתחזק שתסור כושתו ויוכל.
244. נישאה וגילתה שבעלה חולה נכפה, ועתים שהוא בריא וחרף. הרב מרדכי פורהנד. באר מרדכי, אה"ע, סי' יט, עמ' שנב-שסד.
בסי' כ עמ' שסה השיב לו המהרש"ם ביום ב' שמות תרע"א, שתסע להרמנשטט בה הוא מאושפז, ותקבל ממנו גט כשהוא חלים.
245. דין הגט כשצויה לגרש אשתו בעודו חלים, ובשעת הכתיבה היה שוטה. הרב משה ראטה ואביו הרב יחזקאל. בית תלמוד להוראה ח, תשנ"ב, פא-צא.
כתיבת הגט כשרה, וכן גם בשיכורה ומסוממת.
246. שוטה שיכולה לשמור גיטה לענין קידושין וגירושין. הרב יחזקאל ראטה. בית תלמוד להוראה ח, תשנ"ב, כא-לב.
אם על ידי תרופות יכולה להחזיק שלא תשתטה, יכול לגרשה בעת חלימותה, מכיון שגם כשנשאה היתה כך.
247. נישואי יבם בטרם חלץ ליבמתו. הרב אברהם דוד הורביץ. קנין תורה בהלכה ח"ז, סי' קט, עמ' קנט-קס.
כשהיבמה חולה ואינה יכולה לחלוץ, אפשר להתיר לו להינשא כשיתן בטחונות שיחלוץ לה ברגע שתוכל. - בסי' קח, עמ' קנח, דן בחליצה של זקן חלש בן פ"ה, והיא דוחקת לחלוץ תוך צ"ב יום ממייתת הבעל.
248. יבם עקום רגל ימין ויבמה נטולת אם. הרב ידידיה מונסונייגו, להרב שאול אבן דנאן. פאת ים, סי' לא, עמ' קטז-קיח.
היבם אינו בר חליצה כלל ועל כן ייבם, כי מה שהרופאים הוציאו רחמה - אינו עושה אותה איילונית.
249. חליצת איטר רגל. הרב מרדכי פורהנד. בתרפ"א. באר מרדכי, אה"ע, סי' לט, עמ' תג-תח.
בסי' מ עמ' תח השיב לו על דיוניו: הרב נחום ויינפלד מדומברובה.
250. חליצת חרש. הרב יוסף רוזין, להרב יהושע מוועליז, בתרפ"ב. מוריה רז-רח, תשנ"ב, כט-לא, פקסימיל.
דין בחליצה של סוגי החרשים.

יא. הפלות והשתלות

251. עניני תרומת דם והפלות. הרב מנשה הקטן. משנה הלכות, תנינא, ח"ב, סי' תנג-תס, עמ' שעז-שפז.
אין לתרום לבנק הדם, ומותר לתרום כשיש אגודה בקהילה שכל אחד מחבריה יוכל להיעזר בעת הצורך. הקזת דם לשם ממון ולא לרפואה אסורה. - אסור להפיל עובר פנויה שאינה שפויה בדעתה, ונוהגים בה

- מנהג הפקר. - אין איסור חובל בעצמו כשמנקבת אוזניה לשם נוי. - בהפלות יש איסור חמור של רציחה.
252. הפלה בבת ישראל שנבעלה לעכו"ם. הרב מרדכי פורהנד. באר מרדכי, חו"מ, סי' כד, עמ' תקו.
דנים בכך בספרי השו"ת, והתיר בשאילת יעב"ץ ח"א, מג.
253. הפלה באשה שסכנה לה להתעבר וללדת. הרב ברוך עקפלד, לד"ר משה הלוי, בתרל"ג. פאת השדה ח"ב, סי' טז, עמ' קמג-קמה.
פרטי ההלכות מתי מותרת לקנח אחרי התשמיש, ואם יכול הרופא לתת לה דבר שיגרום לה להפלה, ואם לנכרית מותר.
254. אשה המקשה לילד. הרב ישראל מאיר לאו. יחל ישראל ח"א, סי' נג, עמ' רעט-רפב.
דין באופנים שמותר להפיל את הולד הגורם סכנה לאם.
255. מקשה לילד אם יכולה ליטול את נפש הולד כדי להציל עצמה, או על ידי נכרי. הרב אלעזר כהנוב. זכרון בצלאל ח"א, סי' ב-ג, עמ' יב-כ.
כשיצא רוב הולד, יש סוברים שיכולה האם הנרדפת להציל עצמה. יש פוסקים המתירים להמית את הולד, כשהתברר שאם לא יעשו כן ימותו שניהם.
256. מינקת שהפילה. הרב אברהם דוד הורביץ. קנין תורה בהלכה ח"ז, סי' פט, עמ' קכז-קכח.
קשה להתיר לה להינשא כעבור כ"א חודש, ורצוי שתמתין עוד ג' חודשים.
257. קביעות זמן המות לאור ההלכה. הרב יהודה דוד בלייך. ניו יורק, זונדל ברמן, תשנ"ב, צ עמ'. עם חלק באנגלית: Time of Death in Jewish Law, by David Bleich. New York, Z. Berman, 1991, 178p.
258. המות המוחי הוא גבול החיים. הרב שלמה גורן. הצפה, כ"ב מנ"א תשנ"ב, 5.
בניגוד לפסק ההלכה של הרבנים אויערבך ואלישיב.
259. ברירת עוברים להשתלה למניעת ולדות פגומים, ולקביעת מין הילוד. הרב יצחק זילברשטיין, לפרופ' חיים גראזי. אסיא נא-נב, תשנ"ב, 54-58.
פירוט המגבלות ההלכתיות בנושא ההשתלות, והצורך להתייעץ בכל מקרה עם חכמי ישראל.
260. דין איברים ומכשירים המושתלים בגוף. הרב אליהו בקשי-דורון. תורה שבעל-פה לג, תשנ"ב, נב-סג.
פרטי ההלכות וההנחיות לבית החולים בענין משתלי עצם מן המת, קבורה, איסור הנאה ובעלות.

261. מתי מותר או אסור להשתיל איברים. הרב דוד שור. **המאור**, שכה, תשנ"ב, 13-16.
מותר להשתיל לב או כבד כשיש רוב הצלחה כגון בארה"ב. מות המוח אינו מיתה, ודינו כגוסס. מחאת הרב צבי מאיר גינזברג על פרסום הדברים, שכו, 20, 23.
262. השתלות לב ואיברים. הרב אלעזר כהנוב. **זכרון בצלאל ח"א**, סי' א, עמ' א-יב.
רציחה היא ליטול איברים ממי שמת מוות מוחי. מותר להשתיל כבד נכרי בתינוק, מכיון שימות בודאי אם לא יעשו הניתוח.
263. חזקת חיים כהכרעה בהשתלת לב. הרב בן ציון נשר. **בנתיבי חסד ואמת**, תשנ"ב, 41-46.
כאשר יש ספק ספיקא להחמיר, אין לבצע את ההשתלה.
264. חולה לב. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, ח"ב, סי' מא-מב, עמ' כח.
ציווהו הרופאים לבצע ניתוח מעקפים, ישאל תחילה שלושה רופאים מומחים, ואח"כ שלושה מורי הוראה שהם כבית דין. השתלת לב נאסרה בתוקף על ידי כל גדולי הדור.
265. השתלת לב. הרב לוי יצחק הלפרין. **על מדין**, תשנ"ב, 189-213.
גדולי התורה שהתירו על סמך מות גזע המוח - יש להם על מה שייסמכו, וכך נראית דעתו של הרב עובדיה יוסף.
266. השתלת מח עצמות. הרב יהודה דוד בלייך. **הפרדס**, חשוון תשנ"ב, 11-14.
הרב דוד שור, אדרים, 24.
מצוה וחובה לתרום מח עצמות להצלת נפשות.
267. היבטים הלכתיים בתרומת מח עצם. הרב נפתלי בר אילן. **אסיא נא-נב**, תשנ"ב, 59-71.
כופים גדול לתרום, ומחנכים קטן לכך. משכנעים חרש שוטה לתרום, וכופים אותם.
268. השתלת שערות. הרב יונה מצגר. **מים ההלכה ח"ג**, סי' יא, עמ' מב-מג.
בשו"ת רבבות אפרים ח"ג, לח, נטה להחמיר, והמיקל יש לו על מה לסמוך.
269. בנק עור בהלכה. הרב משה שטיינברג. **משברי ים ח"א**, סי' יא, עמ' יג-טז.
מותר להלכה ליסד בנק לעורות של מתים.
270. השתלת רחם. הרב מנשה הקטן. **משנה הלכות**, תנינא, ח"ב, סי' תלו, עמ' שנז.
הנולד מאם פונדקאית, לענין ירושה הולך אחרי אביו, והשאלה היא רק

- על האופנים שיש ירושה לאם. - בסי' תסב עמ' שפח משיב, שאין להשתיל איברים גם כאשר הנפטר ציוה על כך.
271. שאלת היחוס באם פונדקאית. הרב ישראל מאיר לאו. **יחל ישראל ח"א**, סי' כט, עמ' קסא-קעד.
- דיון ממתי חל שם אב או אם: משעת העיבור או הלידה, או משהוכר העובר.
272. אם פונדקית. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לפרופ' אברהם ס. אברהם. **ציץ אליעזר חי"ט**, סי' מ, עמ' קו-קח.
- מעשה אסור אפילו אם נעשה בנאמנות גמורה. הולד מתיחס לאם השניה הפונדקית, בין אם היא גויה, או בת כהן או בת לוי.
273. אם פונדקאית. הרב אהרן כ"ץ. **מגל ח-ט**, תשנ"ב, 15-18.
- דיון בהכרעת ההלכה שהאם הפונדקאית נחשבת האם.
274. בן הנולד מהזרעה מלאכותית. הרב מנשה הקטן, להרב פנחס אשר זליג גולדברג. **משנה הלכות**, תנינא, ח"ב, סי' רלג, עמ' קמט-קנ.
- עצם ההזרעה אסורה ומאוסה, אבל הבן חייב בפדיון על ידי בית הדין או שליח דוקא.
275. הזרעה מלאכותית משני בעליה זה אחר זה ונפטרו. הרב משה שטיינברג, להרב יוסף פרנקל. **משברי ים ח"א**, סי' פא, עמ' צא.
- יכולה להינשא, ואינה נקראת קטלנית בשל כך.
276. עירבו זרע מאדם אחר בהזרעה מלאכותית. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לד"ר יעקב מועלם. **ציץ אליעזר חי"ט**, סי' נו, עמ' קנד.
- הפעולה אסורה, וחייב הרופא להודיע לבעל כדי להציל ממכשולות.
277. נאמנות רופא בהזרעה מלאכותית. הרב מנחם חכם. **שו"ת זהב מנחם ח"ג**, סי' לה, עמ' קט-קיא.
- כשניכרים דברי אמת של הרופא, יש לסמוך עליו שיכדוק את זרע הבעל במבחנה, ויזריק אותו לרחם האשה מבלי להחליף.

הרב מאיר וונדר

מפתח מוער

למאמרי רפואה והלכה שנדפסו בספרי השו"ת

ובכתבי-עת תורניים בשנת תשנ"ג

רשימה קודמת: לעיל עמ' 361-403

תוכן הפרקים

1 - 30	א. תפילין ותפילה
31 - 78	ב. שבת
79 - 104	ג. מועדים
105 - 121	ד. איסור וטהרה
122 - 139	ה. מילה ושביעית
140 - 185	ו. רופאים וחולים
186 - 217	ז. גשים ונזיקין

רשימת הספרים וכתבי-העת

הרב אברהם ב"ר נסים הלוי, ברוקלין	1. אבן חן ב'
הרב יונתן בנימין גולדברגר, ברוקלין	2. אבני חפץ ב'
הרב אברהם דורי, אורזיתא, ירושלים	3. אדרת תפארת
מכון אהלי שם ליובאוויטש, כפר חב"ד ב'	4. אהלי שם
המזרחי והפועל המזרחי באמריקה, ניו-יורק	5. אור המזרח
הרב בן ציון אבא שאול, ירושלים	6. אור לציון ב'
ישיבת כסא רחמים, בני ברק	7. אור תודה

כולל אברכים יד משה, נתניה	8. אוריתא
הרב צדוק שמואל שושרד, יהוניסבורג	9. אמרי צדוק
הרב מסעוד אלחדד, ירושלים	10. ביכורי אשר א'
מוסדות קרלין סטאלין, ירושלים	11. בית אהון ישראל
הרב אברהם דניאל, ירושלים	12. ברית אברהם א'
המועצה הדתית, ירושלים	13. גניקולוגיה, פודיות, ילודים לאור ההלכה
הרב יצחק הרשקוביטש, ברוקלין	14. דברי אור א'
הרב משה הלברשטם, ירושלים	15. דברי משה א'
הרב שלום יצחק מזרחי, ירושלים	16. דברי שלום א'
אברכי כולל דמשק אליעזר, ברוקלין	17. דמשק אליעזר
הרב חיים יוסף דוד וייס, אנטוורפן	18. וען דוד א-ב
לזכר ר' אברהם ויזל, בני ברק	19. זכור לאברהם
בית מדרש ישיבת אליהו שלוחת מכון ירושלים, חולון	20. זכור לאברהם
ספר זכרון לר' ישעיהו אריה ליב דבורקס, ירושלים	21. חזון ישעיהו
הרב חיים ישעיה קניג, ברוקלין	22. חקי חיים ג'
הרב שאר ישוב כהן, חיפה	23. חקרי הלכה
הרב עובדיה יוסף, ירושלים	24. יביע אומר ז'
המועצה הדתית האיזורית מטה בנימין, פסגות	25. ישע ימינו
תלמידי האדמו"ר מבאבוב, ברוקלין	26. כרם שלמה
הרב מאיר אמסעל, ברוקלין	27. המאור
הרב מנחם זכריה זילבר, ברוקלין	28. מאזני צדק ב'
בית מדרשו של הגר"ש ווונר, בני ברק	29. מבית לוי
קובץ תורני הלכתי, ביתר	30. מבקשי תורה
אגודת ישראל העולמית, ירושלים	31. המודיע
ישיבת ההסדר, קרני שומרון	32. מכרמי שומרון
הרב פנחס אשר זליג גולדברגר, ניו יורק	33. מנחת אשר ה'
ישיבת שעלבים, שעלבים	34. מספרא לסיפא
מוסד יצחק ברייער של פועלי אגודת ישראל, ירושלים	35. המעין

36. מעליות
 37. משנת יוסף ג'
 38. נצח יוסף ב'
 39. הסופר
 40. ספר יובל
 לשלמה סימונסון
 41. עדות
 42. עטורי כהנים
 43. עלי תמרים
 44. עץ חיים
 45. פניני ים
 46. הצפה
 47. קובץ אהל משה
 48. קובץ אורייתא
 49. קול התורה
 50. רבבות אפרים ו'
 51. שאלו לברוך
 52. שבט מיהודה ב'
 53. שולחן מלכים
 54. שם משמעון א-ב
 55. שנה בשנה
 56. שערי הלכות
 57. שערי עזרא ב'
 58. שפתי עני א'
 59. שרגא המאיר ו-ז
 60. תורה שבעל-פה לד
- ישיבת ברכת משה מעלה אדומים
 הרב יוסף ליברמן, ירושלים
 הרב יוסף בר שלום, בת ים
 התאחדות תלמידי ישיבת חתם סופר, ברוקלין
 ביה"ס למדעי היהדות, אוניברסיטת ת"א
 חוג בני הישיבות שע"י העדה החרדית, ירושלים
 ישיבת עטרת כהנים, ירושלים העתיקה
 כולל אברכים יטב לב דרבנו יואל מסאטמאר, ירושלים
 אברכי כולל צאנו, נתניה
 הרב יחיאל מיכל שלגר, ירושלים
 התנועה העולמית של המזרחי, תל אביב
 לזכר נשמת הרב משה שניידר, ברוקלין
 תשובות מכתבי הרב עובדיה יוסף, איגוד בני תורה, ירושלים
 מחלקת החינוך של אגודת ישראל באירופה, לונדון
 הרב אפרים גרינבלט, ממפיס
 הרב ברוך אברהם טולידנו, מקנס
 הרב איסר יהודה אונטרמן, אריאל, ירושלים
 איגוד הכוללים, ירושלים
 הרב שמעון פולק, ימרינג ובלניש
 היכל שלמה, ירושלים
 ישיבת בית שערים, ברוקלין
 הרב עזרא בצרי, הכתב, ירושלים
 הרב מנחם מנדל שניבלג, מנצסטד
 הרב שרגא פייביש שניבלג, לונדון
 מוסד הרב קוק, ירושלים

מפתח השמות

- אבא שאול**, ר' בן ציון 1, 3, 22, 25, 76, 64, 49, 42, 30
אבינר, ר' שלמה 151
אונטרמן, ר' איסר יהודה 23, 39, 58, 72, 99, 102, 105, 130, 131, 137, 149, 167, 170, 171, 186, 192, 203, 210, 212
אלחדר, ר' מסעוד 193, 206-208, 214
אליעזרוב, ר' יעקב 193, 214
אלישיב, ר' יוסף שלום 93
בירנבוים, ר' בנימין 109
בליין, ר' יהודה דוד 161
בן אשר, ר' ירמיהו 33, 56
בצרי, ר' עזרא 14, 52, 59, 83, 116, 140, 168
בר-שלום, ר' יוסף 181, 196
ברוין, ר' יוסף דוד 129
בריקמן, ר' משה 38
ברנדווין, ר' יהודה צבי 137
ברנט, ר' מרדכי 120
גוטמן, ר' חיים קלמן 55
גולדברג, ר' זלמן נחמיה 160
גולדברגר, ר' יונתן בנימין 67, 96, 173
גולדברגר, ר' פנחס זליג אשר 68
גולדרינג, ר' אהרן ברוך 31
גלסר, גבי 35
גרינבלט, ר' אפרים 8, 29, 77, 85, 106
גשטטנר, ר' נתן 97
דורי, ר' אברהם 34, 153
דייטש, ר' מתתיהו 111
דיכובסקי, ר' שלמה 174, 193, 214
דניאל, ר' אברהם 62, 71
דרוק, ר' מרדכי 32
היילברון, ר"י אלתר יצחק 7
הלברשטם, ר' יחזקאל שרגא 86
הלברשטם, ר' משה 117, 154, 187
הלפרין, ר' חיים אהרן צבי 156
הלפרין, ר' לוי יצחק 184
הלפרין, ר' מרדכי 169, 185
הרשקוביטש, ר' יצחק 36, 54, 57, 84
וברמן, ר' מאיר 31
וונזר, ר' שמואל 31, 63
וייס, ר' חיים יוסף דוד 2, 44, 73, 90, 108, 118, 143, 144, 175, 176, 183, 190, 197, 204, 215
וייס, ר' יהונתן בנימין 81
ויצטום, אליעזר 142
וסטהיים, ר' אשר יעקב 79
ורהפטיג, איתמר 98
זבולוני, תומר 78
זוארץ, ר' אליהו 48
זולדן, ר' דוד שלמה 65
זילבר, ר' מנחם זכריה 146, 177, 217, 216, 178
זילברשטיין, ר' יצחק 66
חזן, ר' רפאל יוסף 205
טולידנו, ר' ברוך אברהם 26, 27
יוסף, ר' עובדיה 15, 75, 91, 100, 135, 189, 200, 201, 209

- פרקש**, ר' יקותיאל 11
קאהן, ר' יששכר בר 122
קטן, ר' יואל 155, 128
קליין, ר' מנשה 147
קליין, ר' מרדכי 41
קלפהולץ, ר' חיים יעקב 45
קניג, ר' חיים ישעיה 9, 16, 21, 40,
 50, 70, 112, 113, 119, 125, 126
רובין, ר' אברהם 157
רוזן, מינה 142
רחמן, יוסי 150
רסקין, ר' לוי יצחק 24
רפאל, ר' שילה 80
רקובסקי, ר' יעקב מן 163
שור, רש"פ דוד 33, 56, 191
שחור, ר' יאיר 88
שטינברג, ר' פרץ 29
שטרן, ר' יחיאל מיכל 185
שלגר, ר' יחיאל מיכל 94, 133
שליזנר, ר' אליהו 37
שליזנר, ר' מאיר 158
שמסיאן, ר' אברהם 165
שניבלג, ר' מנחם מנדל 4, 12, 28,
 53, 103
שניבלג, ר' שרגא פייוויש 5, 6, 20,
 46, 47, 51, 74, 82, 89, 92, 95, 104,
 115, 121, 123, 127, 134, 159, 202
שפירא, ר' אברהם כהנא 148
ר' יעקב ב"ר יהודה משקלוב 213
ישר, ר' ברוך 72
כהן, ר' דוד 151
כהן, ר' שאר ישוב 145, 166
לאו, ר' ישראל מאיר 162
הלוי, ר' אברהם ב"ר נסים 61
הלוי, ר' חיים דוד 29
לוי, ר' יעקב 152
ליברמן, ר' יוסף 138, 139
ליפשיץ, ר' שבתי 164
לנדאו, ר' דב 141
מאירוביץ, ר' אליעזר 69
מזרחי, ר' שלום יצחק 10, 13, 17,
 18
מיזלס, ר' אברהם עמרם 60
מלכי, ר' רפאל מרדכי 142
ר' משה דב מוועליז 195
נויבירט, ר' יהושע ישעיה 110
נסים, ר' יצחק 137
נריה, ר' נחום 19, 101
סושרד, ר' צדוק שמואל 43, 124,
 136, 179, 180, 188, 198, 199
סקס, ר' משה 114
עטיה, ר' גדעון 48
פרדוא, ר' יוסף 132
פולטשק, ר' יהודה משולם דב 31
פולק, ר' שמעון 107, 182, 194, 211
פינשטיין, ר' משה 87
פלק, זאב 172
פלק, ר' פסח אליהו 60

מפתח העניינים

אבהות 194 ; אבלות 180, 182 ; אבקה 194 ; אוזניים 53, 117 ; איברים 169 ; איידס 173, 174 ; איטר 7-3, 21 ; אילם 206 ; אימוץ 192 ; איץ-אונות (אימפוטנציה) 185, 209, 210 ; איסטניס 152 ; אנדרוגינוס 128 ; אנטומיה 150 ; אספירין 85 ; אפטרופוס 176 ; ארבע כוסות 83-81 ; אשכים 186-190 .

ביופסיה 114, 170 ; ביטוח רפואי 140 ; בית דין 213 ; בית המקדש 151 ; בית הקברות 179 ; בית חולים 38, 41-46, 55, 102, 105, 150, 163, 167, 168, 192 ; בית כנסת 22, 27 ; בית מרקחת 70 ; בעל 207 ; ברכות 11, 29, 98 ; ברכת המזון 30 ; בשר בחלב 105 .

גבורת אנשים 185, 209, 210 ; גבס 9 ; גוסס 144 ; גידם 10, 11 ; גילוח 107 ; גירושין 210-208 ; גניקולוגיה 162-155 ; גרות 136, 199 .

דיאטה 76, 77 ; דיין 213 ; דלקת 73 ; דם 1, 39, 110, 112, 113, 125, 177 .

הבדלה 48, 92, 93 ; הבחנה 199 ; הגומל 30 ; הדלקת הנרות 46-41 ; הוצאה 54 ; הזרעה מלאכותית 127, 183, 184 ; היתר מאה רבנים 204 ; הנשמה מלאכותית 178 ; הפרית מבחנה 185 ; הצלה 39, 40 ; הקפאת זרע 198 ; השתלות 31, 145-149 .

ויטמינים 84 .

זקן 107, 108 ; זקנים 24 .

חול המועד 85 ; חולים 1, 12, 22, 30, 66-64, 143, 144, 153, 154, 166, 182, 198 ; חוץ לארץ 207 ; חיטוי 105 ; חילונים 68, 70, 124, 211 ; חלב 41 ; חליצה 211, 212 ; חציצה 117-121 ; חרם דרבנו גרשום 203 ; חרש 2, 3, 16, 36, 59, 95, 136, 200, 202, 205, 206 ; חשמל 33, 59-55, 191 ; חתן 202 .

טבילה 83 ; טחורים 204 .

יבום 211 ; יולדת 42, 45, 91, 100, 156, 159, 194 ; יום טוב 88-84, 125 ; יום כפור 47, 85, 89, 100-96 ; יין 93, 139 ; ימין 6, 8 .

כבד 170 ; כהנים 23, 150, 151 ; כיבוי 57 ; כליות 129, 149, 177 ; כסא גלגלים 49, 52 ; כפיית טיפול 143 ; כרות שפכה 190 ; כתובה 205 ; כתם 115 .

לב 54, 180 ; לידה 157, 158 .

מאוס 1, 17; מגילה 102; מד-חום 49, 63, 77, 78; מום 180, 197; מוקצה 40;
 מות מוחי 31, 146-148; מזוזה 66, 137; מזונות 206; מח עצמות 177;
 מי-רגלים 1; מיניקת 201; מילה 134-122, 136, 173, 190; מכירה 168, 169;
 מכשיר אדים 64; מכשיר שמיעה 50, 58, 59, 95; מנין 3; מניעת הריון 194,
 195; מעבד 60; מעוברת 99, 179; מעלית 41; מצה 81; מצוות 2; מציצה 122,
 173; מרפאה 214; משוגע 176, 201, 208; משלוח מנות 103, 104; משקפים
 49-51, 77, 151.

נאמנות 126, 167, 173; נדה 116-109, 179; נהג 215, 216; נזיקין 215, 216;
 נטילת ידים 1, 28, 85, 94; נישואין 204-200; ניתוח 121, 130, 204; ניתוחי
 מתים 171; נכים 52; נכרים 40, 52, 107; נפילה 196; נפלים 135, 170, 179;
 נשיאת כפים 23; נשחנן הטבעים 175.

סגולות 164, 165; סוכה 85, 101; סוכרת 47, 81, 83, 138; סומא 25, 26, 45,
 48, 213; סופר 4, 5, 10; סטריליזטור 105; סכנה 35-33; סריס 13.

עדרות 50, 60, 77; עור 79; עינים 73, 77; עישון 22, 27, 87, 88; ערלת
 הברית 123, 124; ערמונית 191.

פאה נכרית 12; פגים 160; פדיון הבן 135; פורים 104-102; פטירה 167, 172;
 פסח 83-79; פסיכיאטר 204; פסיעות 21; פצוע דכא 189-186; פקוח נפש 35-
 31, 126, 196; פת פלטר 47.

צביעה 108; צהבת 85, 132; צואה 17, 25; צליאק 81; צמח 154; צמחונות
 76; צמר גפן 62; צפורן 73; צרידות 61.

קבורה 181; קטנים 89, 133, 156; קידוש 3, 29, 41, 42, 47; קידושי טעות 209;
 קריאת התורה 26-24, 48; קריאת שמע 16, 17, 40.

רגל 211; רוח רעה 106; רחם 113, 121, 212; רופאים 16, 68-66, 74, 89, 111,
 112, 131, 134, 141, 142, 166, 172, 173, 217; רספירטור 178; רקמות 169,
 170, 193.

שביעת 138, 139; שכרים 8; שבת 78-31, 126, 191; שוטה 36, 203; שופר
 95; שינה 215, 216; שיניים 15, 49, 63, 118-121, 181, 214, 217; שיעורים 89,
 97; שיתוק 23, 28, 109; שכחה 72; שכנים 214; שכר 67, 217; שליח ציבור
 15-13, 53, 61.

תאונת דרכים 197; תותב באבר המין 161; תכנון המשפחה 162; תלמיד
 חכם 22; תענית 85, 94-89; תפוח אדמה 139; תפילה 22-18, 40, 153; תפילין
 3-12; תרופות 18, 29, 35, 37, 47, 54, 63, 69-72, 75, 79, 80, 84, 85, 92, 106,
 138, 139, 164, 165, 195; תשעה באב 94-91.

א. תפילין ותפילה

1. נגע בליחת האף או במוגלה או בדם. הרב בן ציון אבא שאול. אור לציון, ח"ב, עמ' כד.
- רק אם נגע בדם שאינו מאוס, אינו צריך נטילת ידים. - בעמ' נז פסק, שחולה במיטה ומחובר אליו כלי סגור האוסף את מי הרגלים, יכול לומר דברים שבקדושה, מכיון שאין יוצא ריח רע.
2. חרש שאינו שומע שלמדוהו לדבר לענין חיוב במצוות. הרב חיים יוסף דוד וייס. שו"ת ויען דוד, ח"א, סי' יג, עב' כט-לד.
- יש הבדלים בין סוגי החרשים לגבי החיוב במצוות ועליה לתורה.
3. איטר בתפילין. הרב בן ציון אבא שאול. אור לציון, ח"ב, עמ' לב.
- סוגי האיטר לגבי הנחת תפילין וכתבתן. - בעמ' מו פסק שחרש אילם מלידה אינו מצטרף למנין, רק אם נולד בריא ואח"כ נעשה חרש. - בעמ' קפג פסק שעדיף לאיטר להחזיק את כוס הקידוש ביד ימין.
4. איטר בתפילין. הרב מנחם מנדל שניבלג. שו"ת שפתי עני, ח"א, סי' א-ב, ה, עמ' א-ה, ח-י.
- פרטי הלכות איטר לגבי תפילין, ואם יכול להיות סופר סת"ם.
5. איטר בתפילין ובכתבת סת"ם. הרב שרגא פייביש שניבלג. שרגא המאיר, ח"ו, סי' קכח, עמ' קסג-קסה.
- פרטי ההלכות כאשר כותב ביד אחת ועושה מלאכות ביד האחרת.
6. עניני איטר יד. הרב שרגא פייוויש שניבלג, לרב יצחק אוסטרליץ. שו"ת שרגא המאיר, ח"ז, סי' ט, עמ' יב-יד.
- פרטי ההלכות לגבי כל המצוות וההלכות הנעשות בימין.
7. איטר יד להנחת תפילין. הרב י" אלתר יצחק היילברון. עלי תמרים, ד, תשנ"ג, נה-נח.
- עושה כל מעשיו בימין, והרגילוהו שגם בכתיבה ישתדל לאט בימין, יניח תפילין על שמאלו.
8. נשברו לו שתי אצבעות. הרב אפרים גרינבלט. רבבות אפרים, ח"ו, סי' יז, עמ' יח.
- אין הימין נעשית כהה בשל כך, ויניח תפילין בשמאלו כרגיל.
9. הנחת תפילין כשידו בגבס. הרב חיים ישעיה קניג. שו"ת חקי חיים, ח"ג, או"ח, סי' ה, סק"א, עמ' טז.
- פרטי ההלכות לגבי הנחת הקציצה על הקיבורת והרצועות על הזרוע.

10. גידם שאין לו יד רק זרוע, ואחרים מניחים לו תפילין. הרב שלום יצחק מזרחי. שו"ת דברי שלום, או"ח, ח"א, סי' ח-ט, יא, עמ' לג-לח, מ-מא. כשמניח לו אחר יברך, אבל לא כשמניחים לו אשה וקטן. פרטי ההלכות כשנקטעה ידו השמאלית לגמרי, או שתי ידיו, או ידו הימנית. - הלכות סופר הכותב בימינו וכל מלאכתו בשמאלו, או הכותב בפיו.
11. גידם אם מברך על הנחת תפילין. הרב יקותיאל פרקש, לרב דוד מאיר דרוקמן. מבית לוי, ג, תשנ"ג, קיז-קכ. יברך גם כשנקטעו שתי ידיו ואחרים מניחים לו.
12. הנחת תפילין של ראש על פאה נכרית. הרב מנחם מנדל שניבלג. שפתי עני, ח"א, סי' ו, עמ' י-יא. חולה שנשרו שערותיו וצריך לחבוש פאה נכרית - יניח תחילה תפילין של יד ושל ראש בכיתו בברכה בלי הפאה ויקרא קריאת שמע, ילך לבית הכנסת להתפלל במנין, ויניח שם שוב בלי ברכה על הפאה.
13. מינוי סריס כשליח ציבור. הרב שלום יצחק מזרחי. דברי שלום, או"ח, ח"א, סי' כג, עמ' עד-עה. סריס אדם או סריס חמה שלא צמחו שערותיהם, כשרים להתמנות כשליח ציבור.
14. שליח ציבור בכסא גלגלים. הרב עזרא בצרי. שו"ת שערי עזרא, ח"ב סי' ט, עמ' יג-יד. אם קולו ערב ומקובל לציבור בלי מחלוקת, יכול לעבור לפני התיבה מיושב.
15. שליח ציבור שנעקרו שיניו ומשתמש בשיניים תותבות. הרב עובדיה יוסף. יביע אומר, ח"ז, או"ח, סי' יח, עמ' מב. יכול להיות שליח ציבור להוציא הרבים, ואע"פ שאינו מבטא כראוי את האותיות שמוצאן בשיניים.
16. קריאת שמע בקול אצל כבד שמיעה. הרב חיים ישעיה קניג. חקי חיים, ח"ג, או"ח, סי' ט, עמ' כא-כב. יכול לקרוא בקול בינוני, כשם שבמגילה יוצאים מחרש השומע כאשר צועקים באוזניו.
17. הרחקה מצואה לקריאת שמע, באדם שאין לו חוש ריח או שראיתו לקויה, או סומא. הרב שלום יצחק מזרחי. דברי שלום, או"ח, ח"א, סי' מג, עמ' קכט-קלא.

- חילוקי דינים מתי משערים לפי חוש הראיה או הריח שהיה לו בהתחלה.
18. שתית רפואה לפני התפילה. הרב שלום יצחק מזרחי. דברי שלום, אור"ח, ח"א, סי' מז, עמ' קמ. מותר לאכול ולשתות רפואה לפני התפילה, והמחמיר תבוא עליו ברכה.
19. התפילה אצל רופאים, מצוה היא או עבירה? הרב נחום נריה. המעיין, תשנ"ג, א, 27-30. יש ותפילתם של עוסקים בצורכי ציבור תועבה, ואין עונים על ברכתם אמן.
20. רב שמחלתו לחסר תיבות שלימות בתפילתו, ולא מצאו לו הרופאים מזור. הרב שרגא פייוויש שניבלג. שרגא המאיר, ח"ז, סי' נא, עמ' סח. יתפלל בכל זאת כפי שיכול, ואל יחוש לברכות לבטלה.
21. פסיעות תפילת העמידה באיטר רגל. הרב חיים ישעיה קניג. חקי חיים, ח"ג, אור"ח, סי' טז, עמ' כט. זו מצוה שבגופו, ויפסע בימינו שהוא שמאל כל אדם.
22. תפילה על חולים בשמונה עשרה. הרב בן ציון אבא שאול. אור לציון, ח"ב, עמ' עו. על קרובים ותלמידי חכמים יבקש כרפאנו, ועל אחרים כשמע קולנו. בעמ' רצו פסק, שתלמידי חכמים שמותר להם לאכול בבית המדרש, יכולים גם לעשן בו אם אינם מפריעים לאחרים, ואם אינם זורקים האפר על הרצפה, מבלי להתיחס לשאלה אם העישון מותר בכלל.
23. נשיאת כפים של כהן משותק חלקית. הרב איסר יהודה אונטרמן, לרב רפאל שלום שאול הכהן מונק, בתשי"ז. שבט מיהודה, ח"ב, אור"ח, סי' יא, עמ' כ. בגלל שלושה נימוקים לא ישא כפיו, וימתין שיבריא.
24. קריאת התורה במושב זקנים, וקשה להם לעלות למנין ז'. הרב לוי יצחק רסקין. אהלי שם, ח, תשנ"ג, קנד-קנה. אין לקרוא לזקנים והם ימשיכו לשבת במקומם, אלא עדיף שמעט הבריאים יעלו כמה פעמים כדי להשלים מנין שבעת הקרואים.
25. עלית סומא לתורה. הרב בן ציון אבא שאול. אור לציון, ח"ב, עמ' פו. לכתחילה לא יעלה, ובמקום שנהגו להעלותו ימשיכו כמנהגם. -בעמ' רצ פסק שסומא וקצר רואי לא יתפללו כנגד צואה, וישערו לפי ראתי אדם בינוני. אדם שראיתו חדה, ישער לפי ראתו ולא לפי אדם בינוני.

26. עלית סומא לתורה. הרב ברוך אברהם טולידאנו. **שאלו לברוך, או"ח,** סי' לט, עמ' ע-עא, סי נ, עמ' צב-צו.
נתפשט המנהג כרמ"א שסומא יעלה, בין תלמיד חכם בין עם הארץ.
כך גם חתן סומא, כדי שלא לביישו.
27. עישון טבק בבית הכנסת. הרב ברוך אברהם טולידאנו. **שאלו לברוך,** או"ח, סי' ד, עמ' יב.
מותר בלי ספק, ובהגהות תוספת ברכה מבנו מביא שאין לברך על כך.
הרב עובדיה יוסף מתיר רק למי שלומד שם שיעור ורגיל בעישון (יחודה דעת, ח"ב, סי' יז).
28. נטילת ידים לאכילה בחולה המשותק בשתי ידיו ואחר מאכיל אותו.
הרב מנחם מנדל שניבלג. **שפתי עני, ח"א, סי' כד, עמ' לט-מ.**
עליו ליטול ידים בכל זאת ולברך.
29. לוקח תרופה עם מים. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות אפרים, ח"ו, סי' עו,** עמ' פט-צב.
לא יברך שהכל. כן השיבו גם הרב חיים דוד הלוי, והרב פרץ שטיינברג
הדן גם בשאלת אמירת יהי רצון לפני נטילת התרופה. - בסי' קלט עמ'
קנו פסק, שמותר לקחת תרופה לפני הקידוש עם קצת מים, והסכימו
עמו חמישה רבנים.
30. הגומל כשהיה חולה זמן קצר. הרב בן ציון אבא שאול. **אור לציון, ח"ב,** עמ' קמא.
יברך אפילו שכב חצי יום או שנתעלף, וכל שכן אם אחזו התקף לב.-
בעמ' שד פסק, שחולה שקשה לו לברך ברכת המזון, יכול לקצר בה,
ואם קשה לו, יכול לכלול ברכה שניה ושלישית יחד, ולא יברך ברכה
רביעית.

ב. שבת

31. **וחי בהם,** ליקוט בעניני פיקוח נפש הדוחה שבת ויום טוב. בסופו
הגהות מגדולי הרבנים, שאלות ותשובות מהמחבר הרב אהרן ברוך
גאלדרינג. ברוקלין, דפוס הדר, תשנ"ג, קא עמ', הסכמות, הקדמה.
ההגהות הן מהרבנים מאיר וברמן ויהודה משולם דב פולטשק.
בתשובת הרב שמואל וזנר דוחה לגמרי קביעת מות מוחי, ואוסר
לחלוטין השתלת לב.

32. הקל הקל בפיקוח נפש. הרב מרדכי דרוק. **זכור לאברהם** (חולון), תשנ"ג, תטז-תך.
הגדרת סכנה לגבי הצלה בשבת.
33. **הלכות רפואה א.** החיוב והרשות לסכן עצמו, ועניני הצלת נפשות;
ב. חשמל בשבת ולחולה. ירמיהו בן אשר, הרב ש.פ. דוד שור מנהל כולל לעיוני הלכה. ברפי מחשב. (ברוקלין תשנ"ג), 51; 70 עמ'.
34. כניסת אדם לסכנה כדי להציל חברו מודאי סכנה. הרב אברהם דורי.
אדרת תפארת, סי' ל, עמ' קעו-קעז.
מקורות מדברי האחרונים העוסקים בשאלה זו.
35. הכנסת עצמו לספק סכנה, כדי להציל עצמו או חברו מודאי סכנה. גבי גלסר. **מעליות**, יג, תשנ"ג, 195-204.
מותר להשתמש בתרופה ידועה העשויה להצילו ממות, אף אם מסכן את חיי השעה שלו. יש לנסות ולהציל את חברו מודאי סכנה, גם אם יש בזה סיכון מסוים.
36. חילול שבת עבור חרש ושוטה. הרב יצחק הרשקוביטש, לרב אהרן אליעזר ליפא זילברמן, בתשמ"ה. שו"ת דברי אור, ח"א, סי' כט-ל, עמ' עג-פב.
פרטי ההלכות אם מחללים שבת בשבילו או לרפאותו, ומי קודם שפוי או שוטה. חובת מילת שוטה, טריפה, סומא ותינוק מבחנה.
37. רפואה לא קונבנציונלית לפי דין תורה. הרב אליהו שלזינגר. **אוריתא**, יז, תשנ"ג, קנא-קנח.
ספק גדול אם מותר לעבור על איסור תורה או חילול שבת, בשביל רפואה טבעונית או סגולית שעדיין לא הוכיחה את עצמה. אבל מי שהתנסה בכך ואינו מוכן לקבל טיפול אחר, יכולים לעשות לו במקום פיקוח נפש.
38. חילול שבת לחולה יותר מכדי הצלתו. הרב משה בריקמן. **כרם שלמה**, קנד, תשנ"ג, לג-לד.
פרטי ההלכות בנסיעה מאריכה לבית חולים בחולה שיש בו סכנה.
39. חזרת תורמי דם בשבת לבתיהם. הרב איסר יהודה אונטרמן. **שבט מיהודה**, ח"ב, או"ח, סי' ל, עמ' נד.
אפשר להחזיר לבתיהם, ועדיף על ידי נהג לא יהודי.
40. עכו"ם או מחלל שבת שקוראים לחברת "הצלה". הרב חיים ישעיה קניג. **חקי חיים**, ח"ג, או"ח, סי' נ, סק"ב, עמ' פ.

יחלל שבת משום איבה, וכל שכן לכן ברית שדינו כתינוק שנשבה.-
בסי' נד סק"ב עמ' פו אוסר להאכיל מוקצה לחולה שאין בו סכנה.- בסי
עו עמ' קכ-קכב השיב שאיש "הצלה" אינו פטור ממצוות, רק בשעה
שעוסק בהצלה. נקרא כאמצע קריאת שמע, יחזור לראש. תפילות
שהפסיד אולי אין להן תשלומין. הוצרך לתפור בשר אדם יתפור כרגיל,
שאינה דבר המתקיים.

41. מהלכות בית חולים בשבת ויום טוב. הרב מרדכי קליין. מבית לוי, ב,
תשנ"ג, קנה-קנט.
הדלקת נרות ליולדת, קידוש במקום סעודה, הבדלה, מעליות, שאיבת
חלב בשבת.
42. הדלקת נרות של יולדת בבית חולים. הרב בן ציון אבא שאול. אור
לציון, ח"ב, עמ' קסז.
תדליק בבית החולים רק אם בעלה אינו מדליק בבית, ואין האחיות
מכבות זמן קצר אחרי ההדלקה. -בעמ' קפה פסק שחולה שצריך לאכול
לפני שחרית, אינו צריך לקדש תחילה. -בעמ' קפט כתב שחולה שאינו
יכול לאכול בסעודתו כזית יאכל בלי קידוש, ויסמוך על הקידוש שאמר
בתפילה אם היה יכול להתפלל.
43. הדלקת נרות שבת של אשה בבית חולים, כשהבעל מדליק בבית
בברכה. הרב צדוק שמואל סושרד. שו"ת אמרי צדוק, סי' ט, עמ' כה.
גם היא צריכה להדליק בברכה, מכיון שיש לה חדר מיוחד ואוכלת שם.
44. אשה שמדליקה נרות בבית החולים ובעלה אצל הוריו. הרב חיים יוסף
דוד וייס, לרב"צ שניצר. ויען דוד, ח"א, סי' נא, עמ' קיג-קטו.
מאושפות בבית חולים ומדליקה שם נרות, אין בעלה צריך להשתתף עם
הוריו כשאין לו חדר מיוחד.
45. הדלקת הנר ליולדת סומא. הרב חיים יעקב קלפהולץ. עדות, יג, תשנ"ג,
סח-ע.
פרטי ההלכות אימתי מותר להדליק את הנר לסומא.
46. הדלקת הנרות של חולה בבית חולים. הרב שרגא פייוויש שניבלג, לרב
אשר אנשיל יונגרייז. שרגא המאיר, ח"ז, סי' צו, עמ' קיז.
חולה שיש לו חדר מיוחד בבית החולים ידליק בעצמו אע"פ שאשתו
מדליקה בבית. לא ידליק כשהוא בחדר גדול, והאור של נר שיהודי
הדליק עולה מעל לילונות.- המנהג שהבעל מדליק בשבת הראשונה
שאתרי הלידה.

47. נטילת רפואה עם קצת מים לפני הקידוש. הרב שרגא פייביש שניבלג.
שרגא המאיר, ח"ו, סי' קכד, עמ' קס.
 אשה שהדליקה נרות, יכולה ליטול הרפואה עם קצת מים, מפני שאין זה לצמאה. - בסי' קנה סק"ג עמ' קצו פסק, שחולה סוכרת יכול לאכול מפלטר נכרי, אם חקר היטב שאין בו חשש תערוכת איסור. - בסי' קע סק"ג עמ' ריז פסק, שחולה סוכרת שאינו יכול לצום ביום כיפור, יכול למדוד חום ושתיין כדי לדעת אם עליו לאכול או לשתות.
48. הוצאת ידי חובה בהבדלה ע"י סומא או מי שאינו מריח. הרב גדעון עטיה. **אור תורה**, שו, תשנ"ג, תשנא-תשנה.
 מחלוקת באחרונים אם סומא דינו כמי שאינו מריח, ולא יכרכו. - בעמ' תשעג מסיק הרב אליהו זוארץ שמותר להעלות סומא לתורה.
49. יציאה במשקפיים לרשות הרבים. הרב בן ציון אבא שאול. **אור לציון**, ח"ב, עמ' ר.
 מותר לצאת במשקפים ובעדשות מגע ללא צורך לקושרם בחוט, אבל לא במשקפי קריאה. במשקפי שמש אפשר להקל במקום שיש עירוב. - בעמ' רא פסק, שאין להוציא אדם בכסא גלגלים לרשות הרבים, ורק היושב עצמו יכול לצאת. - בעמ' רג הורה, שמותר לצאת בשן מלאכותית ובפלטה לישור שיניים. - בעמ' ריח התיר לטלטל מד-חום רגיל, מכיון שמלאכתו להיתר.
50. יציאה במשקפיים שנשברה בהם אוזן אחת. הרב חיים ישעיה קניג. **חקי חיים**, ח"ג, אור"ח, סי' נא, סק"ג, עמ' פב.
 אין לצאת בהם שמה יפלו, ושמה יצחקו ממנו ויבוא לשאתם. בסי' סג עמ' ק כותב שלקצרי ראה מותר לשאת בשבת משקפיים במקום שאין עירוב, וכל שכן עדשות. - בסי' עז עמ' קכב מביא מפוסקי זמננו, שהתירו לצאת במכשיר שמיעה הקשור לאוזן ואין חשש שיפול.
51. יציאה במשקפי קריאה בשבת. הרב שרגא פייוויש שניבלג, לר' יצחק מרגליות. **שרגא המאיר**, ח"ז, סי' קיא, עמ' קלז.
 אין לצאת בהם בשבת אם אינן קשורות מאחורי אזנו.
52. יציאת נכה בשבת בעגלתו. הרב עזרא בצרי. **שערי עזרא**, ח"ב, סי' כו, עמ' מג-מד.
 הוא עצמו יכול לצאת אף לרשות הרבים מן התורה, אבל לא יובילנו ישראל רק נכרי.

53. חזן שיש לו מיחוש באוזנו, והרופא הזהירו ללכת עם מוך. הרב מנחם מנדל שניבלג. **שפתי עני**, ח"א, סי' מג, עמ' עח-עט. מחמת כמה טעמים יש להתיר לו ללכת עם המוך בשבת לבית הכנסת.
54. נשיאת תרופות למחלת לב בכובע שעל ראשו. הרב יצחק הרשקוביטש. **דברי אור**, ח"א, סי' לד, עמ' פח-צב. מותר להוציא לכרמלית כשלא היה יכול מערב שבת, וחושש שיצטרך ולא יהיה לו תינוק או גוי.
55. עין אלקטרונית בבתי מלון ובבתי חולים. הרב חיים קלמן גוטמן. **דמשק אליעזר** (ברוקלין), א, תשנ"ג, מג-מד. אף כי האדם העובר שם בשבת אינו מתכוין, אבל אין לעשות זאת בקביעות.
56. **חשמל בשבת ולהחולה**. ירמיהו בן אשר, רב ש.פ. דוד שור. ברוקלין, ניסן תשנ"ג, 62 עמ'.
57. לכבות הנר בשביל חולה, או לטלטלו לחדר אחר. הרב יצחק הרשקוביטש. **דברי אור**, ח"א, סי' לא, עמ' פג-פד. בנר שמן יכבה, ובנר חשמל או אחר ומפריע לחולה שיש בו סכנה, יוציאו לחדר אחר אם אין בזה שום המתנה.
58. מכשיר שמיעה בשבת. הרב איסר יהודה אונטרמן, לר' רפאל יצחק לנגה. **שבט מיהודה**, ח"ב, אר"ח, סי' ל, עמ' סח. החזון איש התיר לרב אחד אם ישאיר פתוח כל השבת, אבל יש הבדל בין המכשירים.
59. מכשיר שמיעה בשבת. הרב עזרא בצרי. **שערי עזרא**, ח"ב, סי' כח, עמ' מה-מו. האחרונים הקילו אם מורכב מערב שבת, ובצורה שלא ירגישו בו. -בסי' קיב עמ' רנד דן בנישואי חרש, ואם בימינו כשמלמדים לשמוע ישתנה הדין.
60. הכנסת עדשות שנתקשו לנוזל בשבת כדי לרככם. הרב אברהם עמרם מייזלס, הרב פסח אליהו פלק. **הסופר**, כא, תשנ"ג, קסב-קעט. הראשון חולק על פסקו של השני הסובר שיש בזה מעבד מן התורה.
61. פיתוח קול וגמיעת ביצה חיה על ידי שליח ציבור צרוד בשבת. הרב אברהם ב"ר נסים הלוי, לר' שלמה זעפרני. **שו"ת אבן חן**, ח"ב, סי' ו, עמ' קמב-קמט.

- איך לאסור לש"ץ את התרגילים בצורת הוצאת קולות מהגרון עד הזעה, או גמיעת ביצה חיה.
62. חיטוי במקל צמר גפן בשבת. הרב אברהם דניאל. שו"ת ברית אברהם, ח"א, סי' טו, עמ' קנג-קסה.
יש להקל במקום צורך, ועדיף לתת קודם את הנוזל על הגוף.
63. מהלכות רפואה בשבת. הרב שמואל וזנר. מבית לוי, ג, תשנ"ג, קלז-קלח.
השימוש בתרופות, משחות, מרחוס ופלטה ליישור שיניים.
64. דיני חולה בשבת. הרב בן ציון אבא שאול. אור לציון, ח"ב, עמ' רנג-רסב.
עשרים וארבע תשובות לשאלות המתעוררות אצל חולה בשבת. - בעמ' רע פסק, שמותר להוסיף מים למכשיר-אדים קרים בשבת, אך לא לחמים גם אם נוטלם מדוד השבת.
65. האם עדיף לעשות בשבת לחולה שיש בו סכנה על ידי עצמו או על ידי אחר. הרב דוד שלמה זולדן. מבית לוי, ג, תשנ"ג, קמו-קנג.
גם במקום שהחולה יכול לעשות בעצמו, יכולים אחרים לעשות לו.
66. הימנעות חולה ורופא שומרי שבת, כשיבוא אחר במקומם. הנחת מזוזה על החולה לשמירה. הרב יצחק זילברשטיין. מבית לוי, ב, תשנ"ג, קמז-קנד.
אל ישנו תורנותם, כי הם ידעו לצמצם בחילול השבת והחג. יש גם הבדל אם כבר נקבע התור או לא. - אין איסור להניח מזוזה על חולה שיש בו סכנה או בצואר רופא העוסק בהצלה, אבל אין לתולשה מהדלת למטרת קמיע.
67. שכר לרופא בעד ביקור בשבת. הרב יונתן בנימין גולדברגר. אבני חפץ, ח"ב, סי' י, עמ' נג.
אפשר לשלם בהבלעה עבור זמן האיסור וזמן ההיתר.
68. רופא מחלל שבת. הרב פנחס אשר זליג גולדברגר. מנחת אשר, ח"ה, סי' כח, עמ' נח-נט.
דין בדברי שו"ת בנין דוד, סי' מב, שחולה שאין בו סכנה ההולך לרופא שיחלל שבת עבורו בכתיבה, אינו עובר על לפני עיור.
69. לקיחת תרופות בשבת. הרב אליעזר מאירוביץ. זכור לאברהם (ויזל), תשנ"ג, קכט-קלד.

- התחיל לפני השבת לא יפסיק, ואף לכתחילה יכול להתחיל כשיש לו זיהום או דלקת.
70. נטילת תרופות בשבת מבית מרקחת של מחלל שבת. הרב חיים ישעיה קניג. **חקי חיים**, ח"ג, או"ח, סי' עה, עמ' קיט.
לחולה שאין בו סכנה עדיף לקנות בבית מרקחת של נכרי, לחולה שיש בו סכנה יחלל בעצמו ואל יקרא לגוי.
71. תרופה שצריך לקחתה ברציפות, והתחילו לקחתה לפני שבת. הרב אברהם דניאל. **ברית אברהם**, ח"א, סי' טז, עמ' קסה-קעח, תג-תד.
מותר לקחת בשבת, גם כשלוקחים אותם במקום מיוחד או צער גדול.
72. תרופות לחולה שכחה בשבת. שאלת הרב ברוך ישר, ותשובת הרב איסר יהודה אונטרמן, בתשט"ז. **שבט מיהודה**, ח"ב, או"ח, סי' לו, עמ' סח-ע.
יכול לבוא לידי סכנה או איבוד חוש הזכרון, ועל כן מותר לו ליטול התרופות גם בשבת.
73. חילול שבת על דלקת כשאין סכנה לאחר הטיפול. הרב יוסף חיים דוד וייס. **ויען דוד**, ח"א, סי' סו-סח, עמ' קמה-קמט.
אין לחלל שבת בדלקת כשאפשר לדחות הטיפול למוצאי שבת. - עין נקראת אבר לגבי חילול שבת, אבל לא שן. - מותר לתלוש ציפורן שפירשה רובה בצער של כאב דוקא, ואם גורם לו רק צער ובלבול יטול ע"י עכור"ם או בשיניו ולא בכלי.
74. רופאים שמרפאים על ידי דחיקת הגיד השייך לאותו אבר. הרב שרגא פייביש שניבלג. **שרגא המאיר**, ח"ו, סי' נט, סק"ג ד, עמ' פג.
זוהי רפואה, ואין לעשותה בשבת.
75. חילול שבת ברפואה סגולית. הרב עובדיה יוסף. **קובץ אורייתא**, א, תשנ"ג, א-לג.
ספק נפשות להקל גם בזה, כל שידוע ומנוסה שמועיל, כגון כתיבת קמיע בשבת, אבל כשאפשר להמתין כודאי אין להקל.
76. דיאטה בשבת. הרב בן ציון אבא שאול. **אור לציון**, ח"ב, עמ' קצב.
אין להימנע מאוכל בגלל שמירת המשקל, כי זה ביטל עונג שבת. רשאי להימנע מי שהאוכל מזיק לו. צמחוני יכול לנהוג כך גם בשבת, ואין צריך דוקא בשר ודגים.
77. מידת החום בשבת. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות אפרים**, ח"ו, סי' קפה, עמ' רב.

רשימת המקורות המתירים למדוד חום בשבת. - בסי' קפז עמ' רג מתיר לשים בעין נוזל לעדשות, כי אין זו רפואה. - בסי' קפט עמ' רד כותב שדיאטה מותרת בשבת. - בסי' קצח עמ' ריז מפרט מה נכלל בסכנת אבר. - בסי' רב סק"ב עמ' רכ מתיר לתוגל שריר העין בשבת, ואין זה דומה להתעמלות. - בסי' רטו ס"ק יט עמ' רמא מביא, שהחזון איש התיר לצאת במשקפיים בשבת.

78. מדידת חום בשבת. תומר זבולוני. מספרא לסייפא, 44-45, תשנ"ג, 120-113.
פרטי ההלכות של שימוש בסוגי המדחומים השונים.

ג. מועדים

79. השתמשות ברפואות בפסח. הרב אשר יעקב וסטהיים. קול התורה, לד, תשנ"ג, סט-עו.
יתכן שאפשר למרוח תמרוקים על העור, אפילו אם יש בהם תערובת חמץ.
80. השימוש בתרופות בפסח. הרב שילה רפאל. תורה שבעל-פה, לד, תשנ"ג, סח-עב.
אין איסור לחולה ליטול תרופות שיש בתערובתם חמץ כשאינם ראויים לאכילה.
81. קיום מצות עשה במקום חשש למחלה. הרב יהונתן בנימין וייס. מבית לוי, ג, תשנ"ג, קלט-קמה.
חיוב אכילת מצה לחולי צליאק, וארבע כוסות לחולי סכרת.
82. מי שיחלה משתית ארבע הכוסות. הרב שרגא פייוויש שניבלג, לרב דב אהרן בריזמן. שרגא המאיר, ח"ז, סי' קלו, עמ' קסג.
טעימה בלבד לא תזיקו, ויתן לאחרים לשתות.
83. חולה סוכרת בפסח. הרב עזרא בצרי. שערי עזרא, ח"ב, סי' נב, עמ' צא.
ישתה ארבע כוסות ביין יבש שאינו מתוק, ואם יסתכן בגלל לחץ דם ישמע קידוש מאחרים. - לגבי טבילה תשתדל להוריד המכשיר מידה גם אם הצינורית תשאר, וכשאי אפשר תטבול עם המכשיר. הסכים לכך הרב מרדכי אליהו.

84. בישול רפואה לחולה ביום טוב. הרב יצחק הרשקוביטש, לרב אפרים גרינבלט, בתשד"מ. דברי אור, ח"א, סי' מב, מה, עמ' קט-קכג. בזמן הזה אפשר להקל בבישול ויטמינים לחיזוק. דיון אם לעשות המלאכה דוקא על ידי נשים או קטנים.
85. תרופה ביום טוב. הרב אפרים גרינבלט. רבבות אפרים, ח"ו, סי' רסד, עמ' רצט. יכול ליטול תרופה כדי שיוכל להשאר בסוכה ולא יפריעהו הסכך. - דיון בריפוי בחול המועד. - בסי' שכ עמ' שמה מתיר ליטול אספירין ביום כיפור. - בסי' שכא עמ' שמו דיון אם החלים מצהבת ושני צומות זיקו לו, אם יתענה בצום גדליה או ביום כיפור. - בסי' תכט עמ' תפכ דן אם חולה שאוכל בתענית נוטל את ידיו.
86. בן ארץ ישראל שבא לחוץ לארץ עם בני ביתו לצורך רפואה. רבי יחזקאל שרגא הלברשטם, להרב יצחק אהרן איטינגא, בתרמ"ז. עץ חיים, א, תשנ"ג, יג-טו. לא ינהג יום טוב שני, כי דעתו לחזור.
87. עישון סיגריות ביום טוב. הרב משה פיינשטיין, לרב חנוך הניך קרלנשטיין, בתשמ"ה. שולחן מלכים, ג, תשנ"ג, יב. ראוי לבעל נפש להחמיר, אבל מן הדין קשה לאסור.
88. עישון ביום טוב. הרב יאיר שחור. ישע ימינו, 34, תשנ"ג, 35-37. אסור לעשן מכיון שהתברר שהעישון מזיק, ואין הוא שוה לכל נפש.
89. אכילת חולה בתענית. הרב שרגא פייביש שניבלג. שרגא המאיר, ח"ו, סי' ג, ס"ק א-ב, עמ' ו. עדיף שיאכל פחות מכזית ביותר מכדי אכילת פרס, מאשר שיאכל כזית ביחד. - בסי' ו עמ' י' דן בחולה שצריך לאכול ביום כיפור ושרה פתו במשקין, אם מצטרפים לכשיעור. - בסי' כב סק"ג עמ' לו עוסק בחולה שיש בו סכנה ביום כיפור, אם צריך לאכול דוקא בשיעורים. - בסי' סד סק"ה עמ' ד פסק, שקטן יש לו דין של חולה שאין בו סכנה לאו דוקא לצורכי אכילה, וכן גם בסי' קה, סק"א, עמ' קלח. - בסי' עג סק"ד עמ' ק מפרש מאחז"ל מכאן שניתנה רשות לרופא לרפא.
90. גזירת תענית בזמן הזה על גזירת דָּבָר. הרב יוסף חיים דוד וייס, לרב משה שטרן. ויען דוד, ח"א, סי' פט, עמ' קפז-קפט. אין לגזור תענית גם כשמתו שלושה בני אדם בשלושה מיני חולאים בשלושה ימים.

91. תענית תשעה באב ליולדת תוך שלושים יום. הרב עובדיה יוסף. **יביע אומר**, ח"ז, אר"ח, סי' מט, עמ' קנז-קסא.
- בדורות הללו ירדה חולשה לעולם, ואין להניח להתענות אפילו לא אמרה צריכה אני. תאכל בבוקר מיד כהרגלה, ואפילו אשכנזית.
92. הבדלה בתשעה באב שחל במוצאי שבת. הרב שרגא פייוויש שניבלג, לר' דוד צבי נוימן. **שרגא המאיר**, ח"ז, סי' עא, עמ' פט-צ.
- חולה שצריך לאכול בתשעה באב יכול להבדיל מיד במוצאי שבת, ועל יין. לא יבדיל אם צריך רק לתרופות עם קצת מים, וכן חולנית לא תבדיל.
93. הבדלה בחולה שאוכל בתשעה באב שחל ביום ראשון. הרב יוסף שלום אלישיב לחתנו הרב חיים קנייבסקי. **מבקשי תורה**, ז, תשנ"ג, רט-ר. יבדיל על חמר מדינה, ויש דעות שיבדיל על יין.
94. נטילת ידים בחולה האוכל בתשעה באב. הרב יחיאל מיכל שלגר. **פניני ים**, סי' ג, עמ' יב.
- חולק על הרב יואל קלופט, וסובר שלא יטול ידיו, מכיון שאפשר במפה.
95. חרש ששומע על ידי מכונה, אם יוצא בתקיעת שופר. הרב שרגא פייוויש שניבלג, לר' משה גולדברג. **שרגא המאיר**, ח"ז, סי' מו, עמ' סב.
- בודאי עדיף מאשר לא ישמע כלל, אבל לא יברך כשמוציאים אותו בביתו. - בס"י עז אות ב פסק שיכול לצאת בשבת עם המכונה, שהיא מלבוש גמור.
96. אכילת חולה ביום הכיפורים. הרב יונתן בנימין גולדברג, לרב שלמה וואהרמן. **אבני חפץ**, ח"ב, סי' כו, עמ' קא-קב.
- גם מי שצריך לאכול מעדנים, ולא יאכל יותר ממה שצריך.
97. שהיה בין שתיה לשתיה במשקה רותח, בחולה שיש בו סכנה ביום כיפור. הרב נתן גשטטנר. **הסופר**, כא, תשנ"ג, מב-נ.
- חידוש דינא שימתין יותר משיעור כדי אכילת פרס, מפני שאדם שוהה ביניהן בדרך כלל שיעור גדול יותר.
98. ברכה של חולה האוכל ביום כיפור. איתמר ורהפטיג. **הצפה**, ט' תשרי תשנ"ג, 4.
- סבו הרב ירוחם אשר ורהפטיג פסק שיברך אך לא יעשה קידוש.

99. צום מעוברת ביום כיפור. הרב איסר יהודה אונטרמן, לר' טוביה אהרונובסקי, בתש"א. **שבט מיהודה**, ח"ב, או"ח, סי' מו, עמ' פה-פז. מעוברת שאינה חולה תתענה, אלא אם כן תרגיש חולשה ותאמר שהיא חולה וצריכה. בסי' מז קריאה לרבני ישראל בתשכ"ח, להזהיר שאסור להחמיר ולצום מי שיכול להסתכן.
100. יולדת שיום שלישי ללידתה חל ביום כפור. הרב עובדיה יוסף. **יביע אומר**, ח"ז, או"ח, סי' נג, עמ' קסט-קעד. אסור לה להתענות אפילו אם מרגישה טוב, והרופא מאשר לה לצום.
101. חולים ומשמשיהם במצות סוכה. הרב נחום נריה. **ישע ימינו**, 33, תשנ"ג, 48-60. טעמי הפטור מהמצוה, והמסקנות המעשיות לאח ולרופא, לחולה ולמשמשיו.
102. זמן קריאת המגילה בבית חולים הדסה. הרב איסר יהודה אונטרמן. **שבט מיהודה**, ח"ב, או"ח, סי' נא, עמ' צא-צג. יפה פסק הגרי"ז מינצברג, שהכללה בעירוב אינה עושה את המקום ככרך לקרוא בו בט"ו.
103. משלוח מנות של דבר איסור לחולה שיש בו סכנה. הרב מנחם מנדל שניבלג. **שפתי עני**, ח"א, סי' קב, עמ' קפח. נוטה לומר שאינו יוצא בזה, מכיון שאינו ראוי גם למשלח.
104. משלוח מנות של דבר האסור בהנאה לחולה שיש בו סכנה. הרב שרגא פייביש שניבלג. **שרגא המאיר**, ח"ו, סי' צז, עמ' קצו. יוצא ידי המצוה, מפני שהכל תלוי במקבל.

ד. איסור וטהרה

105. הרתחת כלים בסטריליזטור. הרב איסר יהודה אונטרמן. **שבט מיהודה**, ח"ב, יו"ד, סי' יב, עמ' קלא-קלג. הוראות לבית חולים איך לחטא כלי בשר וחלב בסטריליזטור אחד במחלקת ילדים ובמחלקות למחלות מדבקות.
106. ישן עם רפואה בכיסו. הרב אפרים גרינבלט. **רבבות אפרים**, ח"ו, סי' ו, עמ' ז-ט. רוח רעה שורה רק על אוכלין ולא על תרופות, ורק תחת המיטה, וגם זה בדיעבד מותר.

107. חולה בפניו, ולדעת הרופאים אי אפשר לרפאותו מבלי שיתגלח כתער כמה פעמים בשבוע. הרב שמעון פולק מיעמרינג, להרב משה יוסף ראטה בב. אויפלו, בתרנ"ז. **שם משמעון**, ח"א, יו"ד, סי' טז, דף צו:-צז. דן להחיר באופן שגוי יגלח אותו תחילה במספריים.
108. נתלבנו שערות הזקן מחמת חולי, ורוצה לצובעם כדי שיקל לו למצוא שידוך. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"א, סי' קכד, עמ' רנט-רסא.
- עשה דפרו ורבו אינו דוחה לא תעשה דלא ילבש, ואפשר שיש להתיר לצבוע באדום אך לא בשחור.
109. משותקת בחלק התחתון של גופה ואינה מרגשת. הרב בנימין בירנבוים. **אורייתא**, יז, תשנ"ג, קכ-קלב.
- פרטי ההלכות אימתי מותרת לבעלה אחרי עונת הוסת.
110. דימומים שמקורם מסופק. הרב יהושע ישעיה נויבירט. **גניקולוגיה, פוריות, ילודים** לאור ההלכה, 147-150.
- מענה לשאלות שעורר פרופ' עוזי בלר בהצאתו.
111. טהרת אשה אחרי בדיקת הרופאים. הרב מתתיהו דייטש. **דברי משה** (הלברשטם), ח"א, סי' נג, עמ' קלא-קנ.
- קונטרס מקיף בן טו פרקים, ובסופו יג מסקנות ההלכה.
112. בדקו הרופאים ואמרו שאין דם. הרב חיים ישעיה קניג. **חקי חיים**, ח"ג, יו"ד, סי' מד, עמ' רמ.
- בדקו ביד ואפילו בכלי ואמרו שאין דם, ובדקה ומצאה שהכל נקי טהורה. - אינם נאמנים לאמר שהדם בא ממכה ולא ממקור.
113. רואה דם אחרי שנעקר הרחם. הרב חיים ישעיה קניג. **חקי חיים**, ח"ג, יו"ד, סי' לה, עמ' רל.
- אם אכן נעקר כל הרחם מותרת, שאין זה דם מהמקור.
114. טיפולים רפואיים של פפ-טסט וביופסיה במקור. הרב משה סקס. **עדות**, יד, תשנ"ג, כא-כז.
- אין פתיחת הקבר בלא דם, ועליה לטבול אפילו אם כבר שבע שנים לא ראתה.
115. כתם ספק צבע. הרב שרגא פייוויש שניבלג, לר' אהרן כהן. **שרגא המאיר**, ח"ז, סי' קנג, עמ' קפג.
- בספק דרבנן אולי אפשר לסמוך היום על בדיקת כימאי במעבדה אם זה דם או צבע.

116. תמיכת בעל באשתו נדה חולה. הרב עזרא בצרי. **שערי עזרא**, ח"ב, סי' טז, ס"ק י, עמ' כו.
כשאינה נדה גמורה, בודאי שיכול לתומכה ולסעדה.
117. נתינת טיפות שמן באוזן לפני הטבילה. הרב משה הלברשטם, לרב משה זאב זורגר. **דברי משה**, ח"א, סי' נז-נט, עמ' קנח-קסב.
חולק על שו"ת וישב משה סי' צה, וסובר שאשה שיש לה חור בתוף האוזן, יכולה לשים בו שמן שאינו חוצץ.
118. חציצה בסתימות השיניים. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"א, סי' קלה-קלז, עמ' רעז-רפו.
יש מקום להקל בסתימה זמנית שאינה בולטת, כשנעשית לרפואה ותשאר שם לכל הפחות שבוע. כשדעתה ללכת לטבול, תבטל ההזמנה לרופא להוציא לה הסתימה. שן שנתבקעה ומחציתה עדיין קבועה בחוזק - אינה חוצצת.
119. סתימה זמנית בשן. הרב חיים ישעיה קניג. **חקי חיים**, ח"ג, יו"ד, סי' מה, עמ' רמא.
מכיון שהוא מעשה אומן ולרפואה, יש למקילים על מי לסמוך.
120. דיני חציצה בטבילה. הרב מרדכי ברנט. **עץ חיים**, א, תשנ"ג, פכ-צו.
פרטי הלכות חציצה בסתימות שיניים.
121. סתימת חור בשיניים על ידי רופא. הרב שרגא פייביש שניבלג. **שרגא המאיר**, ח"ו, סי' פז, סק"ג, עמ' קטז.
סתימת מוך היא חציצה, אבל בעופרת יותר משלושים יום אינה חציצה.-
בסי' קס סק"א עמ' רב פסק, באשה שאין לה רחם ותבעוה להינשא, שאינה צריכה להמתין ז' נקיים.- בסי' קסה סק"ב עמ' ריא פסק, שכאשר נשאר תפירות מניתוח אין זו חציצה.

ה. מילה ושביעית

122. מציצה במילה. הרב יששכר בר קאהן מסנזשורץ, לתלמידו ר' חיים יהודה שו"ב, בתר"ס. **כרם שלמה**, קנא, תשנ"ג, לד-לה.
דברי חז"ל שיש בזה סכנה, נאמנים עלינו אפילו אם יאמרו כל הרופאים שאינו כן. אם תגזור על כך המלכות, זה יהיה בכלל ייהרג ואל יעבור כערקתא דמסאנא.
123. המצאת חתיכת ערלה למחקר רפואי. הרב שרגא פייביש שניבלג. **שרגא המאיר**, ח"ו, סי' לד, עמ' נב.

- ערלה מהברית צריכה להיות תמיד בעפר, ועל כן יתן אלו שמלים עצמם מכח רפואה או מנהג.
124. הטפת דם ברית בתינוק שנימול על ידי רופא לא דתי. הרב צדוק שמואל שורשרד. **אמרי צדוק**, סי' לה, עמ' נג.
במנחת יצחק, ח"ד, סי' קא, מסיק להחמיר בדאורייתא. אין להקל אלא אם כן יש טעם שלא להטיף דם ברית. - בסי' לט עמ' נו מכשיר מילה מבלי להסיר הערלה כדרישת המנתח.
125. בדיקת דם ביום טוב כדי לדעת אם התינוק ראוי למול היום. הרב חיים ישעיה קניג. **חקי חיים**, ח"ג, אר"ח, סי' ק, עמ' קנח.
אין לעשות על ידי ישראל, וספק אם מותר ע"י נכרי, על כן שב ואל תעשה עדיף.
126. נאמנות אחות על זמן הלידה לגבי מילה בשבת. הרב חיים ישעיה קניג. **חקי חיים**, ח"ג, יו"ד, סי' סח, עמ' רפב.
אפשר לסמוך על דבריה, מחמת מסיח לפי תומו ואומן לא מרע אומנותו. - בסי' סז, עמ' רפ-רפב, דן בסוגית פיקוח נפש דוחה שבת.
127. מילת בן הנוולד מבעלה בהזרעה מלאכותית. הרב שרגא פייוויש שניבלג, לרב יהונתן ש. וינר. **שרגא המאיר**, ח"ז, סי' קנח, עמ' קפט.
אין למול אותו בשבת.
128. ברית מילה לאנדרווגינוס. הרב יואל קטן. **זכור לאברהם** (חולון), תשנ"ג, רנה-רנו.
סוגי השינויים במקומו של הנקב, וקריו היום היפוספדיאס.
129. מילה בתינוק שנולד עם כליה אחת. הרב יוסף דוד ברזין מטאב. **שערי הלכות**, יח, תשנ"ג, כג-כו.
יש להמתין עם מילתו עד שיגדיל ויראו מה מצב בריאותו.
130. דחית מילה לצורך ניתוח בעתיד. הרב איסר יהודה אונטרמן. **שבת מיהודה**, ח"ב, יו"ד, סי' לז, עמ' קעב-קעד.
ניתן להתיר לדחות רק בגלל שיש בזה ענין של סכנת נפשות.
131. מילה כשאין מוהל מוסמך. הרב איסר יהודה אונטרמן, בתשכ"ט. **שבת מיהודה**, ח"ב, יו"ד, סי' מא, עמ' קעז.
כשאין גבר מוהל בסביבת כפר בלום, יכולה רופאה בת ישראל למול לפי פרטי ההלכה והמסורת.

132. ירוק וחולה לעניין מילה. הרב יוסף פדווא. **קול התורה**, לא, תשנ"ב, נד-נד.
- יש מוהלים שאין מלים בצהבת מעטה, אבל לא ממתנים שבעה ימים.
133. המתנה עד שהחולה יגדל ויוכלו למולו. הרב יחיאל מיכל שלגר, לר' משה קמלהאר. **פניני ים**, סי' מ, עמ' קנא-קנג.
- דיון בדברי המשנה בשבת דף קלז ע"א, ודעת הרמב"ם שאין זה דוקא בקטן.
134. אב שרוצה שרק בנו הרופא ימול אותו. הרב שרגא פייביש שניבלג. **שרגא המאיר**, ח"ו, סי' ב, עמ' ב-ה.
- יכול בנו למול אותו, אם יסכים לזה עוד גדול אחד.
135. בכור שנולד אחר נפל. הרב עובדיה יוסף. **יביע אומר**, ח"ז, יו"ד, סי' כז, עמ' רסז-רסט.
- הפילה בשבוע השמיני להריונה, ובדקו וראו שלא היו בו איברים מרוקמים, כשנולד אח"כ בן זכר יפדהו האב בברכה.
136. חרש הרוצה להתגייר. הרב צדוק שמואל טושרד. **אמרי צדוק**, סי' לג, עמ' נא.
- טעם מדוע אין מקבלים אותו. כסי' לד עמ' נב פסק, שבמילת גר אין חוזרים אלא על ציצים המעכבים את המילה, וכל שכן כשיש לו בעיות רפואיות בהרדמה.
137. מזוזות במרפאות קופת חולים. הרב איסר יהודה אונטרמן, הרב יצחק נסים, הרב יהודה צבי ברנדויין, לעו"ד יעקב גיל, בתשכ"ג. **שבט מיהודה**, ח"ב, יו"ד, סי' מה, עמ' קפט-קצד.
- אין להסתפק במזוזה אחת בכניסה הראשית, ויש לקבוע גם בדלתות הפנימיות, פרט למקומות שאנשים עומדים שם ערומים.
138. בישול הדסים וזריעת חיטים לרפואה (בשביעית). הרב יוסף ליברמן, לרב נפתלי נוסבוים. **משנת יוסף**, ח"ג, סי' ח, עמ' קו.
- אפשר לבשל עלי הדסים לרפואת הסובלים מסוכרת. מותר לזרוע חיטים בעציץ כדי שכעבור שבוע-שבועיים יעלה גבעול טרי ותהא רפואה למחלה קשה, ואפילו שאין זה מוסכם אצל הרופאים.
139. רפואה ומאכל תינוקות מפירות שביעית. הרב יוסף ליברמן, לרב מאיר שלום שצדורביצקי, בתשמ"ו. **שו"ת משנת יוסף**, ח"ג, סי' ז, עמ' קד-קד.
- קד.
- מותר לתת לתינוקות פירות שביעית דרך מאכלם. צריך עיון אם מותר

לתת להם יין, כגון בברית להשתיקם. אין לאסור הנחת תפוח אדמה חי על המצח נגד כאב ראש, מפני שלא נפסד מכך.

ו. רופאים וחולים

140. האם יש בביטוח רפואי וחברות בקופת חולים משום חסרון בטחון. הרב עזרא בצרי. **שערי עזרא**, ח"ב, סי' קנז, עמ' תכו.
- חוסר בטחון הוא רק לבעלי מדרגה גבוהה אבל לא לכלל, ובודאי שאין לאדם להחמיר על אשתו וילדיו.
141. הרשות לרופא לרפא. הרב דב לנדאו. **המודיע**, תוספת, ט' אייר תשנ"ג, י'. לקט עניני הלכה על ריפוי וכפיה לקבל טיפול.
142. המראה האפלה של הנפש. מינה רוזן ואליעזר ויצטום. **ספר יובל** לשלמה סימונסון, תשנ"ג, עג-קד.
- חלומותיו של הרב רפאל מרדכי מלכי, רופא יהודי בירושלים בסוף המאה השבע עשרה.
143. חולה שאינו רוצה להתרפאות. הרב חיים יוסף דוד וייס, לרב משה סולובייצ'יק. **ויען דוד**, ח"ב, סי' רסה, עמ' רכב-רכה.
- כופים החולה להציל עצמו, כשם שכופים מאבד עצמו במזיד או מחסרון דעת.
144. גרימת יציאת נפשו של חולה מסוכן או חילול שבת להצלתו. הרב חיים יוסף דוד וייס, לרב אברהם לייטנר. **ויען דוד**, ח"א, סי' קע, עמ' שמה-שמז.
- רק במקום יסורים מותר להסיר המונע יציאת נפש מהגוסס.
145. השתלת איברים לשם הצלת נפשות. הרב שאר ישוב כהן. **חקרי הלכה**, תשנ"ג, קפד-רד.
- דיון אם זו חובה, רשות, או איסור של תורה, כנדפס בוחי בהם תשנ"ב.
146. השתלת איברים אחרי מות מוחי. הרב מנחם זכריה זילבר, להרב יחיאל יצחק גליק, ולרב משה דוד טנדלר. **מאזני צדק**, ח"ב, יו"ד, סי' לה-לו, עמ' רלג-רלט.
- גם אם גזע המוח מת, שפיכות דמים היא להוציא ממנו אבר להשתלה.
147. הגדרת המות בהלכה. הרב מנשה קליין. **קובץ אוהל משה**, ה, תשנ"ג, ו-יג.
- כשהלב פועם נקרא חי, ואין לסמוך על מות גזע המוח.

148. קביעת רגע המות. הרב אברהם כהנא-שפירא. גניקולוגיה, ילודים, פוריות לאור ההלכה, 161-166.
- עמדת הרבנות בנושא זה. דברים אחרי הרצאת פרופ' יורם דיאמנט על טיפולים באי-פוריות.
149. השתלת כליה ממת. הרב איסר יהודה אונטרמן, לרב אהרון שוסטר, בתשכ"ח. **שבת מיהודה**, ח"ב, יו"ד, סי' סה, עמ' רלג.
- ההשתלה מותרת כשבטוחים שהראשון מת, אך לא רצוי לפרסם זאת ברבים.
150. עבודת כהנים בבתי חולים. יוסי רחמן. **מכרמי שומרון**, 23, תשנ"ג, 155-142.
- סקירת הבעיות של טומאת מת ולימוד אנטומיה.
151. עבודה במקדש על ידי כהן המרכיב משקפיים. הרב שלמה אבינר, הרב דוד כהן. **עטורי כהנים**, 102, תשנ"ג, 33-36.
- אין משקפיים בכלל יתור בגדים. הספק הוא כשבהם מתרפא ממצמצו, ונראה שגם אז מותר.
152. האיסטניסיות: מעלה או ליקוי? הרב יעקב לוי. **עטורי כהנים**, 96, תשנ"ג, 32-40.
- בירור אם זה חולי ומצב בריאותי רופף, או שזה עינוג ופינוק.
153. תפילה על חולה מיוסר שימות. הרב אברהם דורי. **שו"ת אדרת תפארת**, סי' ל, עמ' קמא-קמד.
- דעות אם להתפלל עליו שיירפא, או שימות, או להיות בשב ואל תעשה. עדיף להתפלל כמו שכתב בתשובות והנהגות, שהקב"ה יעזור שיהיה טוב.
154. אשה חסרת הכרה (צמח), והציע רופא לטפל בה במכשיר שאולי יעורר אותה, אבל אז תרגיש כל חייה את גודל יסוריה. הרב משה הלברשטם, לרב שמואל וזנר. **דברי משה**, ח"א, סי' צה, עמ' רלב-רלד.
- שב ואל תעשה עדיף, והסכים עמו הרב וזנר.
155. גניקולוגיה, פוריות, ילודים לאור ההלכה. דברים שנאמרו ביום עיון לרבנים ולרופאים שנערך בחול המועד פסח תשנ"ב בבית הרופא-ירושלים. העורך: יואל קטן. ירושלים, המועצה הדתית - המחלקה לרפואה והלכה, תשנ"ג, 6, 166 עמ'.
156. **שערי חיים**, הכולל: א. עת ללדת, ב. חנוך לנער. לקט מבואר משולחן ערוך וספרי הפוסקים כדיני יולדת, טיפול בילדים בשבת וחינוך. הרב

- חיים אהרן צבי היילפרין מלונדון. מהדורה ב. ירושלים תשנ"ג. 13, רמד עמ'.
157. אבחנה טרום-לידתית. הרב אברהם רובין. גניקולוגיה, פוריות, ילודים לאור ההלכה, 88-86. היבטים הלכתיים הנוגעים להרצאות ד"ר אייבי לוין וד"ר שמחה יגל, בהנחיית ד"ר אלי שוסהיים.
158. מהלך הלידה. הרב מאיר שלדינגר. גניקולוגיה, פוריות, ילודים לאור ההלכה, 67-61. תגובות הלכתיות בעקבות הרצאותיהם של הרופאים ארפד ליוש ומיכאל שיה, בהנחית ד"ר אברהם שטינברג.
159. תלית שמירה בחדר היולדת. הרב שרגא פייביש שניבלג. שרגא המאיר, ח"ו, סי' קל, עמ' קסו. מותר לתלות, ואין בזה משום דרכי האמורי.
160. פגים וילודים בהלכה. הרב זלמן נחמיה גולדברג. גניקולוגיה, פוריות, ילודים לאור ההלכה, 45-41. מענה לשאלות שעוררו בהרצאותיהם הרופאים ארתור אידלמן ומיכאל שימל.
161. השתלת תותב כאבר המין. הרב יהודה דוד בלייך. אור המזרח, קנ-א, תשנ"ג, 284-280. אין שום איסור בטיפול המביא האבר לידי קישור.
162. תכנון המשפחה. הרב ישראל מאיר לאו. גניקולוגיה, פוריות, ילודים לאור ההלכה, 117-105. שאלות הלכה הנוגעות להרצאת ד"ר דניאל מלאך.
163. ארוכת בת עמי, מאמרים והרצאות במסגרת בתי החולים "הדסה". הרב יעקב-מן רקובסקי. ספר רביעי. ירושלים תשנ"ג, כ, 384 עמ'.
164. קיצור סגולות ישראל: תרופות הגוף. חלק א. הרב שבתי ליפשיץ. ירושלים תשנ"ג. יב, שו עמ'. מנוקד.
165. שער הרפואות בתוך ספר ילקוט משה. הרב אברהם שמסיאן. יהוד תשנ"ג, שטז-שלה עמ'. רפואות, סגולות ולחשים לפי מקורות קדומים.

166. שליחותו של הרופא לחולה אנוש. הרב שאר ישוב כהן. **חקרי הלכה**, תשנ"ג, קעה-קפג.
דיון אם יגלה לו את מצבו, כנדפס בתושבע"פ תשד"מ.
167. נאמנות הודעה מבית חולים על פטירה. הרב איסר יהודה אונטרמן, לרב נפתלי שקוביצי, בתש"ד. **שבט מיהודה**, ח"ב, אה"ע, סי' יט, עמ' רפה. יש כאן תנאים לסמוך על ההודעה ולהתיר את אשתו.
168. מכירת בית חולים כדי להיטיב את מצבו. הרב עזרא בצרי. **שערי עזרא**, ח"ב, סי' פט, עמ' קנה-קנו.
בית הדין התיר להקדש למכור את בית החולים לניאדו בתנאים מסוימים לחברה בארה"ב, כדי להגדיל את הכנסותיו לבל יתמוטט.
169. מכירת רקמות ואיברים. הרב ד"ר מרדכי הלפרין. **אוריתא**, יז, תשנ"ג, קנט-קסו.
תיאור הבעיות ופרטי ההלכות אם מותרת תרומת איברים בשכר.
170. שימוש ברקמות מכבד ושריר של נפלים. הרב איסר יהודה אונטרמן, לרב כתריאל פישל טכורש, בתשכ"ז. **שבט מיהודה**, ח"ב, יו"ד, סי' סד, עמ' רלב.
מסכים להיתר הרבנים להשתמש בתמצית ריקום שהוצא בכיאופסיה.
171. ניתוחי מתים. הרב איסר יהודה אונטרמן, לרבנות הראשית בירושלים. **שבט מיהודה**, ח"ב, יו"ד, סי' סג, עמ' רלא.
יש להתיר לאלו שציוו זאת מחיים, ובלבד שאחר-כך יבואו כל האיברים לקבורה.
172. קירוב המוות בהסכמת החולה. פרופ' זאב פלק. **שנה בשנה**, תשנ"ג, 223-219.
צדק הרופא שסירב לנתק המכשירים מאבי הכותב בגלל ההלכה והאתיקה הרפואית, אבל יש לעיין בנסיבות השונות.
173. נאמנות הרופאים. הרב יונתן בנימין גולדברגר, לרב יצחק זקל פולק. **אבני חפץ**, ח"ב, סי' מא, עמ' קלח-קלט.
יש להאמין לרופאים שאין מחלת האיידס עוברת למוהל אם ימצוץ בפה. - בסי' נז-נט, עמ' קצ-רג, משיב על מוהל שמעל במלאכתו ולא עשה מציצה בפה, לרבנים יעקב יצחק רבינוביץ מדינוב, אליהו שטרנבוך מאנטוורפן, וחיים הלברשטם מפלטבוש.
174. היבטים הלכתיים לטיפול באיידס. הרב שלמה דיכובסקי. **הצפה**, י"א ניסן תשנ"ג, 8.

- בגלל שלוש סיבות יש לחייב את קבוצות הסיכון לעבור בדיקות מתאימות.
175. אם נשתנו הטבעים בטריפה שאינו חי. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד, ח"א סי' קו, עמ' רכא-רכב.**
 בירור השיטות אם אומרים באדם ובבהמה שנשתנו הטבעים, או שמא לא ורק שנתחדשו הרפואות.
176. חולה שאינו שפוי בדעתו ומינו לו אפוטרופוס. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד, ח"ב, סי' רמט, עמ' קפ-קפא.**
 פרטי ההלכות איך יחלק האפוטרופוס את הכסף לבן ולבת.
177. בדיקת דם כדי לברר אם מח עצמות שלו ראוי להצלת חולה מסוכן. תרומת כליה. הרב מנחם זכריה זילבר, לר' יוסף מאיער. **שו"ת מאזני צדק, ח"ב, יו"ד סי' לב-לג, עמ' רכ-רכט.**
 כשאין לקנות והבדיקה תסב לו צער שאינו גדול, חייב לעשות. חייב לתרום כליה להצלת חברו, כשהרופאים מבטיחים שאינו מסתכן בכך, ואין אפשרות לקנות במגבית ציבורית.
178. השימוש במכונת החיאה (רספירטור) והסרתה. הרב מנחם זכריה זילבר. **מאזני צדק, ח"ב, יו"ד, סי' לד, עמ' רל-רלג.**
 פרטי ההלכות מתי מותר להנשים מלאכותיה, ומתי אסור להפסיק.
179. הליכת מעוברת לבית הקברות. הרב צדוק שמואל שושרד. **אמרי צדוק, סי' כא, עמ' לט.**
 מן הדין מותר, אך נהגו להימנע שמא תצטער ותפיל. - בסי' כז עמ' מד מביא, שהמפלת אחד מהתאומים לפני ארבעים יום טמאה נדה. - בסי' מ עמ' נו כמה הלכות בעניני הפלה.
180. אבילות על תינוק שנולד לתשעה, ומת יומיים אחר כך בניתוח לב. הרב צדוק שמואל שושרד. **אמרי צדוק, סי' מב, עמ' ס.**
 המום שהיה לו עשהו טריפה, ואין מתאבלים עליו.
181. קבורת שיניים תותבות עם הנפטר. הרב יוסף בר שלום. **שו"ת נצח יוסף, ח"ב, סי' נח, עמ' רסא-רסג.**
 נתנה הסבתא לנכדתה את השיניים התותבות למזכרת ולא היו עליה בעת פטירתה, אין צריך לקוברם עמה.
182. היתה אחותו חולנית מכבר, וקיבל מכתב מאביו בלשון המשתמעת לשתי פנים. הרב שמעון פולק, לרב נחום דייטש, בחרנ"ז. **שם משמעון,**

- ח"א, יו"ד, סי' לב, דף קיט:-קכ:.
לא יתחיל לנהוג אבילות עד שידע בודאי שנפטרה.
183. הזרעה מלאכותית. הרב חיים יוסף דוד וייס, לרב חיים קרייזוירט. ויען דוד, ח"ב, סי' קפח, עמ' מד-נב.
פרטי ההלכות מתי וכיצד לעשות הזרעה מלאכותית בלי חששות.
184. הזרעה מלאכותית והזרעה חוץ גופית. הרב לוי יצחק הלפרין. חזון ישעיהו, תשנ"ג, קכה-קנח.
מסקנות ההלכה עם הצעת פתרון המתבססת על טכניקת הפריה חדשה.
185. הפריית מבחנה, תרומת חומר גנטי וטיפול באין-אונות. הרב ד"ר מרדכי הלפרין. גניקולוגיה, פוריות, ילודים לאור ההלכה, 119-137. הרב יחיאל מיכל שטרן. 138-142.
הצגת השאלות המתעוררות בהלכה, ותשובות עליהן.

ז. נשים ונזיקין

186. חשש פצוע דכא. הרב איסר יהודה אונטרמן, לרב יצחק יהודה פרנקל, בתשי"ז. שבט מיהודה, ח"ב, אה"ע, סי' ה, עמ' רמא.
פרטי התנאים לדין בשאלת אברך אחד שהרופאים רוצים להוציא קצת חומר מאחד מאשכיו, כדי לבחון אם יש צורך לנתחו כדי שיוכל להוליד.
187. ספק פצוע דכא. הרב משה הלברשטם, לרב שמואל וזנר. שו"ת דברי משה, סי' פז, עמ' ריז-ריט.
אמרו לו שבברית חתך המוהל עמוק לתוך כיס הביצים, אפשר להתיר לו להמשיך לדור עם אשתו כרצונו מחמת כמה טעמים, והסכים לזה בשבט הלוי, ח"ז, סי' רו.
188. פצוע דכא כשהסירו הרופאים לתינוק ביצה אחת מחמת מחלה. הרב צדוק שמואל סושרד. אמרי צדוק, סי' נא, עמ' ע.
הפוסקים מקילים שיבוא בקהל, אם מרגיש שגם בביצה אחת הוא בגבורתו.
189. כרתו לו הרופאים ביצה לקויה. הרב עובדיה יוסף, לרב יחיאל בוחבוט. יביע אומר, ח"ז, אה"ע, סי' ח, עמ' שכד-שלו.
חזר בתשובה ורוצה לשאת אשה כי פוריותו לא נפגעה, יכול לעשות זאת כי אינו פצוע דכא.

190. כרות שפכה בתפר בבשר הגיד. הרב חיים יוסף דוד וייס. שו"ת ויען דוד, ח"ב, סי' קעח, עמ' יט.
תפירת עור הגיד אחרי מילת מבוגרים אינה עושה כרות שפכה אם לא הגיע לסילון הזרע.
191. טיפולים במחלות הפרוסטטה (הערמונית). הרב דוד שור. המאור, של, תשנ"ג, 11-17.
פירוש שאלות ההלכה ודרכי הטיפול בערמונית. על חיבור חשמל בשבת לחולה, שלג, 23-27.
192. ילדים שנמסרים על ידי בית החולים היהודי לאימוץ. הרב איסר יהודה אונטרמן, לרב יעקב פינק בבואנוס איירס, בתשכ"ב. שבט מיהודה, ח"ב, יו"ד, סי' לד, עמ' קסז-קסח.
פרטי ההלכות כאשר אין בית החולים מגלה מי היו הורי הילד.
193. מהימנותה של בדיקת רקמות לקביעת אבהות. הרבנים שלמה דיכובסקי, מסעוד אלחדד, יעקב אליעזרוב, בתשמ"ב. שו"ת ביכורי אשר, ח"א, סי' ו-ז, עמ' כט.
מכיון שהבדיקה אינה ראייה חותכת במאה אחוזים, הוחלט שהילדה בתו של האב. פסק הדין אושר בתשד"מ ע"י בית הדין הגדול בהרכב הרבנים אברהם שפירא, יצחק קוליץ, שלום מזרחי.
194. נחלשה בלידותיה, ונתנו לה הרופאים אבקה למניעת הריון כדי שתנוח שנה לפחות. הרב שמעון פולק, לרב ישראל ולץ, בתרע"ז. שם משמעון, ח"א, אה"ע, סי' ז, דף קלז--קלח:.
דיון אם מותר לה להניח האבקה לפני כל תשמיש.
195. חולה שאין בה סכנה, ואמרו לה הרופאים שהרפואות לא יועילו אם תתעבר. הרב משה דב מוועליו ולחוביץ. אהלי שם, ח, תשנ"ג, כו-כח.
הענין חמור, וקשה להתיר לה לשמש במוך.
196. הושטת יד לעזרת אשה שנפלה ברחוב על הארץ. הרב יוסף בר שלום. נצח יוסף, ח"ב, סי' סב, סק"ב, עמ' רפא-רפג.
עליו לסייע לה לקום אפילו שלא במקום פיקוח נפש, ויעשה זאת בהפסק מטפחת.
197. ניתוק קשר שידוכים או דחית הנישואין אחרי פציעה בתאונת דרכים. הרב חיים יוסף דוד וייס, להרב חיים מאיר וזנר. ויען דוד, ח"ב, סי' צג, עמ' סא-סד.

- במום קטן או מום עובר שנהיה אחרי השידוכין, אין לבטל או לדחות לזמן ארוך.
198. ארום שחלה מאד, אם יכול להקפיא זרעו עד הנישואין. הרב צדוק שמואל סושרד. **אמרי צדוק**, סי' נב, עמ' ע-עב.
- הרב דוד פיינשטיין התיר, מכיון שאין זה לבטלה אלא להזרעה.
199. הבחנה בנכרית הנשואה לישראל ונתגיירה. הרב צדוק שמואל סושרד. **אמרי צדוק**, סי' סג, עמ' פז.
- יש להקל שלא להצריך ג' חודשי הבחנה אם תביא תעודה רפואית שאינה בהריון.
200. נישואי חרש וחרשת שאינם שומעים ומדברים. הרב עובדיה יוסף, לרב יוסף גבאי. **יביע אומר**, ח"ז, אה"ע, סי' יז, עמ' שעא-שעג.
- פרטי סדר הקידושין והברכות.
201. נתפתתה כשהיתה מאושפזת בבית חולים לחולי נפש, ילדה בת, ורוצה להינשא לאבא אחרי ט"ו חודש. הרב עובדיה יוסף. **יביע אומר**, ח"ז, אה"ע, סי' יג, עמ' שנא-שנג.
- מכיון שהרופאים אסרו עליה להניק ומעולם לא הניקה, יכולה להינשא לאבי הבת שחזר בתשובה.
202. חיוב חתן בקנס, אם מבטל את השידוך בגלל שהכלה נתחרשה אחרי התנאים. הרב שרגא פייביש שניבלג. **שרגא המאיר**, ח"ו, סי' פב, עמ' קיא-קיג.
- על בית הדין לבדוק מה טיב החרשות, כי לא תמיד זה מום גדול או שאין אפשרות לתקן ע"י מכשיר שמיעה.
203. חרם דרבנו גרשום בנשתטית. הרב איסר יהודה אונטרמן. **שבט מיהודה**, ח"ב, אה"ע, סי' א, עמ' רלז.
- כשהאשה מאושפזת עשרות שנים, ותעודת ההיתר של הבעל אבדה, אפשר לסדר לו נישואין אם הרב שהתיר לו עם עוד רבנים יאשר, ואפילו אם לא יזכור ובלבד שלא יכחיש.
204. בהיתר מאה רבנים. הרב חיים יוסף דוד וייס. **ויען דוד**, ח"ב, סי' קעג, עמ' ב-ג.
- אין להתיר מחמת הליכתה לפסיכיאטר, כי רבים הולכים כדי לגלות את מקור הריב. גם לא מחמת שעברה ניתוח לסתימת פי הטבעת, כי גם אחר כך היה מסכים לדור אתה.

205. נוסח כתובת פיקח שנשא חרשת. רבי רפאל יוסף חזן. בית אהרן ישראל, מז, תשנ"ג, יב-יד.
מבוסס על נוסח הרב חיים מודעי, עם שינויים והוספות שצוינו בהערות.
206. אם ניתן לחייב חרש-אילם במזונות בניו למעלה מגיל שש. הרב מסעוד אלחדד, בתשמ"ז. ביכורי אשר, ח"א, סי' יח, עמ' קה-קט.
חייב לזונם ויורדים לנכסיו, שזכות היא לו שתיעשה צדקה בממונו.
207. בעל המבקש לצאת לחו"ל לרפואתו בלי ילדי אשתו. הרב מסעוד אלחדד. ביכורי אשר, ח"א, סי' יט, עמ' קי-קיד.
חולק על הרב יהודה רבינוביץ, וסובר שאין אומרים לאשתו לצאת עם הבעל המסוכסך עמה, ולהשאיר בארץ את ילדיה הקטנים.
208. התובע גירושין בטענה שאשתו היתה חולת רוח עוד קודם לכן. הרב מסעוד אלחדד. ביכורי אשר, ח"א, סי' כא, עמ' קכא-קכז.
חייבת האשה לקבל גט בהסדרת עניני הממון, ואם לאו יוכל לשאת אחרת על פניה.
209. נפרדו בערכאות כי לא היתה לו גבורת אנשים, ומנישואין אזרחיים עם יהודי שני נולדו לה בנים. הרב עובדיה יוסף, לרב כתריאל דוד קפלן.
יביע אומר, ח"ז, אה"ע, סי' ז, עמ' שכג-שכד.
מסכים עם השואל להכשירם לבוא בקהל בגלל קידושי טעות של הראשון.
210. גירושין בשל חוסר גבורת אנשים. הרב איסר יהודה אונטרמן. שבט מיהודה, ח"ב, אה"ע, סי' כה, עמ' ש-שב.
צריך לדעת הרבה פרטים עובדתיים לפני שמחליטים.
211. יבמה שנפלה לפני יבם עקום רגלו הימנית ומחלל שבת כפרהס"א. הרב שמעון פולק, לרב ישעיה יוסף מרגולין מברוקלין. שם משמעון, ח"ב, ענינים, סי' ד, עמ' קפב-קצב.
האחרונים פסקו שאם אי אפשר לחלוץ, מותר בזמן הזה לייבם.
212. חליצה באשה שניטל רחמה. הרב איסר יהודה אונטרמן, הרב יעקב מסקין, בתשי"ב. שבט מיהודה, ח"ב, אה"ע, סי' נד, עמ' שנט-שסא.
אינה חולצת רק איילונית מתחילת ברייתה, אבל כשנעשית אחר כך - חולצת.
213. כשרות דיין סומא לגמר דין. הרב יעקב ב"ר יהודה דומ"ץ שקלוב. כרם שלמה, קנח, תשנ"ג, י-יג.
דין אם יכול דיין סומא לשבת בבית הדין בגמר הדין.

214. זכות שכנים למנוע פתיחת מרפאת שיניים בבית מגורים. הרבנים יעקב אליעזרוב, מסעוד אלחדד, שלמה דיכובסקי. **ביכורי אשר**, ח"א, סי' לז-לט, עמ' רטו-רלה.
הושגה פשרה להמתין עד תום זמן השכירות, ואז לפנות את המרפאה.
215. נהג שנרדם באמצע הנסיעה וניזוקו הנוסעים. הרב חיים יוסף דוד וייס, לרב יצחק מנדל ולרב שמואל וזנר. **ויען דוד**, ח"ב, סי' רנו-רס, עמ' קצא-רטו.
נסע לדרך ארוכה ולא ישן מקודם, חייב לשלם את הוצאות הריפוי. ישן כראוי ולא היה חולה ואעפ"כ נפלה עליו תרדמה פתאומית, הרי הוא אנוס ופטור.
216. נהג שנרדם בשעת הנסיעה וניזוקו הנוסעים. הרב מנחם זכריה זילבר. **מאזני צדק**, ח"ב, חו"מ, סי' לא-לד, עמ' שפ-שפט.
חטפתו שינה היא אונס גמור, ואינו חייב בנזקם וברפואתם, ודלא כהדיין מאנטוורפן שחייב.
217. רופא שיניים שהחל לטפל ויצא לחופש, אם מנכים משכרו ההוצאות לרופא אחר. הרב מנחם זכריה זילבר, לרב שמואל דוד פרידמן. **מאזני צדק**, ח"ב, חו"מ, סי' ל, עמ' שעח-שפ.
יצאה לחופש אינה אונס, וינכה משכרו מה ששילם לרופא השני, כי לא היה צריך לחפש רופא יותר זול.

הרב מאיר וונדר

מפתח מוער

למאמרי רפואה והלכה שנדפסו בספרי השו"ת

ובכתבי-עת תורניים בשנת תשנ"ד

רשימה קודמת: לעיל עמ' 404-438

תוכן הפרקים

22 - 1	א. תפילין, תפילה, ברכות
61 - 23	ב. שבת
83 - 62	ג. מועדים
89 - 84	ד. איסור והיתר
110 - 90	ה. טהרה
119 - 111	ו. נדרים, כיבוד אב
136 - 120	ז. מילה, פדיון הבן
145 - 137	ח. רפואה
157 - 146	ט. חולים, אבילות
166 - 158	י. השתלות
188 - 167	יא. פוריות, מניעת הריון
200 - 189	יב. הפלות, פצוע דכה
241 - 201	יג. נשים, נזיקין

מפתח הספרים וכתבי העת

1. **אבן פנה** הרב בן ציון נשר, תל אביב
2. **אבני ישפה** הרב ישראל פסח פיינהנדלר, ירושלים
3. **אור מאיר** אברכי הכולל שעל יד ישיבת חכמי לובלין, בני ברק
4. **אור תורה** ישיבת כסא רחמים, בני ברק
5. **אל-דוד** הרב דוד אברהם ספקטור, נוקדים
6. **אנציקלופדיה הלכתית-רפואית** הרב פרופ' אברהם שטיינברג, ירושלים
7. **אסיא** מכון שלזינגר, ליד מ"ר שערי צדק, ירושלים
8. **בית ישראל א-ב** הרב ישראל אברהם אלטר לנדא, עדעלין בהונגריה
9. **ברכת בנים** הרב יהושע זאב זנד, ירושלים
10. **בשעריך ירושלים** המועצה הדתית, ירושלים
11. **דברי שלום או"ח ב** הרב שלום יצחק מזרחי, ירושלים
12. **הדרום** הסתדרות הרבנים דאמריקה, ניו יורק
13. **הליכות** המועצה הדתית, תל אביב יפו
14. **והשיב משה** הרב משה מלכה, פתח תקוה
15. **וישאל שאול א-ב** הרב שאול בראך, קאשוי בסלובקיה
16. **ושב ורפא** הרב רפאל אייפרס, אמשטרדם
17. **זכר יהוסף אה"ע** הרב יוסף זכריה שטרן, שאוולי בליטא
18. **יצחק ירנן ה** הרב יצחק ברדא, בני ברק
19. **ישמח לבב** הרב ישועה שמעון חיים עובדיה, צפרו במרוקו
20. **כתלנו** ישיבת הכותל, ירושלים העתיקה
21. **המאור** הרב מאיר אמסל, ברוקלין
22. **מגד יהודה א** הרב יהודה משולם דב פולטשק, ברוקלין
23. **מוריה** הוצאת מוריה, ירושלים
24. **מנחת פרי א** הרב ישעיהו פנחס רוטנברג, ירושלים
25. **משלב** ישיבת הקיבוץ הדתי, עין צורים
26. **ניב המורה** הסתדרות מורי אגודת ישראל, בני ברק
27. **נר יהודה אריה** כולל על שם רבי יהודה אריה אלטר, ירושלים

28. **עדות** חוג בני הישיבות שלייד העדה החרדית, ירושלים
29. **עזר משפט** הרב אליעזר גולדשמידט, ירושלים
30. **עמק יהושע כ-ד** הרב יהושע מאמאן, ירושלים
31. **פעמי יעקב** כולל הוראה על שם הרב יעקב לנדא, בני ברק
32. **פרח שושן** הרב ישועה שבאבו ידיע זיין, מצרים
33. **ציץ אליעזר כ** הרב אליעזר יהודה ולדינברג, ירושלים
34. **קנין תורה בהלכה ח** הרב אברהם דוד הורביץ, ירושלים
35. **רב פעלים** הרב יוסף חיים, בגדר
36. **שבט הלוי ח** הרב שמואל ווזנר, בני ברק
37. **שבט מיהודה ג** הרב איסר יהודה אונטרמן, ירושלים
38. **שורת הדין א-ב** מכון שער המשפט, ירושלים
39. **שנתון המשפט**
- העברי יח-יט המכון לחקר המשפט העברי, ירושלים**
40. **תחומין יד** מכון צומת, אלון שבות
41. **תהלות דוד** הרב דוד בן ציון קליין, יסודות
42. **תשובה כהלכה** הרב שלמה קורח, בני ברק

מפתח השמות

בן נאים, ר' יוסף 182	אבידור, ר' אבשלום 6
בן שלמה, ר' אליעזר 28, 138	אברהם, סופר אברהם 77
בראון, אלחנן 181	אדלר, ר' יוסף צבי 122
בראך, ר' שאול 5, 197, 200, 219,	אוירבך, ר' שלמה זלמן 153, 155,
233, 220	158, 159, 165, 202
ברדא, ר' יצחק 139	אונטרמן, ר' איסר יהודה 30
ברדקי, ר' אליהו 31	איפרס, ר' רפאל 12, 25, 88, 89,
ברון, ר' אריה ליב 124	128, 170
ברנסדורפר, ר' מאיר 203	ר' אליהו ור' יואל בעלי שם 167
גולדשמידט, ר' אליעזר 194, 209,	אליעזרוב, ר' יעקב 230
225, 211	אלישיב, ר' יוסף שאול 158, 209
גורטלר, ר' נחום 221	אפפל, ר' יוסף יהושע 223
גינצבורג, ר' שמאי 163	בלום, ר' רפאל 240

- גרסו, ר' קלונימוס זאב 49
 גרזי, ריצ'רד 169
 דוקס, ש 142
 דותן, שאול 16
 דיק, ר' יהודה 161
 הורביץ, ר' אברהם דוד 15, 114,
 237, 208, 207, 146, 122, 121
 הלל, ר' משה 167
 הלפרין, ר' מרדכי 53, 137
 וזנר, ר' אברהם אלעזר 44
 וזנר, ר' שמואל 11, 17, 32, 35, 37,
 43, 45, 50, 54, 59, 70, 81, 93, 94,
 117, 119, 120, 125, 126, 133, 140,
 143, 149, 166, 185, 187, 193, 198,
 206
 ויינברג, ר' יחיאל יעקב 84
 וייסברג, ר' יוסף ומשה 122
 וכטפויגל, ר' יצחק יעקב 30
 ולידנברג, ר' אליעזר י 6, 10, 38,
 42, 69, 79, 87, 102, 123, 141, 172,
 175, 178, 189, 190, 195, 214, 229
 זילברשטיין, ר' יצחק 142, 180
 זנד, ר' יהושע זאב 168
 חזק, ר' שמחה ור' יצחק 167
 טל, ר' שמואל 27
 טנדלר, ר' משה דוד 159
 ר' יוסף חיים מבגדד 1, 2, 18, 23,
 36, 51, 64, 73, 91, 96, 99, 100,
 104, 106, 109, 110, 112, 136, 154,
 157, 184, 191, 205, 222, 224, 226,
 232
 יוסף, ר' יצחק 48
 יפה-שלזינגר, ר' אברהם 55
 ישראלי, ר' שאול 173
 לאו, ר' ישראל מאיר 122, 159
- לדין, אייבי 181
 לורנץ, ר' אברהם ישעיהו 29
 לייזרזון, ר' שמחה בונם 158
 לנדא, ר' ישראל אברהם אלטר 7,
 9, 14, 40, 61, 63, 72, 83, 90, 97,
 108, 113, 127, 130, 179
 מאוזו, ר' מאיר 3, 4
 מאמאן, ר' יהושע 6, 76, 78, 132,
 176, 182, 183, 192, 199, 212, 213,
 228, 235, 239
 מזרחי, ר' שלום יצחק 19, 22
 מיזלס, ר' אברהם 150
 מלכה, ר' משה 156
 מצגר, ר' יונה 65, 80
 נבנצל, ר' אביגדור 65
 נשר, ר' בן ציון 8, 62, 66, 68, 71,
 74, 86, 115, 144, 164
 סופר, ר' יצחק צבי 75
 סין-הרשקו, ענת 53
 סינקלר, דניאל 145
 ספקטור, ר' דוד אברהם 129
 עובדיה, ר' ישועה שמעון חיים
 131, 134, 171, 186, 216
 עוזיאל, ר' בן ציון מאיר חי 182,
 183
 פולטשק, ר' יהודה משולם דב 33,
 34, 155
 פיינהנדלר, ר' ישראל פסח 21, 24,
 39, 46, 47, 52, 58, 60, 67, 92, 107,
 202
 פיינשטיין, ר' משה 159
 פישביין, יוכבד 53
 פלדמן, ר' שמואל 217
 פקטר, אברהם 148
 פרבשטיין, ר' משה מרדכי 26, 210

פרינר, ירוחם 137	שבאבו ידיע זיין, ר' ישועה 57,
קורח, ר' שלמה 204, 151, 147, 111,	201, 135, 103, 95
227,	שופר, אבינועם 231
קורנילדי, מיכאל 174	שטיינברג, אברהם 173, 159, 122
קורלנדסקי, ר' זלמן	שטרן, ר' יוסף זכריה 196, 188, 177,
קליין, ר' דוד בן ציון 57, 95, 103,	238, 218,
201, 135	שטרן, ר' משה 34
קמינצקי, ר' אהרן 162	שלפוברסקי, ר' מיכל 160
רוטנברג, ר' ישעיהו פנחס 95, 57,	שמרלר, ר' חיים 85
201, 135, 103	שפי, אורלי 77
רפפורט, ר' שבתי אברהם 159	שפירא, ר' אברהם אלקנה 159
שאנן, ר' חיים שלמה 215	שפרן, ר' יגאל בצלאל 173, 116,

מפתח העניינים

אב 12, 23, 108, 115-117, 214, 215; אכלות 154-157; אבקת מרק 45;
אוזניים 40, 106, 107; אונס 188; אופיום 73; איטר 4-2, 8, 237, 238; אילונית
221; אילם 140, 240; אלרגיה 54; אמצעי מניעה 181; אנדרוגינוס 239;
אפילפסיה 228-231; אצבע 7, 13, 14, 52; אשכים 185, 197-192.

בולמוס 81; ביצה 74; בית חולים 9, 10, 60, 61, 135, 152, 153. בית כנסת 17;
בעל 175, 211, 213, 224; בקור חולים 146; ברכות 6, 11, 22-20, 94; בשר
בחלב 85; בתולים 95.

גבורת אנשים 43, 175, 223-226; גבס 101; גוסס 161; גט 194, 199, 216, 218,
223, 225, 229, 230, 234; גידם 5, 6; ג'לטין 87; גרות 12, 187, 196.

דר 110; דילוג תיבות 11, 23; דם 84, 91, 130.

הברלה 24, 69, 70; הבחנה 187, 188; הדלקה 35, 69; הוצאה 37, 38, 40;
הנדסה גנטית 170; הפלות 189-191; הפריה מלאכותית 140, 175-171, 215;
הצלה 35-33; הרדמה 123, 124; השתלות 158, 160-166, 214; התעמלות 52.

יטמינים 11; וסת 93, 97, 98, 107.

זנות 217, 191; זריקה 48, 44, 43; זרע 182-184, 185.

חולים 27, 31, 36, 50, 59, 111-114, 119, 140, 144-148, 175, 211, 233;
חולירע 154; חילונים 32; חליצה 200, 236-238; חמץ 62; חמר מדינה 24;
חנוכה 69; חנות 157; חציצה 14, 18-20, 101-110; חרש 134, 186, 205, 206,
217, 216, 209.

טבילה 99-110; טומאה 152, 153, 162; טחורים 91; טיי-זקס 189, 221;
טלטול 61; טלפון 35, 59, 69.

יבום 233, 235, 236; יבלת 5; יולדת 48, 49, 77; יום טוב 67; יום כיפור 30,
81-74; יחוד 201, 202, 204; יין 64, 65.

כבד פה 16; כהן 152, 162, 186; כיסוי ראש 227; כמוסות 86, 87; כפית
טיפול 140, 144, 145; כרות שפכה 197, 198; כתובה 205, 207, 216, 218.

לב 163; לחם משנה 25; לשון הרע 141.

מאכלות אסורות 55, 86; מגילה 69; מגן קלמפ 126, 141; מד-חום 57, 58;
מוגלה 52; מוות 32, 158, 159; מוך 96, 176, 177; מום 156, 222; מורדת 211;
מזגן 17; מזוזה 135, 136; מזונות 209, 210, 212; מחיקה 56; מחלה מדבקת
140; מילה 48, 71, 72, 120-129, 141; מים 79; מינקת 69, 77, 128; מייעים
69; מכירת חמץ 62; ממרח 46, 47; מניעת הריון 176-181; מעוברת 68, 91,
93, 186, 190; מצה 64; משכב זכר 204; משקפים 40-37, 241.

נדה 99-90; נדרים 111-114; נהג 33; נזיקין 241; נטילת ידים 20-18, 81;
ניסויים בבעלי חיים 150; ניתוח 66, 75, 129, 179, 198, 199; ניתוחי מתים
149; נכרים 25, 33, 36, 61, 127, 136, 140, 164, 190; נפלים 133-131; נשיאת
כפים 15-13; נשים 8, 201-203, 240; נשק 34; נשתנו הטבעים 139.

סגולות 55, 139, 151, 167, 207; סוכה 82; סוכרת 24; סומא 1, 22, 118, 232;
236; סופר 2; סירוס 194, 197, 200; ספירת העומר 66; ספר תורה 2, 83;
סתירה 44.

עדות 240; עדשות 67; עוברים 32, 189-191; עור 105; עינים 32, 104, 222;
עליה לתורה 16; עקריות 140, 167, 221.

פדיון הבן 129-134; פוריות 53, 167-169; פיזיותרפיה 53; פיקוח נפש 26;
פסח 65-62; פצוע דכה 197-192; פרי 21, 22; פרשת פרה 83.

צביעה 39; צדקה 114, 119; צהבת 120-122; צואה 9, 10; צום גדליה 74; ציצית 1; צמח 143; צרעת 13.

קידוש 23-25, 74; קידושין 205-208; קימה 118; קמיע 136, 151; קעקע 88; קרנית 164-166.

ראש 102, 103, 227; ראש השנה 71, 72; רב 140; רביעיה 190; רוסיה 125; רופא 188, 201-203; רחיצה 117; רחם 92-94, 235; ריבית 89; רעד 228; רפואה 48, 115, 116, 137-145, 167-169, 212-214; רקמות 193.

שבת 5, 23-61, 156, 214; שהחיינו 22; שוטה 90, 210, 218-220; שותפים 157; שחיטה 51; שידוך 208; שיניים 32, 50, 63, 108, 109, 214; שליח ציבור 80; שלפוחית השתן 199; שמאל 237; שמות 207, 234.

תה 45; תינוק 155, 156; תלמוד 139; תלמיד חכם 118, 119; תפילה 12, 31, 108, 146, 167; תפילין 2-9, 69; תפירת פצע 42, 101; תרופות 76, 80, 84, 139, 193; תרנגול 51; תשובה 73; תשעה באב 68-70.

א. תפילין, תפילה וברכות

1. ברכת הסומא על הציצית. רבי יוסף חיים. רב פעלים, תשנ"ד, או"ח, ח"ב, סי' ז, עמ' קעא.
יברך כמנהג, ודלא כרבי חיים פלאגי בספרו לב חיים, סי' ק.
2. סופר איטר. רבי יוסף חיים. רב פעלים, תשנ"ד, או"ח, ח"ב, סי' ט, עמ' קעו-קעט.
הרוצה להדר לכל הדעות אינו יוצא בתפילין שכתב, אבל בספרי התורה שכתב אין חשש.
3. כתיבת תפילין והנחתם באיטר. הרב מאיר מאזוז. אור תורה, שי, תשנ"ד, פג-צא.
איטר מניח בימינו כדעת מרן, ואין לדחות הלכות פסוקות מפני קושיות על דרך הסוד.
4. איטר בכתיבת תפילין והנחתם. הרב מאיר מאזוז, לגיסו הרב יצחק ברדא. שו"ת יצחק ירנן, ח"ה, סי' ה, עמ' מ-כו.

- איטר מניח תפילין בימינו וכותב בשמאלו, וכשר אפילו לכתחילה גם לדעת המקובלים.
5. גידם בתפילין. הרב שאול בראך. שו"ת **וישאל שאול**, ח"א, סי' א-ד, עמ' א-ח.
- בירור חיובו בתפילין, וכיצד יעשה כשנשארה לו זרוע, או נקטעה כל ידו השמאלית, או נקטעה כף ידו הימנית. - בסי' נ עמ' סח דיון, אם מותר לחתוך יבלת בשבת בכלי או ביד.
6. גידם שכתב תפילין בפיו. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, הרב יהושע מאמאן, הרב אבשלום אבידור. שו"ת **עמק יהושע**, ח"ד, או"ח, סי' א-ד, עמ' א-ז.
- הראשון חולק וסובר שאם אין תפילין אחרים יכול להניחם בברכה. - בעמ' קמו סי' יד פוסק, שאיטר יטול הפרי בשעת הברכה בימין ככל אדם.
7. נקטעה בשמאלו אצבע האמצעית הנקראת אמה. הרב ישראל אברהם אלטר לנדא, לר' צדוק הירשדורפר, בתרע"ו. שו"ת **בית ישראל**, תשנ"ד, ח"א, או"ח, סי' ג, דף ו ע"ב.
- יכרך רצועת התפילין על האצבע הסמוכה לאגודל.
8. קשירת תפילין על ידי אשה. הרב בן ציון נשר. שו"ת **אבן פנה**, ח"א, סי' ועמ' א.
- נותח בידו הימנית ואינו יכול לקשור התפילין בשמאלו, יכולה אשתו לקשור לו ויכרך. - בסי' ו עמ' ב פסק, שנער העושה כל מלאכתו בימין ורק כותב בשמאל, יניח בימין כל אדם.
9. יהודי השוכב בבית חולים עם אחרים. הרב יא"א לנדא, לר' צבי פרישמן, בתרפ"ט. **בית ישראל**, ח"א, או"ח, סי' ז-ח, דף ט.
- אם מיטתו מוגבהת 80 ס"מ, יוכל לומר דברים שבקדושה גם אם יש בחדר גרף של רעי, ואם לא-יסב את פניו לצד השני. - נותח על השבר ואסרו לו להתנועע שלווה ימים - פטור מתפילין, או שאחרים יניחו לו.
10. וילון בין שתי מיטות בחדר חולים שאינו מגיע לארץ, ויש צואה או מי רגלים מאחוריו. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לד"ר אברהם-סופר אברהם. **ציץ אליעזר**, כ, סי' יא, עמ' מא-מב, סי' מה, סק"ב, עמ' קיט.
- מותר לומר דברים שבקדושה כדעת הרב שלמה זלמן אויערבאך, שהוילון מכסה. חולק על הרב יוסף שלום אלישיב שאסר, וסובר שיש להחשיב הוילון כמחיצת המיטה. מותר אפילו כשיש ריח רע, אם מפזרים שם בושם.

11. רב שמחמת מחלתו מדלג תיבות, או תחילה וסוף בברכות. הרב שמואל ווזנר, לרב שרגא פייביש שניבלג. **שבט הלוי**, ח"ח, תשנ"ד, סי' טז, עמ' יג.
- אינו בכלל מוציא שם שמים לבטלה, וינסו ללמדו לצמצם עצמו בפתחה והתימה של ג' ברכות ראשונות ואחרונות, ולסיים במחשבה מה שאינו גומר בדיבור.
12. תפילה בבית הכנסת לרפואת אביו של גר. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, סי' סג, עמ' רכב-רכג.
- מותר להתפלל לרפואת אביו החולה, או לומר עליו קדיש.
13. חולי הצרעת בזמננו. הרב ישעיהו פנחס רוטנברג. **מנחת פרי**, ח"א, סי' קיח, עמ' קצד.
- פשיקת אצבעות הכהנים בעליה לדוכן אינה כדי להראות שאינם מצורעים, אלא כי השכינה שורה עליהם.
14. כהן שיש לו רטיה על אצבעו. הרב יא"א לנדא, לר' יצחק הכהן גליק, בתרפ"ו. **בית ישראל**, ח"א, או"ח, סי' יז, דף טו.
- מותר לשאת כפיו, ואין בזה חציצה, או חשש שיסתכלו עליו.
15. כהן שיש לו כתובת קעקע בזרועו, והרופא טרם הסירו. הרב אברהם דוד הורביץ. **קנין תורה בהלכה**, ח"ח, סי' י', עמ' יא.
- ישא את כפיו אם מנהג המקום לכסות בטלית גם את הידים.
16. עליה לתורה של כבד פה. שאול דותן. **משלב**, י, תשמ"ט, טז-כג.
- יכול כבד פה לעלות לששת הקרואים, והכהן לא יעלה ראשון כשאין מבינים את דיבורו.
17. מזגן בבית הכנסת. הרב שמואל ווזנר, לר' ישעיה שפיצר. **שבט הלוי**, ח"ח סי' שז, עמ' רעד.
- זקנים וחולים ממתפללי בית הכנסת אינם יכולים למחות שלא יתקינו מזגן, אבל אין לעצור ידם מלפתוח חלון שלא יחלו מהקור.
18. נטילת ידים כשידו האחת חבושה ברטיה על המכה. רבי יוסף חיים. רב **פעלים**, תשנ"ד, או"ח, ח"א, סי' ח, עמ' נב-נה.
- יטול ידו השנייה, ויברך על נטילת ידים ולא על נטילת יד.
19. נטילת ידים במי שיש לו רטיה על ידו. הרב שלום יצחק מזרחי. שו"ת **דברי שלום**, או"ח, ח"ב, תשנ"ד, סי' כג, עמ' סז-סט.
- יטול מרביעית בבת אחת על ידו, ומועיל אם יוכל לצמצם ליטול עד הרטיה. חילוקי דינים אם נפלה הרטיה באמצע הסעודה.

20. ברכת על נטילת ידיים במקרים של חציצה. הרב ישעיהו פנחס רוטנברג. שו"ת **מנחת פרי**, ח"א, סי' ד, עמ' טו-יז.
נטל ידו אחת כשבשניה היתה רטיה ואחרי הברכה היא נפלה, יטול בברכה אפילו אם לא הפסיק בדיבור.
21. ברכה על פרי שנאכל בתחילת הסעודה. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. שו"ת **אבני ישפה**, ח"ב, סי' יב, עמ' כו.
יש לברך עליו, אע"פ שלדעת הרופאים הוא צורך האוכל מפני שמועיל לעיכול ולעורר התיאבון.
22. ברכת שהחיינו בסומא, הרב שלום יצחק מזרחי. **דברי שלום**, או"ח, ח"ב, סי' צז, עמ' שלה.
סומא יברך שהחיינו על פרי חדש בשעת האכילה. בירך בשעת ראייה של אחרים, לא יברך שוב אלא ישמע מאחר.

ב. שבת

23. אב זקן המקדש בלחש ובדילוג תיבות. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, או"ח, ח"ב, סי' מא, עמ' רסט-רע.
יקדש בלחש עם אביו, ויוצא גם בלי אחיזת הכוס בידיו.
24. קידוש על חמר מדינה כשהיין מצוי. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ב, סי' כ, עמ' מ.
חולת סוכרת האסורה בשתיית יין, הסכים הרב יוסף שלום אלישיב שתקדש בליל שבת על פת, ובשחרית וכן להבדלה תעשה על מיין תפוזים טהור, או על בירה אם מותר לה.
25. יין קידוש ופרוסת לחם משנה לאחות נכרית המטפלת בזקנה יהודיה חולה. הרב רפאל אייפרס. שו"ת **ושב ורפא**, סי' ט, עמ' מב-מג.
מותר להערים ולתת לה יין מבושל ולחם ממקום אחר.
26. חילול שבת לכל צרכי חולה מסוכן. הרב משה מרדכי פרבשטיין. **אסיא**, נג-נד, תשנ"ד, 87-106.
גדרי ספק פיקוח נפש וצרכי חולה.
27. חולה שאין בו סכנה. הרב שמואל טל. **כתלנו**, טו, ח"א, תשנ"ד, 194-173.
בירורים בגדרי חולה שאין בו סכנה.

28. החובה להציל נפשות כמשפט העברי. ד"ר אליעזר בן-שלמה. **אסיא**, נג-נד, תשנ"ד, 67-75.
- הסקירה כוללת גם את הפסיקה של בית המשפט העליון בישראל.
29. היתר פקוח נפש ודין ונשמרתם. הרב אברהם ישעיהו לורנץ. **ניב המורה**, יז, תשנ"א, פח-קכח.
- י"ז כללים בגדרי פיקוח נפש.
30. אונס ורפואה לענין פיקוח נפש. אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב. הרב איסר יהודה אונטרמן. **שבט מיהודה**, ח"ג, סי' לב-לג, עמ' שעד-שעו.
- בסי' ז עמ' כה דן באכילת חולה ביום כיפור - הקל תחילה. תגובת הרב יצחק יעקב וכטפויגל על פיקוח נפש ורודף, סי' ז, עמ' תכה-תכו.
31. חילול שבת בתפילה לחולה. הרב אליהו ברדקי, לרב איסר יהודה אונטרמן. **שבט מיהודה**, ח"ג, סי' ט, עמ' תכט-תל.
- תגובה לספרו שבט מיהודה ח"א.
32. חילול שבת להצלת עוברים של מחללי שבת. הרב שמואל ווזנר, לרב שמואל אליעזר שטרן. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' סז, עמ' מז.
- הנולד לבת ישראל בין הגויים רחוק שישמור מצוות, אבל בארץ וכדומה שיש הרבה בעלי תשובה, אפשר ישמור שבתות הרבה. - קביעת רגע המות לפי פעימה הלב, ואפילו אם פסקה הנשימה. - בסי' סט-צא עמ' מט-עד, בירורים בהלכות רפואה בשבת, או"ח, סי' שכח-שלא, על סדרי הסעיפים, כולל עניני מחלות שיניים, עינים, שברים ופצעים.
33. נהג עכו"ם להצלת חולה בשבת. הרב יהודה משולם דב פולטשק. **מגד יהודה**, ח"א, סי' י, עמ' עג-צח.
- על חברת הצלה להכין נהגים גויים מערב שבת, וישראל יסע עמם בשבת.
34. נשיאת כלי תקשורת בשבת לצורך הצלה. הרב יהודה משולם דב פולטשק. **שו"ת מגד יהודה**, ח"א, תשנ"ד, סי' ה, עמ' לז-נ.
- אסור לשאת מכשיר קשר, אלא יניחו פתוח בביתו או בכית הכנסת. הרב משה שטרן מדברצין בתשובתו הסכים לכך.
35. איש הצלה שעליו להדליק מפסק ראשי. הרב שמואל ווזנר, לרב שמואל אליעזר שטרן. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' נו, עמ' לט.
- אינו צריך להוריד תחילה את כל כפתורי המוקצה, ויכול להדליק את

- הכפתור הראשי אע"פ שאינו צריך לכל המנורות. בסי' קצג סק"ב עמ' קעז פסק, שאיש הצלה שיצא לבית חולה ומצבו השתפר, אין צורך לצלצל אליו שלא יבוא.
36. חולה שאין בו סכנה וכבר נטל התרופה בשבת ונשכרה הצלוחית, אם יכול לומר לרופא להכין לו לימים הבאים מכיוון שייעדר מהעיר שבוע. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, או"ח, ח"א, סי' כז, עמ' קל-קלב. אם זה כרוך באיסור דאורייתא אל יאמר לו, ובדרכנו יש להתיר.
37. המחמיר לפעמים שלא ללכת במשקפים ברחוב. הרב שמואל וזנר, לרב דב רוזנבוים. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' מח, עמ' לג. אין זה מבטל מתורת מלבוש, ויכול לצאת בהם בשבת.
38. יציאה בשבת בעדשות משקפים שמחליפות צבע באור השמש. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לד"ר בנימין סילברסטון. **ציץ אליעזר**, כ, סי' יד, עמ' מח. מחמת כמה טעמים מותר לצאת בהם בשבת.
39. הרכבת משקפים מחליפי צבע בשבת. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ב, סי' לט, עמ' עט-פ. לדעת הרב יוסף שלום אלישיב זה נכלל באיסור דרבנן של צבע שאינו מתקיים, וראוי להחמיר שלא להרכיבם בשבת, אף כי המיקל יש לו על מי לסמוך.
40. יציאה בשבת בצמר גפן שבאוזן. הרב יא"א לנדא, לר' שמואל זנויל גליקליך, בתרצ"ה. **בית ישראל**, ח"א, או"ח, סי' יא-יב, דף יב ע"ב - יד ע"א. רוב העושים כן יש להם מיחוש וחולי באוזן, ומותר גם אם אינו קשור. נפלה הזכוכית מהמשקפים ואינו יכול ללמוד ולהתפלל בלעדיהם, יכול להחזירה למקומה בלי הידוק הבורג.
41. סתירת מחיצה המתרת בשבת, כגון בבית חולים. הרב ישעיהו פנחס רוטנברג. **מנחת פרי**, ח"א, סי' לג, עמ' נז-נח. אומרים מיגו דאיתקצאי כשהשתמש במחיצה המתרת בין השמשות, ואסור לסותרה בשבת.
42. תפירת פצע בשבת למניעת זיהום, וכעבור עשרה ימים מושכים החוט וזורקים אותו. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לד"ר אברהם-סופר אברהם. **ציץ אליעזר**, כ, סי' יח, עמ' נג-נה. מותר לתפור הפצע, ואין זה נקרא קשר של קיימא.

43. אברך שפסקה לו גבורת אנשים. הרב שמואל ווזנר. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' רפז, סק"ב, עמ' רנד.
לא יזריק לעצמו כליל שבת כדי שיוכל לשמש, מכיוון שאפשר לקיים המצוה גם באמצע השבוע.
44. הרכבת מזרק חד-פעמי בשבת. הרב אברהם אלעזר ווזנר. **אור מאיר**, ג, תשנ"ד, נז-נח.
יש להתמיר שלא להרכיב לצורך חולה שאין בו סכנה, ויכינו מערב שבת. הסכים לכך זקנו הרב שמואל.
45. הכנת מזון לחולים בשבת, הרב שמואל ווזנר, לר' אליהו ירט. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' סג, עמ' מה.
קוביות אבקת מרק שנעשו על ידי אידוי, יש להתמיר שלא לשרותם בכלי שני בשבת, עד שיתבררו פרטים עובדתיים נוספים. - בס"י סד עמ' מו השיב לר' יששכר דב שורץ, שיש להקל לשתות בשבת תה המסדיר נקיון המיעיים, ואין זה נראה כרפואה.
46. משחה בשבת. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ב, סי' לב, עמ' סג-סה.
אין למרוח בשבת, ובחולה כל גופו הסכים הרב יוסף שלום אלישיב שיניח ליפול על הפצע, או שיכין התחבושת מערב שבת.
47. סיכת אבר בשבת לפני תשמיש. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ב, סי' לא, עמ' סב.
מותרת מפני שאין זה לרפואה.
48. **דיני רפואה בשבת** על פי פסקי מרן הש"ע והרמ"א ונושאי כליהם בס"י שכח-של. הלכות חולה ויולדת בשבת. הרב יצחק יוסף. ירושלים תשנ"ד, ו, רי עמ'.
נכלל בספרו: ילקוט יוסף - שבת חלק ד, שצו עמ'. רובו בדיני החולה לסוגיו, תרופות וזריקות, חבישת מכה, יולדת ומילה, משטרה ומכבי אש.
49. **דיני יולדת בשבת**. פסקי הלכות עם מראי מקומות וביאורים. הרב קלונמוס זאב הכהן גראס. בסוף ספרו פרי הגן על פרי מגדים או"ח ח"ב. ברוקלין, דפוס תלפיות, תשנ"ד, שלז-שמג עמ'.
50. החזרת שן שנפלה בשבת. הרב שמואל ווזנר, לרב יהודה אריה דינר. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' צב, עמ' סט.
יתכן שיש בזה איסור תורה, ואין לעשות כן אפילו על ידי גוי. - בס"י

צג עמ' סט, עד, השיב לרב משה פולק, שאין לעשות איסור תורה על ידי שינוי לצורך חולה שאין בו סכנה.

51. הוצרכו לשחוט בשבת תרנגול לחולה שיש בו סכנה, ויש תרנגול אחד קטן שיכול להספיק. רבי יוסף חיים. רב פעלים, תשנ"ד, או"ח, ח"א, סי' כא, עמ' צו-קב.
כשיש לפניו שנים ישחט הקטן ולא הגדול, וכשמביאים אחד אין צורך לחקור אם יש קטן הימנו.

52. שריית אצבע במים חמים בשבת. הרב ישראל פסח פיינהנדר. אבני ישפה, ח"ב, סי' לג, עמ' סה-סז.

כשיש לו מוגלה באצבע, הסכים הרב יוסף שלום אלישיב שישרה אותה במים חמים, מכיון שאין זה ניכר שכוונתו לרפואה. - אין לבלוע ויטמינים בשבת. - התעמלות אינה דומה לריצה, ואסורה בשבת.

53. כוננות לטיפול פיזיותרפי בשבת. תשובת הרב ד"ר מרדכי הלפרין לשאלות ענת סין-הרשקו. אסיא, נג-נד, תשנ"ד, 212-214.
הוראות מעשיות כיצד תנהג הפיזיותרפיסטית בשבת. - הערות הרב אביגדור נבנצאל. 208. - ד"ר יוכבד פישביין: נוהגי הלכה במעבדה לפוריות הגבר בבי"ח לניאדו. 209-210.

54. חולי אלרגיה (היפירכי) שאם אינם לוקחים תרופות מדי יום, מנוזלים ומשתעלים ודמעות זולגות מעיניהם. הרב שמואל ווזנר, לרב יצחק זקל פולק. שבט הלוי, ח"ח, סי' סו, עמ' מז.
אין זו מחלה אלא מיחוש בעלמא, ואין גם להתיר בגלל כבוד הבריות.

55. ריפוי בסגולות לגבי שבת ולגבי מאכלות אסורות. הרב אברהם יפה-שלזינגר. המאור, שלו, תשנ"ד, 17-19.
ההבדלה מתי סומכים על רפואה סגולית ומתי לא.

56. מחיקה בשבת לצורך חולה. הרב זלמן קורלנדסקי. ברכת בנים, תשנ"ד, תקכו-תקכט.
הוראות לרופא שהכין רצפטים מערב שבת, ומתברר בשבת שצריך למחוק איזו מילה.

57. שימוש במד-חום בשבת. הרב דוד בן ציון קליין. תהלות דוד, ח"ב, סי' טו, עמ' כח.
מותר להשתמש במד-חום רגיל ולנקותו בכוהל.

58. מדחום למצח בשבת. הרב ישראל פסח פיינהנדר. אבני ישפה, ח"ב, סי' לח, עמ' עח.

- הרב יוסף שלום אלישיב הסכים שדומה לרושם, ויש בשימושו איסור דרבנן.
59. חולה מבית אבות שנשלח בשבת לבית חולים, אם לטלפן למשפחתו. הרב שמואל וזנר, לרב דב רוזין. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' סח, עמ' מו. מותר להודיעם אם על ידי כך ישתדלו יותר ברופאים וברפואות, אבל לא בכדי שלא להניח החולה לבד, אלא אם כן יש בזה ספק פיקוח נפש.
60. המאושפז בשבת בבית חולים. הרב ישראל פסח פיינהנדר. **אבני ישפה**, ח"ב, סי' יט, עמ' לח-מ. אין ליהנות מאור שהדליקו בשבת ללא צורך, אבל אין צורך להפוך פניו. הביאו לו אוכל חם, ימתין עד שיתקרר. אינו צריך לסייע לרופא הבא לקחת מדמו לבדיקה.
61. טלטול בבית חולים נכרי. הרב יא"א לנדא, לר' שמואל סמט. **בית ישראל**, ח"א, או"ח, סי' עה, דף עו ע"ב-ע"ח ע"א. יש להקל לטלטל כשאי אפשר לשכור רשות ולערב.

ג. מועדים

62. מכירת חמץ של חולה. הרב בן ציון נשר. **אבן פנה**, ח"א, סי' ועמ' ל. מי שאינו יודע מה שנעשה אתו, יכולה אשתו למכור את חמצו. - בסי' ועמ' לא פסק להתיר לחולה מסוכן שאינו יכול לעכל מזון רגיל, לאכול בפסח מזון מיוחד המיובא בקופסאות ויש בתערובתו חומצה שמופקת כנראה מחיטה.
63. הכשרת שיניים תותבות לפסח. הרב יא"א לנדא, לר' אהרן ישעיה זלצר, בתרצ"ג. **בית ישראל**, ח"א, או"ח, סי' פה, דף פה ע"ב. הפוסקים צידדו שאפשר להכשירם בכמה אופנים.
64. חולה שאסר לו הרופא לאכול מצה ולשתות יין רק מעט פחות מכשיעור. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, או"ח, ח"ג, סי' לב, עמ' תלה-תמ. יש קצת מצוה גם בחצי שיעור, ויאכל וישתה מה שהרשהו הרופא.
65. חולה שצוהו הרופא לא לשתות יין. הרב יונה מצגר. **הליכות** 124-123, תשנ"ב, 11-13. מי שקשה לו לשתות ידחוק עצמו, ואם נאסר לו מחשש לבריאותו, ישמע הברכות מאחר ויאזין לסדר ההגדה.

66. חולה שיוצרך לעבור ניתוח בימי ספירת העומר, ויהיה בהרדמה מעת לעת. הרב בן ציון נשר. **אבן פנה**, ח"א, סי' ועמ' לח-לט.
- יתחיל לספור בברכה אע"פ שאולי לא יהיו לו תמימות, ואין אלו ברכות לבטלה.
67. בישול מים ביום טוב לחיטוי עדשות מגע. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ב, סי' נב, עמ' קיג-קטו.
- המקילים יש להם על מי לסמוך, אבל לדעת הרב יוסף שלום אלישיב ראוי להחמיר מכיון שאינו שוה לכל נפש.
68. בהלכות תשעה באב. הרב בן ציון נשר. **אבן פנה**, ח"א, סי' ועמ' מח-נ. מעוברת שקשה לה להתענות, יכולה להקל בנדחה ליום ראשון. חולה שאסור לה להתענות, תבדיל לפני שאוכלת כשנדחה ליום ראשון, ואם מתחילה לאכול ביום תבדיל אז לפני שאוכלת. חולה שאוכלת בפקודת הרופא, יכול לעלות לתורה בשחרית ובמנחה.
69. אם מינקת שאינה חייבת להתענות בתשעה באב, צריכה לנסות להרגיל התינוק לחלב רגיל. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לרב דוד ויינברגר. **ציץ אליעזר**, כ, סי' מה, עמ' קיח-קכ.
- אין לה לנסות בתשעה באב או קודם לכן מחשש סכנה, ואפילו ביום כיפור. - כל חולי מעיים פטור מתפילין, ולא רק הסובל משלשול. - חולה שאין מי שידליק עליו בביתו, לא ידליק נר חנוכה בחשמל. - חולה אינו יכול לצאת בטלפון ידי הבדלה או קריאת המגילה.
70. הבדלה במוצאי שבת תשעה באב. הרב שמואל וזנר, לרב שמואל אליעזר שטרן. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' קכט, עמ' קיב.
- בריא יכול להבדיל להוציא החולה. די לבעל המבדיל שאשתו החולנית טועמת מהכוס.
71. מילת יוצא דופן ביום שני של ראש השנה. הרב בן ציון נשר. **אבן פנה**, ח"א, סי' ועמ' קכד.
- תינוק שנולד בניחות קיסרי ביום ששי כ"ד אלול, ויום השמיני למילתו ביום שני של ראש השנה, יש לפסוק לדחות את המילה עד אחרי השבת.
72. תינוק שנולד בקושי והתעלף, והשיבו הרופאים את רוחו. הרב יא"א לנדא, לר' משה דוד שפורר, בתש"ב. **בית ישראל**, ח"ב, יו"ד, סי' נו, עמ' קח-קי.
- כשיום השמיני בראש השנה, אל ימולו לפני התקיעות, אלא בזמן מנחה אחה"צ, כשימלאו לרפואתו שבעה ימים שלמים.

73. ילד חולה שנימוק כשרו עד שנותר בעור ועצמות ובוכה כל הזמן, והשקתו סבתו אופיום בהוראת הרופאים, ומצאתו מת כעבור י"ח יום. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, אר"ח, ח"ג, סי' לו, עמ' תנג-תנח. אינה צריכה כפרה, מפני שעשתה על פי רופאים בני סמכא.
74. בהלכות יום הכיפורים. הרב בן ציון נשר. **אבן פנה**, ח"א, סי' ועמ' נו-נת.
- אמרו הרופאים לאדם חלש שאם יתענה בצום גדליה לא יוכל לצום ביום כיפור, יש בדבר ספיקות בין מורי הוראה, ודעבד כמר עבד. חולה מסוכן שצריך לאכול ביום כיפור, לא יקדש לפני כן. מחלוקת אם הגומע ביצה חיה דינה כאוכל או כמשקה, ומשום חומר איסור יום כיפור נותנים עליו חומרי שניהם.
75. עשית ניתוח כמה ימים לפני יום כיפור. הרב יצחק צבי סופר מטמשוואר, לרב דוד בן ציון קליין, בתשט"ז. **תהלות דוד**, ח"ב, סי' יח, עמ' לא.
- תתייצב האשה לבדיקות במועד שמא יש דחיפות בניתוח, או שסבלה כה גדול עד שאין אפשרות להמתין.
76. נטילת תרופות לפני יום כיפור כדי שלא יכבד עליו הצום. הרב יהושע מאמאן, לרב אהרן זכאי. **עמק יהושע**, ח"ד, אר"ח, סי' ט-י, עמ' יד-יז. מחזק דעתו שאין לבריא ליטול תרופות כאלו.
77. חולה ביום הכיפורים. פרופ' אברהם סופר אברהם. **אסיא**, נג-נד, תשנ"ד, 76-86.
- מכלול ההלכות של חולים ויולדות לגבי אכילה ושתיה, תרופות וברכות. -אורלי שפי: צום יום הכיפורים והשפעתו על נשים מיניקות. 126-142.
78. חולה ביום כיפור. הרב יהושע מאמאן, בתשל"ח. **עמק יהושע**, ח"ב, אר"ח, סי' יז, יט-כב, עמ' סא-סז.
- מאמר באור תורה להשיג על מה שכתב הרב משה מלכה בספרו מקוה מים ח"ג, ותשובות לעורך הרב מאיר נסים מאוזז שתמך בהשגותיו.
79. שתית מים ביום כיפור. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לד"ר אברהם-סופר אברהם. **ציץ אליעזר**, כ, סי' כד, עמ' עג-עד.
- האחרונים חלקו בחריפות על שו"ת הלכות קטנות, ח"ב, רפב-רפד, הסובר שאין במים כרת דלא זיין, ונפקא מינה לנטילת כדורים עם מים בחולה שאין בו סכנה.

80. אם יכול חולה הזקוק לתרופות להיות ש"ץ ביום כיפור. הרב יונה מצגר. הליכות, 1, תשנ"ד, 37-41.
ישנם אופנים שיוכל לקחת הכדורים ולהיות השליח ציבור.
81. נטילת ידים בחולה האוכל ביום כיפור. הרב שמואל וזנר, לרב יהודה אריה דינר. שבט הלוי, ח"ח, סי' קלט, עמ' קכה.
אין בו איסור רחיצה, ויטול ידים כדרכו. - בסי' קלו-קלח, עמ' קכ-קכד, דן בסוגית מי שאחזו בולמוס.
82. היוצא מהסוכה לטפל בחולה. הרב ישעיהו פנחס רוטנברג, לרב אהרן פלדמן. מנחת פרי, ח"א, סי' מז, עמ' עט.
יצא מהסוכה לבית לטפל באביו החולה, אין צריך לברך כשיחזור לסוכה.
83. טלטול ספר תורה לבית חולה כדי שישמע קריאת פרשת פרה. הרב יא"א לנדא. בית ישראל, ח"א, אר"ח, סי' כא, דף כ.
מותר לצורך אדם חשוב, ואם יש קהל רק שני ספרי תורה מותר רק בהסכמה כולם.

ד. איסור והיתר

84. טיפול בתרופות מורכבות מדם. הרב יחיאל יעקב ויינברג. מוריה, רכא-ב, תשנ"ד, כט-לג.
תשובות מפורטות לשאלות אודות השימוש בדם אדם או בהמה טמאה לרפואת חולה שאין בו סכנה.
85. רפואה בבשר בחלב לחולה שאין בו סכנה. הרב חיים שמרלר. נר יהודה אריה, ב, תשנ"ד, לג-עה.
יש הבדל בין בשר בחלב דאורייתא לדרבנן.
86. טמטום הלב במאכלות אסורים - לחולה. הרב בן ציון נשר. אבן פנה, ח"א, סי' ועמ' צ.
איסורים טבעם לטמטום, ואף כאשר על פי ההלכה מותר לקחתם. - בסי' ועמ' קז התיר לחולה בדרכי העיכול, לקחת קפסולה המכילה תרופה ממייעים של דבר אחר.
87. בליעת כמוסות המיוצרות עם ג'לטיין על ידי חולה שאין בו סכנה. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לרב יהודה אנסבכר, בתשכ"ז. ציץ אליעזר, כ, סי' לג, עמ' פט.

- יכול לבלוע הכמוסות כמות שהן, ואין צריך לפותחם להוציא מהן אבקת התרופה.
88. אם כתובת קעקע מותרת לצורך רפואה או נוי. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, סי' מה, עמ' קנג-קנז.
- אין להתיר לנוי ההמצאה החדשה בקוסמטיקה הלקוחה מכירורגיה פלסטית, להזריק לתחתית העור חומר המתקיים חמש שנים בלבד, אבל לרפואה יש להתיר. הסכים לכך הרב חיים קנייבסקי, וכן השיבו הרב שרגא פייביש שניבלג והרב אפרים גרינבלט.
89. הסכם בין עורך דין ורופא שיניים, שיעבדו זה לזה בחינם כל מה שיצטרכו. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, סי' מג, עמ' קמז-קמט.
- יש להימנע מהסכם כזה בגלל חשש איסור ריבית, ואע"פ ששכר מלאכתם כמעט שוה.

ה. טהרה

90. נשתטת נדה. הרב יא"א לנדא, לר' שמואל זאב ראטה, בתרצ"ב. בית ישראל, ח"א, אה"ע, סי' קסב, דף קנא ע"ב-קנב ע"ב.
- הלכה פסוקה היא שפקחות בודקות אותה.
91. מעוברת שמצאה דם בתחתוניה, והיא חולת טחורים. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, יו"ד, ח"ג, סי' יג, עמ' שסב-שסד.
- מכיון שנמצא בבגדה ולא בבדיקתה, אפשר לתלות במחלתה.
92. ספירת שבעה נקיים באשה שהרופא הזריק לצואר הרחם, הזיז הרחם, או ניפח אויר. הרב ישראל פסח פיינהנדלר. **אבני ישפה**, ח"ב, סי' ע, עמ' קמד-קמו.
- הרמ"א מקיל בג' ימים הראשונים לתלות בדם מכה. כשהרופא הזיז את הרחם או ניפח אויר יש להחמיר, וכן פסקו גדולי הוראה.
93. מעוברת שאחווה צירים. הרב שמואל וזנר, לרב דב וייס. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' קצד, עמ' קעז.
- יש מחמירים וחוששים לפתיחת המקור, אבל דרכו לפסוק להקל. - בס"י קעז עמ' קעט השיב לרב יעקב יוסף פרנקל, שאם ראתה אחרי שהוציאו לה חצוצרה אחת בניתוח של הריון מחוץ לרחם, אין זה וסת כלל.
94. הוציאו הרופאים את הרחם כתוצאה מסיכון בניתוח קיסרי. הרב שמואל וזנר, לרב ישראל מאיר ארלנגר. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' קצט,

עמ' קפא.

צריך לספור שבעה נקיים, אבל מספק לא תברך על הטבילה, מכיון שלא היו לה צירי לידה, ואולי אין זה דם נדה. - בס"ר עמ' קפב-קפג השיב לרב אלטר אליהו רובינשטיין, שאם הוציאו לזקנה את הרחם - תספור ד' נקיים בלבד, ואין צריכה לחכות ד' ימים לפני כן מחשש פליטת שכבת זרע.

95. רופא המוציא דם בתולים במכשיר. הרב דוד בן ציון קליין. תהלות דוד, ח"ב, סי' מו, עמ' פח.

מחלוקת האחרונים אם תמשיך הז' נקיים, או שתספור מחדש.

96. ילדה חמישה ילדים והסתכנה, ובגלל אזהרות הרופאים לקחה סממנים שמחמתם רואה דם בשעת תשמיש וכשמתעברת מפילה. רבי יוסף חיים. רב פעלים, תשנ"ד, יו"ד, ח"ד, סי' יד, עמ' תסא-תסד. הוראות לאשה כיצד תנהג ותוכל להשאר עם בעלה. - בס"י יז עמ' תפג-תפה אינו מתיר לשמש במוך, לאשה שמסתכנת והמוך לא ימנע עיבורה.

97. וסת באשה שסבלה כאבים בפי הטבעת וזב דם רב. הרב יא"א לנדא, לרב יצחק צבי דייטש מחוסט. בית ישראל, ח"ב, יו"ד, סי' לו, עמ' סח-ע.

לפי נסיבות השאלה יש לתלות את הדם במכתה.

98. השפעת גלולות המשנות באופן זמני את זמני הוסתות. הרב ישעיהו פנחס רוטנברג. מנחת פרי, ח"א, סי' סט, עמ' קה-קט. פרטי ההלכות אם צריכה לחוש לוסת קודמת, ואם אינה רואה דם בזמן נטילתם.

99. נדה שחלה בעלה, ואין לו כסף לשכור לו מי שימשו. רבי יוסף חיים. רב פעלים, תשנ"ד, יו"ד, ח"ג, סי' יב, עמ' שס-שסב. תשמנו נדה, ואל תטבול זמנית לצורך שימוש זה.

100. אשה חולה שהזהירה הרופא שאם תטבול במים קרים תסתכן, ובבגדד כל המקואות קרות מאד. רבי יוסף חיים. רב פעלים, תשנ"ד, יו"ד, ח"ב, סי' כו, עמ' רעו-רפ.

הוראות כיצד לעשות תיבת מים חמים, ובשוליה נקב כשפופרת הנוד.

101. חציצה וטבילה אחרי טיפולים רפואיים וכירורגיים. הרב ישעיהו פנחס רוטנברג. מנחת פרי, ח"א, סי' פג, עמ' קלב-קלה.

- לא תטבול עם גבס. יכולה לטבול עם תפרים פנימיים כגון בשן או ברחם, אך לא עם תפירה חיצונית.
102. טבילה באשה שעברה ניתוח ראש, ואסור לה להרטיב המקום. הרב אליעזר יהודה ולדינברג. **ציץ אליעזר**, כ, סי' לב, עמ' פז-פח. מותרת לכסות ראשה בתחבושת המותקנת לכך, ונועדה רק לשעת הטבילה.
103. נותחה בראשה והזהירה הרופאים שלא יירטב. הרב דוד בן ציון קליין, לגיסו הרב חנניה יום טוב ליפא דייטש, בתשל"ח. **תהלות דוד**, ח"ב, סי' נד, עמ' צט-ק. יש מתירים ברטיה לזמן ממושך שרק הרופאים יכולים להסירה.
104. אשה ששערות עפעפיה יורדות לעיניה ומצטערות מהדימוע, והרופאים הרביקום למעלה בזפת שכוחו שבועיים עד שנימוח. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, יו"ד, ח"ב, סי' כב, עמ' רנח-רסב. תשתדל לכיין טבילתה לימים שנימוח, ואם אי אפשר - ניתן לסמוך על המקילים שבמיעוט שער אין זו חציצה.
105. חציצה בעור שנקלף מחמת שיזוף. הרב ישעיהו פנחס רוטנברג, לרב יצחק שטרנהל. **מנחת פרי**, ח"א, סי' פב, עמ' קל-קלב. דיון בדברי המתירים, אם מותר בכל ענין.
106. צמר גפן באוזן מחמת חולי בשעת טבילה. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, יו"ד, ח"ב, סי' כז, עמ' רפ-רפא. תתחוב לה חברתה ברפיון.
107. טבילת אשה שאסור להכניס מים לאוזניה. הרב ישראל פסח פיינהנדר, לרב נחמיה דוד פרידמן, בתשל"ד. **אבני ישפה**, ח"ב, סי' עה, עמ' קנג-קנד. דעת גדולי הוראה שתסתום האוזן בצמר גפן טבול במי מקוה או בשמן. - דיני קביעת וסת שגרמוה כדורים.
108. טבילת שיניים מלאכותיות. הרב יא"א לנדא, לגיסו הרב אשר ישעיה רובין מקרסטיר, בתש"א. **בית ישראל**, ח"ב, יו"ד, סי' יט, עמ' לו. יש ליישב מנהג העולם שלא לטבול שיני כסף או זהב שמרכיב להם רופא עכו"ם. - בסי' כא עמ' מ, מיישב דברי הספר חסידים סי' תת, שהמתפלל לרפואת אביו או רבו אל יזכירם בלשון אדוני.

109. חציצה בשן מלאכותית או סתימה. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, יו"ד, ח"ד, סי' יג, עמ' תנו-תסא.
יש לסמוך על המקילים, שמכיון שקשה להסיר את השן אין זו חציצה.
110. ניקב בשר הדד, והניח שם הרופא פתילות פשתן שאינן נראות בחוץ. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, יו"ד, ח"ב, סי' כח, עמ' רפא-רפד, ח"ג, סי' טז, עמ' שעה-שעז.
יש להתיר לה לטבול מכיון שאסור לה להוציא, וזה מיעוט בבית הסתרים באיסור דרבנן.

ו. נדרים, כיבוד אב

111. התרת נדרים לחולה מחוסר הכרה. הרב שלמה קורח. **תשובה כהלכה**, סי' לא, עמ' קסא-קסג.
אין להתיר לו, ואחרי פטירתו יעשו דרך רחמים שינצל מעונש.
112. נדר לרפואת חולה ונפטר, אם חייב לקיים נדרו. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, יו"ד, ח"ד, סי' כז, עמ' תקח-תקיב.
יש בזה כמה ספיקות אם חייב, לדעת הסוברים שבנדרים לא בעינן משפטי התנאים, ועוד טעמים.
113. נדרה להתענות ח"י ימים לרפואת בנה המסוכן, ובעלה לא ידע שיכול להפר לה. הרב יא"א לנדא, לבנו הרב יצחק יונה, בתרצ"ו. **בית ישראל**, ח"ב, יו"ד, סי' נ, עמ' צז-ק.
קשה להקל בנודר בעת צרה, ואם היא חלשה תפדה את תעניותיה בממון.
114. נדרה לצדקה בגדי בתה החולה, והיה לה סחורה לתפירה או שהתחילו לתפור. הרב אברהם דוד הורביץ. **קנין תורה בהלכה**, ח"ת, סי' ס, עמ' עב.
בספר פתחא זוטא, יו"ד, נג, הביא מה שהשיב לו בזה בעל הרי בשמים, סי' סו.
115. טיפול רפואי באב על ידי בנו. הרב בן ציון נשר. **אבן פנה**, ח"א, סי' ועמ' קיז.
באחרונים מצאו טעמים להקל, אבל בלי סיבה מיוחדת יש להחמיר.
116. טיפול רפואי בהורים בניגוד לרצונם. הרב יגאל בצלאל שפרן. **תחומין**, יד, תשנ"ד, 333-351.
פרטי ההלכות אימתי יש לכבד את רצונם, ומתי אין שומעים להם.

117. רחיצת בן עם אביו הזקן. הרב שמואל ווזנר, לר' מרדכי הלר. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' ערב, עמ' רמא.
מותר ומצוה לבן שאינו מסתכל, לרחוץ את אביו, ולהשגיח שלא יחליק באמבטיה.
118. קימה מפני תלמיד חכם סגי נהור. הרב ישועה שבאבו ידיע זיין. שו"ת **פרח שושן**, תשנ"ד, יו"ד, כלל ד, סי' א, עמ' צח-צט.
חייב לקום מפני תלמיד חכם ואפילו אינו רבו.
119. כסף שנאסף עבור בחור חולה ונפטר. הרב שמואל ווזנר, לר' יחיאל מיכל טויבר. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' ריב, עמ' קפט.
אפשר לשנות מותר צדקה זו, לתמיכת תלמיד חכם המטפל בבנו החולה.

ז. מילה, פדיון הבן

120. תינוק חולה צהבת. הרב שמואל ווזנר, לר' אברהם הכהן קאהן. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' רטו, עמ' קצא.
אם מספרו חמש עשרה ומעלה - ממתנינים שבעה ימים כחולי כל הגוף, והרבה תלוי בטביעת עין של המוהל.
121. תינוק שמראהו צהוב. הרב אברהם דוד הורביץ. **קנין תורה בהלכה**, ח"ח, סי' מט, עמ' נז.
יש מוהלים המלים תינוק צהוב אפילו הרבה למעלה מדרגה עשר, אבל אין לסמוך על הרופאים האומרים שנשתנו הטבעים וכיום אין זו סכנה.
122. ברית מילה בתינוק שחלה בצהבת. הרב יוסף צבי אדלר. **בשעריך ירושלים**, א, תשנ"ד, רנא-רסט.
מסקנות ההלכה והרפואה בדבריהם של הרב ישראל מאיר לאו (ער), הרב אברהם דוד הורביץ (רעא-ערב), הרב מנשה קליין (רעג-רעז), הרב יוסף ובנו הרב משה וייסברג (רעז-רעט), וד"ר אברהם שטיינברג (רפ-רפט).
123. ביצוע מילה בהרדמת האבר. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לד"ר אברהם-סופר אברהם. **ציץ אליעזר**, כ, סי' עג, עמ' קנט-קס.
אין להשתמש במשחה החדשה המרדימה את האבר ומקטינה צער התינוק, פרט למקרים מיוחדים.

124. אם מותר למול על ידי שימשח מקודם האבר כסם שלא ירגיש צער מילה. הרב אריה ליב ברוך. הדרום, נח, תשמ"ט, 13-22.
מותר להרדים האבר, ודלא כשו"ת אמרי יושר, ח"ב, קמ, אות ג.
125. נימול ברוסיה ונותח בגלל תקלה, ואח"כ הסירו הרופאים ערלתו. הרב שמואל וזנר, לר' יצחק אהרן פישר. שבט הלוי, ח"ח, סי' רטז, עמ' קצא.
אין להטיף דם ברית, וכן לא בילד שנולד עם מום בערלה וניתחתו הרופאים.
126. שימוש במגן קלעמפ למילת מבוגרים עולי רוסיה. הרב שמואל וזנר, לרב מרדכי גנוט. שבט הלוי, ח"ח, סי' ריח, עמ' קצג.
אין לשנות צורת המצוה, אלא אם כן המבוגר פוחד משטפי דם ותפירות, ועלול להימנע מלמול.
127. ילד עכו"ם שלרפואתו הורו הרופאים למולו. הרב יא"א לנדא, לר' משה מילר. בית ישראל, ח"ב, יו"ד, סי' נט, עמ' קיא-קיג.
יש איסור למול עכו"ם כדין במילה ופריעה, ואפילו לרפואה ואפילו במקום איבה, וימול בלי פריעה.
128. אם מותר לגמול את הילד בלי סיבה רצינית. הרב רפאל אייפרס. ושב ורפא, סי' לג, עמ' קיז-קיח.
טוב להניק את הילד עד כ"ד חודש אם אין איזה עיכוב, ואין לחוש לאומרים שהממעט בהנקה מוכשר יותר לתורה.
129. ברית מילה ופדיון הבן לנולד בניתוח קיסרי. הרב דוד אברהם ספקטור. שו"ת אל-דוד, תשנ"ד, עמ' 75-83, 106-107.
נולד ביום ראשון של חג הסוכות, ימול באסרו חג ולא בשמחת תורה.-
כשהיה חולה או שמחובר לחמצן, ימול שבוע אחרי שהרופא קבע שהוא בריא.- אין פדיון הבן אחרי ניתוח קיסרי, או אחרי הפלת עובר בן למעלה משלושה חודשים.- פרטי הוראות רב לנטילת גלולות אחרי ניתוח קיסרי.
130. פדיון הבן באשה שלפני שנים יצא ממנה דם קפוא לא מרוקם. הרב יא"א לנדא, לרב יהודה גוטליב ראב"ד מישקולץ, בתש"א. בית ישראל, ח"א, יו"ד, סי' קלג, דף קכח ע"א-קכט ע"ב.
לדעת רוב הפוסקים יפדה ועם ברכה.
131. פדיון הבן בלא אחר הנפל. הרב ישמ"ח עובדיה. ישמח לבב, יו"ד, סי' מד, עמ' קסה.
כל שלא נתרקמו איברי הנפל בצורת אדם, פודים את הולד בכרכה.

132. פדיון בכור הבא אחר הנפל. הרב יהושע מאמאן, לרב אליהו סויסא. **עמק יהושע**, ח"ב, יו"ד, סי' ו, עמ' קמ-קנב.
היה לה דימום וביצעו הרופאים גרידה, יש חילוקי דינים אם זה היה עד שלושה ימים אחרי הארבעים.
133. פדיון הבן בלידה רגילה אחרי הפלת הריון מחוץ לרחם. הרב שמואל ווזנר, לרב משה הלברשטם. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' רלט, עמ' רי.
חייב בפדיון הבן, ואין ההריון שבשחלות או כחצוצרות נחשב אפילו אם הוציאוהו דרך הרחם.
134. פדיון הבן בככורו של חרש. הרב ישועה שמעון חיים עובדיה. **ישמח לבב**, תשנ"ד, יו"ד, סי' מג, עמ' קסד.
הסכמת חכמי ירושלים להמתין עד שיגדל. מסדר לו את נוסח הפדיון.
135. חיוב מזווה בחולה שישהה יותר מחודש בבית החולים. הרב דוד בן ציון קליין. **תהלות דוד**, ח"ב, סי' סה, עמ' קיג.
יש חיוב בא"י בבית חולים של יהודים, ולא דוקא אם ישהה חודש.
136. השכרת קמיע נגד הפלה לגוי. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, יו"ד, ח"ד, סי' כה, עמ' תקב-תקד.
אין למחות בידי המשכיר לישמעאלי, ואין זה דומה למזווה שאסור.

ח. רפואה

137. ספר **אסיא**. מאמרים תמציות וסקירות בעניני רפואה והלכה. כרך ז. העורך ד"ר מרדכי הלפרין. עורך משנה: ירוחם פרינר (פייברגר). ירושלים, מכון שלזינגר, תשנ"ד, יב, 418 עמ', שער ותוכן באנגלית.
138. **וחי בהם**, רפואה משפט והלכה. קובץ ב, ספר דני ברנר: שיבה טובה. העורך: הרב ד"ר אליעזר בן-שלמה. פרדס חנה, סיון תשנ"ד, 108 עמ'. קובץ א' הופיע בסוף תשנ"ב. במשתתפים רבנים רבים.
139. אם אפשר לסמוך על רפואות שנוכרות בתלמוד. הרב יצחק ברדא. **יצחק ירנן**, ח"ה, סי' נה, עמ' רסט-רעא.
נשתנו הטבעים ואין לעשות היום אותן רפואות, מלבד המפורסמות כגון מי בכונג לכאב בטן, או הסגולה לנתחבה עצם בגרונו שהיא בדוקה ומנוסית.
140. בהלכות רפואה. הרב שמואל ווזנר, לד"ר אברהם שטיינברג. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' רנא, עמ' ריו-רכ.

אילם צריך בדיקה שכלית לגיטין, בדרך שהורו חז"ל. אינו יכול להיות מלך. -כשרב החולה פסק אחרת מרב ביה"ח, אינו כותב כללי התנהגות. -אין לבקר חולה במחלה מדבקת, אבל רופאים יטפלו בהם וישמרו עצמם מלידבק. - גם לרופא גוי ניתנה רשות לרפא. -מותר לטפל בעקרות גם לפני עשר שנים. -הזרעה מלאכותית מבעל לאשתו, רק במי שלא קיים פרו ורבו. -כפיית חולה המסרב לקבל טיפול רפואי, רק אחרי קבלת חוות דעת תורנית.

141. רופא שהכתיב למזכירו תוצאות מחלה כדי להמציאם לרופא משפחה. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לד"ר אברהם-סופר אברהם. **ציץ אליעזר**, כ, סי' נב, עמ' קל-קלא.

כך הוא סדר עבודת הרופא, ואין בזה משום לשון הרע. - על המוהל לסרב למול ב"מגן קלמפ", ואע"פ שבגלל זאת ימולו שלא כהלכה או בכלל לא.

142. שיקולים הלכתיים בבחירת טיפול רפואי. תשובות הרב יצחק זילברשטיין לשאלות ד"ר ש' דוקס. **אסיא**, נג-נד, תשנ"ד, 59-65. מותר לסכן חיי שעה תמורת הסיכוי לזכות בחיי עולם, אך תלוי אם סיכוי ההצלחה הוא בגבולות 30%.

143. טיפול חדש ב"צמח" שאולי יתעורר, אבל לחיים של סבל ומכאובי גוף ונפש. הרב שמואל וזנר. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' רנג, עמ' רכא-רכב. אין צורך לבצע הטיפול, וכלל לא ברור שיגרום אריכות ימים.

144. טיפול רפואי בחולה בעל כורחו. הרב בן ציון נשר. **אבן פנה**, ח"א, סי' ועמ' קפח.

החולה מטבריה שסירבה לכרות את רגלה, היה צריך להשפיע עליה שתסכים, אבל אין להכריחה על כך.

145. מעמדה של הרפואה, וטיפול רפואי נגד רצונו של החולה. דניאל סינקלר. **שנתון המשפט העברי**, יח-יט, תשנ"ב-תשנ"ד, 265-294. דיונים בנושא כפיית טיפול רפואי והגבלותיה.

ט. חולים, אבילות

146. הלכות ביקור חולים. הרב אברהם דוד הורביץ. **קנין תורה בהלכה**, ח"ח, סי' סה, עמ' עו.
הבאת ראיות אם להתפלל על חולה הסובל יסורים קשים שימות.

147. האם יש לגלות לחולה את סוג מחלתו האנושה. הרב שלמה קורח. **תשובה כהלכה**, סי' כג-כד, עמ' קכז-קלא. אין לגלות למי שיש חשש שישלח יד בנפשו, רק לצדיק לעוררו לוידי ורתשובה.
148. חולה שיצרו תוקפנו. אברהם פקטר. **אסיא**, נג-נד, תשנ"ד, 204-207. תגובה למאמר הרב נפתלי בר אילן, חו' מט, 35-42.
149. ניתוח מתים לצורך לימוד רפואה. הרב שמואל וזנר. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' רס, עמ' רכט. רשימת מקורות לאיסור, גם בחופשים, באין לו קרובים, ואפילו מחל בחייו.
150. ניסויים בבעלי חיים לצרכי מחקר. הרב אברהם מייזלס. **תחומין**, יד, תשנ"ד, 366-372. מותר לבצע ניסויים לרפואה, אבל פעמים שאסור כגון כשהתוצאות אינן מקובלות בין בני אדם.
151. תועלת קמיעים וסגולות לאדם בהסרת עין הרע ובמיוחד לרפואה. הרב שלמה קורח. **תשובה כהלכה**, סי' ב, עמ' לט-מח. יש בזה ענין רוחני קדוש, ואין לפקפק וללגלג.
152. כניסת כהן העונד שרשרת מתכת שנטמאה באהל המת, לבית חולים שאין בו פתרון לבעיית הטומאה. הרב ישעיהו פנחס רוטנברג, ליעקב כהן. **מנחת פרי**, ח"א, סי' קח, עמ' קעה-קעז. הכהן מוזהר שלא ליטמא עתה, גם כאשר אינו מוסיף טומאה על טומאתו הקיימת.
153. הצעה לפתור בעית דין סוף טומאה לצאת בבתי חולים. הרב ישעיהו פנחס רוטנברג. **מנחת פרי**, ח"א, סי' קד-קז, עמ' קסד-קעד. משא ומתן בתשל"ט עם הרב לוי יצחק הלפרין על הצעתו בספרו טהרת פתחים, עם תשובת הרב שלמה זלמן אויערבאך.
154. אבלות בשנה שאירע בה חולירע. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, יו"ד, ח"ג, סי' כח, עמ' תג-תה. כשעבר הזעם בתוך שלושים יום, מחלוקת אם יתאבלו או לא.
155. אבילות על תינוק שנולד עם מחלות שונות. הרב יהודה משולם דב פולטשק. **מגד יהודה**, ח"א, סי' לז, עמ' רנח-רסא. שהה יותר מל' יום, מתאבלים עליו אע"פ שהרופאים הם שהחזיקוהו בניתוחים וטיפולים. הרב שלמה זלמן אוירבך בתשובתו הסכים לכך.

156. אם מתאבלים על מי שנולד עם מום בלב וחי י"א חודשים. הרב משה מלכה, לרב עזריה בסיס. שו"ת והשיב משה, תשנ"ד, סי' נג, עמ' 134-133.
- הדבר תלוי במהות המום, ואם לדעת הרופא אי אפשר לחיות עמו כלל - אין להתאבל עליו. - בסי' כח עמ' 97 פסק, שאשה שנסעה בשבת מסיבה רפואית, אין בעלה נפסל בכך מלהיות ש"ץ.
157. שותפים נצרכים שכל פרנסתם מחנותם, וחלתה מאד בתו של אחד מהם, וירא השני שתמות ויסגרו החנות שבעת ימי אבלות. רבי יוסף חיים. רב פעלים, תשנ"ד, יו"ד, ח"א, סי' מז, עמ' קצ-קצב.
- יש לסמוך על הרבה פוסקים המתירים שימכור האונן חלקו לשותפו, ולהקל שיוכל לפתוח.

י. השתלות

158. משנת חיי שעה. י"ב פרקים בכירור קביעת רגע המות והשתלת איברים. הרב שמחה בונם לייזרזון. ירושלים תשנ"ד, ד, רסב עמ'. כולל הסכמות, תשובות רש"ז אויערבאך ורי"ש אלישיב, נספח רפואי ומפתחות.
159. קביעת רגע המות - סקירת עמדות. ד"ר אברהם שטיינברג. אסיא, נג-נד, תשנ"ד, 47-5, 211.
- סקירת הדיונים אם סומכים על מות מוחי, כולל תשובה אחרונה שנתגלתה מהרב משה פיינשטיין, ותשובות הרבנים: אברהם כהנא שפירא, שלמה זלמן אוירבך, שבתי אברהם רפפורט, ישראל מאיר לאו, ומשה דוד טנדלר.
160. השתלת איברים מן המת. הרב מרדכי שלפוברסקי, לרב איסר יהודה אונטרמן, בתשי"ג. שבט יהודה, ח"ג, סי' ג, עמ' תט-תיא.
- הערות לדבריו בירחון קול תורה.
161. תרומת איברים מאדם גוסס להצלת חיי אדם. הרב יהודה דיק. אסיא, נג-נד, תשנ"ד, 48-58.
- בתנאים מסויימים יש לאדם בעלות על גופו לותר על חיי שעה שלו להצלת נפש מישראל.
162. השתלת איברים בכהנים. הרב אהרן קמינצקי. ניב המורה, יז, תשנ"א, שפו-שצב. החיאה ומוות קליני. שצג-שצח.

- אין טומאה באבר, ויכול הכהן לבצע ניתוח השתלה. הפסקת הנשימה קובעת המוות, ומי שבטוח שיחייה אדם מותר להטמאות לו.
163. השתלת לב. הרב שמאי גינזבורג, לרב איסר יהודה אונטרמן. **שבט מיהודה**, ח"ג, סי' ב, עמ' תז-תח. תגובה לדבריו בירחון קול תורה, תשרי תשכ"ט.
164. השתלת קרנית. הרב בן ציון נשר. **אבן פנה**, ח"א, סי' ועמ' קמה. כשהמדובר בהשתלה בעין אחת, רצוי לוודא שהקרנית אכן של נכרי ולא של יהודי.
165. השתלת קרנית מן המת. הרב שלמה זלמן אוירבך, לרב איסר יהודה אונטרמן, בתשט"ז. **שבט מיהודה**, ח"ג, סי' א, עמ' תג-תו. תגובה לדבריו בספרו שבט יהודה ח"א.
166. נטילת קרנית ממת להצלת ראית אדם חי. הרב שמואל וזנר. **שבט הלוי**, ח"ח סי' צד, עמ' עד. אפשר להקל כשהצלת הראיה בטוחה, ואין למצוא קרנית מאתרים.

יא. פוריות, מניעת הריון

167. **מפעלות אלוקים**, תולדות אדם. סגולות, רפואות, חידושי תורה ותפילות, לנשים עקרות ולמקשות לילד, מר' אליהו ור' יואל בעלי שם. גם קצת רפואות טבעיות מרופאים מומחים: ר' שמחה, ור' יצחק חזק. ערך וההדיר הרב משה הלל. ירושלים, בני יששכר, תשנ"ד, 206, 197 עמ', הסכמות, הקדמה.
168. **ברכת הבנים**. בעניני פוריות ורפואה בהלכה, עם מקורות והערות וביאור השיטות והנימוקים. בסוף: קובץ זכרון נפתלי יוסף, לתשובות רבנים בעניני רפואה. הרב יהושע זאב זנר. ירושלים תשנ"ד. 22, תקסט עמ'.
169. *Be Fruitful and Multiply: Fertility Therapy and the Jewish Tradition*. Edited by Richard V. Grazi. (Jerusalem: Genesis Jerusalem Press, 1994). 220 p.
170. השפעה על הולד על ידי הנדסה גנטית. הרב רפאל אייפרס. **ושב ורפא**, סי' סז, עמ' רלד-רלז. מותר לרופאים להתערב, כי הכל לצורך רפואה ובריאות. יש כאן

- שאלות חמורות של יחוס, והריגה כשמאבדים חלק מזרע האיש או מביציות האשה.
171. הפרייה מלאכותית. הרב ישמ"ח עובדיה. **ישמח לבב, אה"ע, סי' ט, עמ' רטז.**
דעות בפוסקים אם כשר הנולד מאשה שנתעברה באמבטי.
172. הוצאת זרע מהבעל להפרות אשתו בביצית מושתלת מאשה אחרת. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לרב אברהם דב ברקוביץ. **ציץ אליעזר, כ, סי' מט, עמ' קכו-קכז.**
יכול הרופא לבצע הפרייה כזו, ועדיף שיקח מישראלית כשאינה מסתרסת בכך. הולד נחשב בנה של האם היולדת, ואם כן אין חשש נישואי אח ואחות.
173. הבעלות על ביצית מופרית לפני השתלחה ברחם אשה. שאלות ד"ר אברהם שטיינברג והרב יגאל שפרן, ותשובת הרב שאול ישראלי. **אנציקלופדיה הלכתית-רפואית, ד, תשנ"ד, כב-מד.**
בדין שהתקיים בערכאות - דעת הרב ישראלי שהצדק עם הבעל, ואין ממש בהשגות הרב שפרן שצודקת האשה.
174. מעמדו המשפטי של ילד הנולד מהפרייה מלאכותית מתורם זר או תרומת ביצית. מיכאל קורנילדי. **שנתון המשפט העברי, יח-יט, תשנ"ב-תשנ"ד, 295-327.**
דיונים בעמדות ההלכה והמשפט הישראלי.
175. נתעברה בהזרעה מלאכותית בגלל מחלת הבעל. הרב אליעזר יהודה ולדינברג. **ציץ אליעזר, כ, סי' נח, עמ' קמב.**
אישור פסק דין של בית הדין האיזורי למכור דירתם של זוג מסוכסך ולחלק הכסף ביניהם, מכח טענתה מאיס עלי בגלל שאין לו כח גברא וזרעונים חיים. הצטרפו לפסק הרבנים אברהם שפירא ויצחק קולין.
176. שלוש נשים משמשות במוך. הרב יהושע מאמאן. **עמק יהושע, ח"ד, אה"ע, סי' יא, עמ' קז-קיא.**
בכל בעיה בריאותית יש לפנות לרב לשאול כיצד לנהוג באיסור חמור כזה.
177. תשמיש במוך במקום סכנה. הרב יוסף זכריה שטרן, בתרמ"ו. זכר **יהוסף, אה"ע, סי' לו, עמ' קנה-קנז.**
חולנית גדולה בגלל לידותיה ואמרו הרופאים שסכנה לה להתעבר, אפשר לסמוך על המתירים.

178. אשה המצטערת נוראות מזרע בעלה השורף בפנים. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לרב דוד קאהן. **ציץ אליעזר**, כ, סי' נ, עמ' קכז.
 מותר לה לשמש זמנית בכיס, מכיון שלדעת הרופאים אין לה תרופה לעת עתה.
179. ילדה בניתוח קיסרי, וציוו הרופאים שלא תשמש שנתיים רק אחרי שתמרח משחה לבטל הזרע. הרב יא"א לנדא, לרב חיים יעקב משה קרויז אב"ד רגנדורף, בתרצ"ג. **בית ישראל**, ח"א, אה"ע, סי' קסד, דף קנג ע"א - קנד ע"ב.
 קשה להתיר במי שלא קיים פריה ורביה, ועדיף לשטוף אחרי התשמיש. רצוי שתשאל רופאים יותר מומחים.
180. אשה שעברה את גיל הפוריות. מניעת הריון. הרב יצחק זילברשטיין, לרופאי נשים. **ברכת בנים**, תשנ"ד, עמ' תקכא-תקכו.
 הרב אלישיב פסק שיש לסייע לאשה מבוגרת הרוצה ילדים נוספים, ומוכנה לקבל את הטיפול למרות תופעות הלואי שלו. עברה את גיל הארבעים, קיימה כבר פריה ורביה, והיא תשושה פיזית ונפשית, מותר לה לפעמים למנוע הריון.
181. מבט הלכתי רפואי על אמצעי המניעה. הרב יואל קטן, ד"ר חנה קטן, ד"ר אלחנן בראון. **אסיא**, נג-נד, תשנ"ד, 114-123, נה, 91.
 עיתוי הריון חוזר לאחר חיתוך דופן. 107-111. שני הרופאים על שימוש בהתקן תוך-רחמי לאחר חיתוך דופן. 112-113. ד"ר אייבי לוי: בדיקת סיסי שליה לפני יום ה-40. 124-125.
182. הוצאת זרע לבדיקה אם ראוי להוליד. הרבנים יהושע מאמאן, יוסף בן נאים, ובן ציון מאיר חי עוזיאל, בתש"ג-תשי"א. **עמק יהושע**, ח"ב, אה"ע, סי' ח-טו, עמ' ריז-רלו.
 הראשון מצדד להתיר על ידי גרמא, השני אוסר, השלישי מתיר אפילו בידים.
183. ולד אמבטיה. הרב יהושע מאמאן, הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, בתשי"ג. **עמק יהושע**, ח"ד, אה"ע, סי' ו-ח, עמ' קא-קג.
 מכיון שאינו נחשב כבנו אין היתר להוציא זרע להפרות האשה מבחוץ, ואפילו אם לא היתה כאן השחתה.
184. השחתת זרע במי שגידו עקום. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, אה"ע, ח"ג, סי' ב, עמ' רמא-רמג.
 אין זה נכון שמפני שאינו יכול להוליד מותר לו להשחית זרע, אלא טעמים נוספים כדבר, וצריך תיקון גדול על העבר.

185. ילד שנולד בלי ביצי זכר. הרב שמואל וונדר. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' רצו, עמ' רסא.
 החזון איש פסק בודאי שנעשה גדול בהגיעו ל"ג שנה.
186. חרשת מעוברת שרמזה על פלוני כשר המכחישה. הרב ישמ"ח עובדיה. **ישמח לבב**, אה"ע, סי' ה, עמ' רי-ריב.
 אסורה לכהן אפילו משמת הולד.
187. נישואי גיורת ללא המתנת ג' חודשים, בהסתמך על בדיקת דם שאינה מעוברת. הרב שמואל וונדר, לרב שמואל אליעזר שטרן. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' ער, עמ' רמ.
 לכתחילה אין להקל בזה, אבל בדיעבד אין להחזיר המעשה.
188. הבחנה באשת איש שנאנסה. הרב יוסף זכריה שטרן. **זכר יהוסף**, אה"ע, סי' כ, עמ' עו.
 חולה שנאנסה על ידי הרופא-נשים שלה, לפי נסיבות הענין אין צריכה אבחנה.

יב. הפלות, פצוע דכה

189. הפלת עובר כשמתברר שסובל ממחלת טיי-זקס. הרב אליעזר יהודה ולדינברג. **ציץ אליעזר**, כ, סי' נו, עמ' קמ.
 הרב דוד מיכאל פלדמן מארה"ב כתב לו, שמזויף הוא מכתבו של הרב משה פיינשטיין בספר הזכרון לרב אברמסקי בו כביכול חלק עליו.
190. מעוברת לרביעיה, וקבעו הרופאים שאם לא יפילו אחד ימותו כולם. הרב אליעזר יהודה ולדינברג. **ציץ אליעזר**, כ, סי' ב, עמ' ד-ה.
 בטרם נולד מותר להפילו ע"י רופא נכרי, וכן הורה הרב יוסף שלום אלישיב.
191. נתעברה בזנות, אם מותר לה לשתות סם להפיל העובר בן חמשת החודשים. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, אה"ע, ח"א, סי' ד, עמ' יח.
 דנים בכך חות יאיר, לא, שאילת יעבץ, ח"א, מג, ומהרי"ט, ח"א, צט.
192. פצוע דכא. הרב יהושע מאמאן. **עמק יהושע**, ח"ג, אה"ע, סי' ה, עמ' צט.
 היתר נישואין למי שהרופאים הסירו בניתוח את אשכיו.

193. פצוע דכא. הרב שמואל וזנר, לר' דוד אריה מורגנשטיין. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' רסו, עמ' רלז.
 אין בכריתת ביצה אחת נגועה משום פצוע דכא, ועוד יוכל להוליד. תרופות להריסת תאי סרטן אינן אוסרות. מותר ליטול מהרקמות לבדיקה.
194. תביעה לגט בפצוע דכא. הרב אליעזר גולדשמידט. **עזר משפט**, סי' יח, עמ' דיט-רכו.
 הסובל ממחלת נפש והנאצים עיקרוהו שלא יוכל להוליד, יש לכופו לתת גט לאשה שהעלים ממנה מידע זה.
195. הוצאת זרע במזרק מאשך האיש. הרב אליעזר יהודה ולדינברג, לד"ר יעקב מועלם. **ציץ אליעזר**, כ, סי' מח, עמ' קכד-קכה.
 אין בזה חשש פצוע דכא מכיון שאינו נעשה בכך עקר, אבל עדיף לבצע הבדיקה בביצה השמאלית.
196. ספק פצוע דכא. הרב יוסף זכריה שטרן, לאב"ד טגנרוג, בתרנ"ד. **זכר יהוסף**, אה"ע, סי' ט, עמ' לג-לו.
 מותר לבוא בקהל, ואין צריך לחפש גיורת דוקא.
197. עניני פצוע דכה וזרות שפכה. הרב בראך. **וישאל שאל**, ח"ב, אה"ע, סי' יד-מ, עמ' לו-קו.
 דיני מי שחתכו ממנו הרופאים ביצה אחת, ניקב הגיד או נסתם, נפצע על ידי קוץ, סריס חמה וסריס אדם, דוך במקצת, דין הילדים כשילדה אשתו.
198. כרות שפכה. הרב שמואל וזנר, לרב ישראל ויינברגר. **שבט הלוי**, ח"ח, סי' רסז, עמ' רלז.
 לכתחילה אין לנתח את צינור השופכה, ובדיעבד שנותח ולדעת הרופאים ראוי להולדה - יש להכשירו לגמרי.
199. נותח להרחבת שלפוחית השתן כדי להציל הכליות, ונפגע תפקודו המיני. הרב יהושע מאמאן, לרב אליהו כ"ץ. **עמק יהושע**, ח"ג, אה"ע, סי' יד, עמ' קז-קי.
 ישנם נימוקים שאין לגזור עליו להתגרש, מה גם שלדעת הרופא זו הצלת נפשות.
200. עניני סירוס כששתה כוס של עיקרין. הרב שאול בראך. **וישאל שאל**, ח"ב, אה"ע, סי' ח-יג, קלח, עמ' יז-לו, שו.
 בירורים אם נפסל לבוא בקהל, אם זה איסור תורה, אם מותר לרפואה,

אם איסור סירוס נוהג בטריפה ואנדרוגינוס ועקר, אם חייב מסרס אחר מסרס, ודין חליצה בסריס חמה.

יג. נשים, נזיקין

201. יחוד אצל רופא. הרב דוד בן ציון קליין. תהלות דוד, ח"ב, סי' עז, עמ' קלה.

האחרונים ביארו טעמי ההיתר לביקור אשה אצל רופא בתנאים מסוימים.

202. אשה המתיחדת עם רופא. שאלת הרב ישראל פסח פיינהנדלר ותשובת הרב שלמה זלמן אויערבאך, בתשל"ט. אבני ישפה, ח"ב, סי' צו-צז, עמ' רא-רב.

אזהרת הבעל אינה קינוי וסתירה שהרי רק התכוין שלא תתיחד, ומה שסיפרה לו האשה אינו אוסרה, מיגו שהיתה אומרת שהרופא לא נעל את הדלת.

203. ריפוי נשים אצל רופאים. הרב מאיר ברנסדורפר. פעמי יעקב, כח, תשנ"ד, כז-לא.

מותר לטפל אצל רופאים, אבל יש לשמור על גדרי הצניעות.

204. הנמשכים למשכב זכר (הומוסקסואלים). הרב שלמה קורח. תשובה כהלכה, סי' לט, עמ' קפט-קצב.

שוגים הרופאים הקוראים לזה מחלה חשוכת מרפא, וזו מחלת היצר הרע בלבד. יחוד של שני חשודים אסור מדרבנן, בנוסף לאיסור יחוד עם הנשים.

205. קידושי חרש שאינו שומע ואינו מדבר. רבי יוסף חיים. רב פעלים, תשנ"ד, אה"ע, ח"ד, סי' ה, עמ' שסח-שע.

הוראות לסידור הקידושין ונוסחי הכתובה.

206. חרש שנשא חרשת. הרב שמואל וזנר. שבט הלוי, ח"ח, סי' רעז, עמ' רמד.

פרטי ההלכות כיצד ינהגו בנישואיהם.

207. השמות שמוסיפים לסגולה. הרב אברהם דוד הורביץ. קנין תורה בהלכה, ח"ח, סי' סט, עמ' פז.

אין צריך לסדר כתובה חדשה עם השם שהוסיפו מחמת חולי, אלא אם כן זה יהיה שמו היחיד.

208. שידוכים שהתמוטטו מסיבות בריאות. הרב אברהם דוד הורביץ. קנין תורה בהלכה, ח"ח, סי' פא, עמ' ק-קג.
שאלות הלכה הכרוכות בכך לגבי תנאי בקידושין או החזרת המתנות.
209. מזונות בחרש. הרב אליעזר גולדשמידט. עזר משפט, סי' ג, עמ' טז-כא.
תשובת הרב יוסף שלום אלישיב שחיוב חרש במזונות הוא מדין צדקה, ותשובתו להסתפק בזה.
210. חיובי שוטה במזונות אשתו ובניו. הרב מרדכי פרבשטיין. שורת הדין, א, תשנ"ד, צז-קטז.
פרטי הדינים אם אפשר לגבות מנכסיו בעל כורחו מן הדין, או ממצות צדקה.
211. מורדת בבעל חולה. הרב אליעזר גולדשמידט. עזר משפט, סי' ט, עמ' עה-עט.
אין אשה נחשבת מורדת כשמסרבת לקיים יחסי אישות עם בעל שהרופאים אסרו זאת עליו מחמת הסכנה.
212. ילדה בן מפלוני, וכעבור שנה תובעת הוצאות מזונותיו ורפואתו. הרב יהושע מאמאן, בתשכ"ב. עמק יהושע, ח"ג, אה"ע, סי' סא, עמ' קצג.
ישבע היסת שלא תבעתו ממון או נישואין, ואם לאו חייב לשלם.
213. חיוב הבעל לרפא את אשתו. הרב יהושע מאמאן. עמק יהושע, ח"ג, אה"ע, סי' נו, עמ' קפד.
חילוקי דינים כאשר אבי האשה שילם את הוצאות ריפוייה, ותובעם מחתנו הבעל.
214. חיוב האב ברפואת בניו. הרב אליעזר יהודה ולדינברג. ציץ אליעזר, כ, סי' מז, עמ' קכא-קכד.
חיוב האב ברפואת בניו וליישר שיניו עד גיל ט"ו ולפי החוק עד גיל י"ח, ויכול לכופו עד תחילת גיל י"ד. - יש להודיע למטופל סיכויי ההצלחה של השתלת שיניים, וכשמקבל עליו - ייפטר הרופא מכל נזק. - בדלקת שיניים יש לטפל בשבת אפי' במלאכות דאורייתא או עקירת השן, כשאי אפשר ברופא עכו"ם. - שן שנפלה מותר להחזירה למקומה בשבת זמנית, כאשר את הקיבוע הסופי יעשה הרופא אחרי השבת.
215. ביטול ביקורים אצל הילדים בטענה שאינו האב. הרב חיים שלמה שאנן. שורת הדין, א, תשנ"ד, מז-נא.

- אין האשה נאמנת לטעון שבעלה עקר, והילדים נולדו מהזרעה מלאכותית.
216. חרש המדבר ואינו שומע. הרב ישמ"ח עובדיה. **ישמח לבב**, אה"ע, סי' כו, עמ' רסא-רסד.
- מחלוקת הפוסקים מה דינו לענין גט, כתובה, וכל דבר שבתורה. - בס' כז עמ' רסד-רסח מבאר דיני גט חרש. - בס' לא עמ' רעד דן בגירושי אשת חרש, איך יכתבו את השם בגט.
217. תוקפם של נישואי חרש וחרשת. הרב שמואל פלדמן. **שורת הדין**, א, תשנ"ד, סח-עד.
- זינתה תחת בעלה, נולד ילד ונתגרשה, אינה נאסרת לבועל, והולד כשר לבוא בקהל.
218. השלשת גט וכתובה בנשתטית. הרב יוסף זכריה שטרן משאוועל, לרב יעקב ב"ר יהודה מבוריסוב. **שו"ת זכר יהוסף**, אה"ע, סי' ב, עמ' ו-יד.
- פרטי ההלכות אימתי לפי דרגת מחלתה צריך להשליש גט. - בס' ג עמ' יד-טז משיב לרב יעקב חיים זליג גולדשלג מלוברנץ, כמה רבנים צריכים מכל אחת מג' הארצות בהיתר מאה רבנים, כשנשתטית והרופאים אומרים שאי אפשר שתתרפא.
219. היתר נישואין בנשתטית. הרב שאול בראך. **וישאל שאול**, ח"ב, אה"ע, סי' ה-ז, עמ' יא-יז.
- פרטי ההיתר לבעל לשאת אחרת כשאשתו נשתטית.
220. גירושי שוטה. הרב שאול בראך. **וישאל שאול**, ח"ב, אה"ע, סי' פז-צח, עמ' קצו-ריד.
- כולל דיני עתים שוטה עתים חלומה, וסימני שוטה.
221. נישואי טעות באיילונית ובעקרה. הרב נחום גורטלר. **שורת הדין**, ב, תשנ"ד, יב, מו-סג.
- פרטי הדינים כששני בני הזוג נושאים גנים של טיי זקס, או כשלאשה יש בעיה הורמונלית ואינה פוריה.
222. עשה שליח לקדש לו אשה, והתברר שאמנם היא אכל כשפותחת עיניה אין העפעפיים מיושרים. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, אה"ע, ח"א, סי' ז, עמ' כד-כה.
- אין זה מום של מקח טעות, אבל גם אין לכופו לשאתה, ויפטרנה בגט מספק.

223. קידושי טעות במי שאין לו גבורת אנשים וניסת בלא גט. הרב יוסף יהושע אפפל. **המאור**, שלה, תשנ"ג, 21-28.
- ילדיה מותרים לבוא בקהל, ולזה הסכים הרב משה פיינשטיין.
224. מודה לטענת אשתו שאין לו גבורת אנשים, ובכל זאת מסרב לגרש. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, אה"ע, ח"ד, סי' יב, עמ' שפד-שצ. אם טוען שרוצה לעסוק ברופאים נותנים לו זמן לזה, ואם לאו כופים אותו לגרשה.
225. תביעה לגט בטענת חוסר כח גברא. הרב אליעזר גולדשמידט. **עזר משפט**, סי' יט, עמ' רכז-רלה.
- יש לחייב בעל צעיר לתת גט מיד, ובנסיבות הענין אין צורך להשהות שנה. גם בסי' כ, עמ' רלו-רמא, פסק שבעל חסר כח גברא עליו לגרש את אשתו.
226. אשה שטענה על בעלה שאינו יורה כחץ, וחייבוהו בית דין לגרש ואינו שומע להם, אם יכולה להקדיש נדוניתה ונכסי מלוג שלה. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, חו"מ, ח"ד, סי' ו, עמ' קל-קלח.
- במטלטלין או בקרקעות שמוחזקת בהם זכה ההקדש, ויכול לטעון קים לי להחזיקם.
227. אשה שיש לה בצקת בראשה והכיסוי מזיק לה. הרב שלמה קורח. **תשובה כהלכה**, סי' לה, עמ' קעג-קפה.
- מחמת ג' טעמים יש לצדד להתיר שתפרע ראשה, אם יסכימו לזה גדולים.
228. הרועד כמו נכפה. הרב יהושע מאמאן. **עמק יהושע**, ח"ג, אה"ע, סי' יז-יט, עמ' קטו.
- הביא אישור שנתרפא חייבת לחיות עמו, ולא תועיל גם טענתה שחלה כבר לפני החתונה.
229. אשה חולת נפילה (אפילפסיה). הרב אליעזר יהודה ולדינברג. **ציץ אליעזר**, כ, סי' סב, עמ' קמז.
- חייבת לקבל גט מבעלה ופטור ממזונותיה, ונדחית טענתה שידע או יכל לדעת לפני הנישואין וסבר וקיבל.
230. חיוב על נכפה בגט, וביטול עיקול שהוטל לבקשתו. הרב יעקב אליעזרוב. **שורת הדין**, ב, תשנ"ד, קצא-רב.
- מחלת אפילפסיה היא עילה גדולה לחייב את הבעל בגט.

231. האפילפסיה בזמננו וההלכה. ד"ר אבינועם שופר. **תחומין**, יד, תשנ"ד, 352-365.
- פירוט הסוגים השונים של נכפה. מצב הרפואה בכל דור משפיע על הפסיקה ההלכתית.
232. נשא אשה ונסמית בשתי עיניה. רבי יוסף חיים. **רב פעלים**, תשנ"ד, אה"ע, ח"ב, סי' יג, עמ' קמו-קמח.
- יש להתיר לו לשאת אחרת, מכיון שמוכן לשלם מזונותיה, ולהפקיד בידי שלישי שטר על מחצית הכתובה שאין בידו כעת, אם תאבה להתגרש.
233. שכיב מרע שגירש את אשתו שלא תזדקק לייבום, וקם מחוליו. הרב שאול בראך. **וישאל שאול**, ח"ב, אה"ע, סי' קלג, עמ' רצו-רצח אשתו אינה חייבת להינשא לו שנית.
234. מי שנשתנה שמו על ידי חולי. הרב ישועה שבאבו ידיע זיין. **פרח שושן**, תשנ"ד, אה"ע, כלל א, סי' ג, עמ' קיח-קכג.
- סדר כתיבת השם בגט.
235. ייבום אשה נטולת אם. הרב יהושע מאמאן. **עמק יהושע**, ח"ד, אה"ע, עמ' קנה, סי' ד.
- מותר לשמש עם אשה שניטל רחמה, ועדיין אין זו ראייה שייבום מותר.
236. יבם סומא ואינו רוצה ליבם יבמה סומא. הרב ישועה שבאבו ידיע זיין. **פרח שושן**, אה"ע, כלל ב, סי' א, עמ' קלט-קמג, עם תשובת הרב שבתאי נאורי.
- צודק בטענותיו שאינו יכול ליבם, וחולץ לכתחילה מכיון שאין עוד אח אחר.
237. חולץ שהורגל לפסוע ברגל שמאל תחילה כשהיה בעל מלחמה. הרב אברהם דוד הורביץ. **קנין תורה בהלכה**, ח"ח, סי' פ, עמ' צט-ק. יחלוץ בימין בה עושה את כל הדברים, כי בגלל אלו שהיו במחנות או בצבא - לא נחזיק את כל העולם כאיטרים.
238. שני אחים והגדול איטר ונשוי. הרב יוסף זכריה שטרן, לבעל שדה חמד. **זכר יהוסף**, אה"ע, סי' סד, עמ' רמד-רמו.
- דין אם חולצת שתי הרגלים בבת אחת או בזה אחר זה.
239. דיני אנדרוגינוס. הרב יהושע מאמאן. **עמק יהושע**, ח"ב, או"ח, סי' י, עמ' לג-מא.
- מסקנות ההלכה לגבי גדרו, חיובו במצוות, והוצאת אחרים ידי חובתם.

240. עדות אילם ואשה. הרב רפאל בלום, לרבי יוסף רוזין, בתרצ"ג. עדות, טו, תשנ"ד, טו-טז.
האחרונים הסכימו שאילם אינו בגדר עדות כלל.
241. מזיק זכוכית משקפיים של חבירו. הרב ישעיהו פנחס רוטנברג. מנחת פרי, ח"א, סי' קיד, עמ' קפז-קצ.
חייב לשלם דמי שווים של המשקפיים, אף שבמציאות אינו יכול למוכרם. הזיק חפץ אחר לחבירו, אינו יכול לשלם חובו במשקפיים, מכיוון שלא יקבל תמורתם כסף.